

Tvůrčí život

ČASOPIS ČESKÝCH UNITÁŘŮ

ročník 13/2024

číslo 1

**Kde je svět
ještě normální**

**Kosmické
vědomí**

**Hvězdoň
Kafka**

**Duchovní –
divadelní
režisér**

Živá liturgie

**Rozhovor
s Terezou
Vitoušovou
z POU**

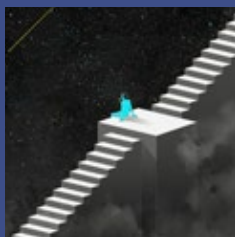
**Příroda
a náboženství**

**Minima
animalia**

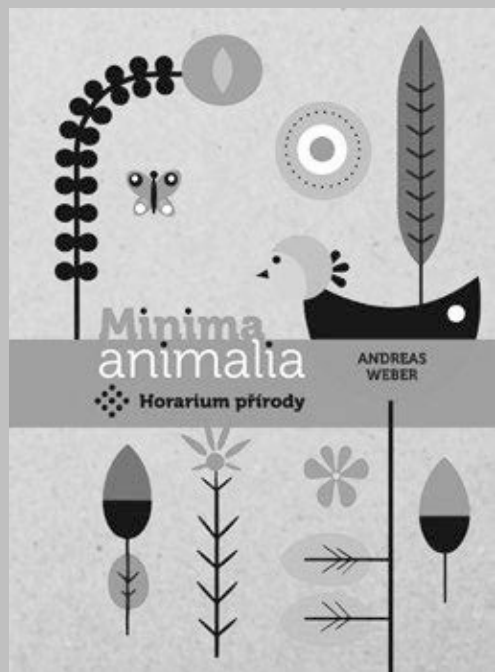

Unitáři a LGBTQIA+

**Poslání duchovního a jeho proměny
Prožitek**

Nakladatelství Unitaria nabízí:

Minima animalia. Horarium přírody

Andreas Weber

Kniha německého biologa a ekofilozofa je souborem devadesáti devíti přitažlivých úvah psaných v deníkovém formátu během jednoho přírodního roku – od vykvetení sněženek do jejich objevení se znovu počátkem dalšího jara. Hlavním „hrdinou“ každého zamyšlení je nějaká drobná konkrétní forma bytí na naší zemi: od jabloně přes růži, sýkorku, ropuchu po stéblo trávy, kámen, lišejník, oblak, mořské tvory a mnohé další. Je to kniha plná živoucnosti i něžné poetiky, která se nevyhýbá ani tématům jako odumírání, tlení a rozklad, a k tomu nabízí hluboce duchovní vhled do našeho vlastního, lidského života.

Cena: 299 Kč, pro členy NSČU 250 Kč.

Uprchlík z Říše konvencí

Miloš Hlávka

První básnická sbírka Miloše Hlávky, mimo jiné písničkáře a skalního trampa, je zároveň průřezem jeho dosavadním poetickým dílem. Ve čtyřech tematických oddílech se odkrývá hned několik důležitých sfér autorova života: bezprostřední vztah ke krajině, význam spirituality při pohledu na svět, ovšem ruku v ruce s vtipem a humorem, a také občanské zapojování se do veřejného dění. Zcela jistě potěší čtenáře, kteří přes všechny obtíže současného světa neztratili pozitivní přístup k životu – a v neposlední řadě se nad ní zaradují i příznivci tradičního vázaného verše.

Cena: 169 Kč, pro členy NSČU 119 Kč.

„Tady je svět zaplatpánbu ještě normální,“ prohlásil Miloš Hlávka, když jsme společně s dalšími unitáři dvanáctého srpna loňského roku vystoupali na Letenskou pláň, která byla cílovou destinací průvodu Prague Pride. Slovo „normální“ je jedno ze slov nejvíce nadužívaných a nejhůře definovatelných. Různí lidé jím v různých situacích a kontextech míní různé věci, velmi často zcela protichůdné. „Normální“ se tak může směle zařadit do rodiny slov jako „Bůh“, „láska“, „skutečnost“ a podobně. Mnoho z nás slýchalo v dětství, ať již od rodičů, učitelů nebo jiných autorit (včetně vrstevníků), abychom „byli normální“ nebo se „chovali normálně“. Tento nárok mohl být vznášen takto explicitně, nebo třeba „jen“ implicitně. V naší zemi jsme měli přes dvacet let režim, který se nazýval „normalizace“, tedy si „normálnost“ a její nastolení kladl za svůj hlavní program. O jakou „normálnost“ se jednalo, asi netřeba rozebírat. Bohužel i dnes mnoha lidem taková či podobná „normálnost“ připadá normální. Jeden můj milý přítel, syn slavných duchovních učitelů, také rád používá slovo „normální“ či „normálně“ – myslí tím být zcela odevzdán Tomu, co nás přesahuje, nekompromisně milosrdný ke všem a ke všemu, plně bdělý v každém okamžiku. Opět je otázka, zda by toto za „normální“ označila většina lidí.

Té srpnové soboty jsme se shodli, že „normální“ pro nás znamená tolerantní, otevřený, beze strachu se hlásící ke svojí identitě, projevující lásku bez zábran jiných, než je souhlas či nesouhlas druhého. „Normální“ pro nás bylo to, co po většinu dějin bohužel normální nebylo – že lidskou lásku nelze omezit do škatulek toho, jak by věci „být měly“ nebo „neměly“. Že normální jsou barvy, a ne šed. Normální je radost a sdílení, ne upjatost a škatulkování.

Přeji všem (nejen) českým unitářům, aby byli normálními unitáři – tedy těmi, kteří se nebojí být „nenormální“ podle zastaralých společenských norem, omezených představ druhých nebo rigidních náboženských či jakýchkoli jiných dogmat.

Doufám, že první letošní číslo *Tvůrčího života* bude rovněž správně normální tímto svobodným, radostným, nespoutaným, „nenormálním“ způsobem.

Matěj Čihák

OBSAH

ŽIVÉ TÉMA: Unitáři a LGBTQIA+

- 3 Tam, kde je svět – zaplať Pán Bůh – ještě normální (Miloš Hlávka)
14 Kosmické vědomí – příběh vzniku jedné myšlenky (Ruth Jochanan Weiniger)
21 Rozhovor s designérkou Christine Pohl z IUCP (Rozhovor vedla Ruth Jochanan Weiniger.)

IN MEDIAS RES: Poslání duchovního a jeho proměny

- 28 Vývoj a proměny duchovenské služby v NSČU (Kristýna Ledererová Kolajová)
45 Hvězdoň Kafka: Duchovní, který neměl problémy (Petr Samojský)
51 Duchovní – jedna role a spousta jejích podob (Milan Klapetek)
55 Tak takové to tedy bylo – osobní zkušenost s duchovenskou praxí (Jana A. Rašková)
57 Duchovní jako divadelní režisér na dobu neurčitou (Kateřina Höferová)

DUCHOVNÍ ROZHLÉDNUTÍ: Prožitek

- 61 Živá liturgie: Unitářská a univerzalistická liturgická teologie v teorii a praxi (Aaron McEmrys)
73 Prožitek a možnosti práce s ním v unitářském společenství (Kristýna Ledererová Kolajová)
80 Jedinečné uprostřed společného: Prožitek očima některých členů NSČU (Shromáždila Kristýna Ledererová Kolajová.)

KALEIDOSKOP

- 86 Střípky z unitářského setkání Leading Into the Future (Tereza Vitoušová)
88 Sdílení světla 2023 (Tomáš Herajt)
91 Angažovat se pro společnost: Rozhovor s Bárou Procházkovou (Rozhovor vedla Kristýna Ledererová Kolajová.)

Z UNITÁŘSKÉ KNIHOVNY

- 97 Zprávy z unitářské knihovny v Praze: Dvacátý díl (Bohdan Chlíbaec)

UNITÁŘSKÉ ROZHOVORY

- 99 Kdyby někdo zakládal unitářsko-křesťanskou obec, tak se hlásím: Rozhovor s Terezou Vitoušovou, členkou POU (Rozhovor vedl Matěj Čihák.)

ČESKÉ UNITÁŘSKÉ OBCE A SKUPINY

- 106 Rok 2023 v Obci unitářů v Ostravě (Libor Mikš)
109 Zprávy z brněnské obce (Pavel Sedlák)

Z UNITÁŘSKÉ AKADEMIE

- 110 Unitářská akademie – co se stalo za posledního půl roku (Michal Kohout)

ZELENÁ UNITARIA

- 112 Vztah k přírodě napříč náboženstvími (Helena Zvolská)
116 Permakulturní knihovna v KC Unitaria (Jakub Podlaha)
118 Andreas Weber: Minima Animalia: Knižní recenze (Ruth Jochanan Weiniger)

Tam, kde je svět – zaplat' Pán Bůh – ještě normální

Miloš Hlávka

„Tady je svět zaplat'pánbu ještě normální,“ pravil jsem 12. srpna 2023, když jsem se jako součást šedesátitísícového davu vystrchal kolem bývalé Fronty na maso¹ na okraj Letenské pláně. Právě tu procházel průvod festivalu, který nese anglický název Prague Pride. Místo, kde lidé mohou být sami sebou, bez ohledu na svou genderovou identitu. Pokud totéž respektují u těch ostatních.

„Tady je svět zaplat'pánbu ještě normální.“ (Všechny fotografie Miloš Hlávka.)

ROKY 2018 A 2019 – PŘED COVIDEM

Vůbec poprvé jsem se odvážil vyrazit do duhového průvodu v roce 2018 – šlo o pochod

Prague Pride konaný 11. srpna onoho roku. Šel jsem tehdy spolu s dalšími členkami a členy české sekce Amnesty International. Naše

¹ Tu žel nemohu pamatovat, byť by vskutku velkolepá: zmizela totiž – i s Pepičkem Džugašvilim v čele – asi tři čtvrtě roku po mém narození. Zda po těch sedmi letech (1955–1962), co tam čekala na dodání onoho zboží, spokojeně odešla po uspokojení své poptávky a další zákaznictvo bylo obsluhováno již plynule bez front, nebo se rozprchla poté, co ani po těch sedmi letech vysněný artikl nepřivezli, a začala se porůznu shánět po vegetariánských receptech, mi není známo.

Linzpride 2019.

skupina se tehdy soustředila na podporu práv LGBTQIA+ lidí v Rusku, která už tehdy byla – mírně řečeno – nevalná a od té doby se dále výrazně zhoršila (zejména po rozpoutání války na Ukrajině; ale tehdy došlo k prudkému zhoršení ve všech oblastech lidských práv). Svě zastoupení měla v průvodu i Náboženská společnost českých unitářů, a koneckonců aspoň nějakou dobu jsme v průvodu sousedili.

Nechybělo ovšem mnoho a Praha nemusela být prvním místem, kde jsem se podobné akce účastnil. Na přelomu června a července jsem se rozhodl podívat se do Lince. Když jsem tam v neděli 1. července přijel, jako jednu z prvních „věcí“ (nepočítám-li architekturu

a urbanismus) jsem na Landstraße viděl muže v kiltu, jak vchází do areálu bývalého kláštera voršilek, který ovšem už řadu let slouží kulturním účelům.

Dalším znamením pak byla duhová vlajka² na jednom z domů (později jsem zjistil, že jde o místní sídlo Sociálně demokratické strany Rakouska – SPÖ). Další duhové vlajky

² Není-li řečeno (či spíše napsáno) jinak, je pojmem „duhová vlajka“ v následujícím textu míněna „teplá“ duhová vlajka. Existují i jiné druhy vlajek, které lze tímto slovem označit, například vlajka italského pacifistického hnutí. Podrobnější přehled lze nelézt v příslušném hesle ve Wikipedii: https://cs.wikipedia.org/wiki/Duhov%C3%A1_vlajka

vlály před Starou radnicí na Hlavním náměstí (Hauptplatz – tak se to náměstí opravdu jmenuje) a před Novou radnicí na Hlavní ulici (Hauptstraße – i tato ulice se jmenuje takto) v Urfahru³. A možná ještě na jiných místech. Na kandelábrech bylo tu a tam vidět samolepky volající po rovnoprávnosti heterosexuálních párů a těch ostatních. Ale také nálepky s přeškrtnutou dvojicí mužských hlav. Nejdřív jsem si myslel, že jde o protiakci odpůryň a odpůrců rovných manželství, ale později mi došlo, že ti dva pánové jsou lídry stran tvořících tehdejší vládní koalici, totiž ÖVP (tj. lidovců) a FPÖ (svobodných).

Podotkneme, že možnost uzavření stejnopohlavního manželství tehdy v Rakousku ješ-

tě neexistovala, ale už měla takřkajíc „před porodem“ – na základě nálezu ústavního soudu z 12. října 2017 k němu mělo dojít k 1. lednu 2019, neboli toto „legislativní těhotenství“ bylo oproti tomu lidskému výrazně delší. Zároveň podle jiného nálezu téhož ústavního soudu mohou od téhož data (tedy od 1. ledna 2019) vstupovat do rakouské obdoby našeho registrovaného partnerství i heterosexuální páry. Každopádně přijet do Lince o den dřív, Prague Pride by byl pro mě až druhou akcí tohoto typu. Díky tomuto „zpoždění“ jsem ale měl možnost podrobněji si prohlédnout historické jádro města (což bylo koneckonců původním cílem mé návštěvy) a mimo jiné si vyšlápnout

Linzpride 2022.

³ Urfahr je čtvrť Lince, jejíž jádro se rozkládá na levém břehu Dunaje přímo naproti historickému jádru samotného Lince. Původně to byla samostatná obec, v letech 1808 až 1882 městyš, v letech 1882 až 1919 město. Ač již od roku 1919 nejde o samostatnou obec, je po něm pojmenován přilehlý okres Urfahr-Umgebung (Urfahr-okolí).

na vrch Pöstlingberg⁴ s barokním poutním kostelem. A pak jsem – s předsevzetím, že příští ročník (tedy 2019) se budu snažit nepromeškat – vyrazil na vandr směrem k české hranici.

Jak jsem si předsevzal, tak jsem i učinil. Dne 29. června 2019, padesát let a jeden den po začátku Stonewallských nepokojů, jsem opět vystoupil na lineckém hlavním nádraží a „hasil si to“ do centra města, a to vůbec poprvé v nedlouho předtím zakoupeném kiltu, zvědav, co to s kým udělá. Jak se dalo očekávat, v Linci skoro nic. Pouze když jsem se zastavil v Schillerparku (necelý kilometr severně od hlavního nádraží), všiml si mě – možná právě kvůli tomu kiltu – jeden mladík a zajímal se o to, odkud přijíždím. Začal anglicky, ale pak si asi všiml nějakého českého nápisu na tričku a přešel na češtinu. Sebe představil „typicky německým“ jménem Karim a dívku, která tam byla s ním, jako Sáru. Už nevím, o čem všem jsme se bavili, ale nakonec neopomněl sdělit něco jako: „My tu dneska máme Linzpride. Půjдете se podívat?“ Když jsem přisvědčil a dodal, že si chci udělat nějaké fotky, pravil, že to doporučuje, načež jsme se rozešli.

Na Linzpride jsem samozřejmě šel a nějaké fotky průvodu také pořídil.⁵ Jen jsem kolem toho průvodu tehdy našlapoval velmi opatrně. Jako bych se trochu styděl či měl obavu, že tam jsem tak trochu vetřelcem, nejsa dostatečně teplým, nýbrž naopak spíše nezřízeně studeným. A tak, když průvod došel ke svému cíli, necítil jsem se povolán vecpat se do davu, který sledoval kulturní program v areálu instituce zvané Ars Electronica Center. Chvilí jsem

4 Nadmořská výška vrcholu je 539 metrů (pro srovnání: střed Lince se nachází v nadmořské výšce 266 metrů). Chrám Bolestné Panny Marie byl vysvěcen 9. prosince 1748. Dvakrát (17. května 1919 a 31. května 1965) byl poškozen požárem (který naštěstí vážněji nezasáhl vnitřní výzdobu), ale pokaždé byl obnoven. Na vrchol vede Pöstlingbergbahn, původně krátká železniční trať o rozchodu 1 000 mm a délce 2 880 m z Urfahru (téměř) na vrchol, vybudovaná v roce 1897 a mezi lety 2008 a 2009 přestavěná na ještě užší rozchod 900 mm, čímž byla přizpůsobena rozchodu lineckých tramvají a díky tomu prodloužena až na Hlavní náměstí. Maximálním stoupáním 116 % patří k nejstrmějším adhezním drahám na světě.

5 Některé z nich jsou zde: https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Linzpride_2019

tedy posedával na lavičce na nábřeží a pak se vydal na vandr směrem na Gallneukirchen a dál k české hranici.

Pokud jde o Prague Pride, tam jsem opět maširoval s Amnesty International. Ročník 2019 byl věnován tématu manželství, čehož se i Amnesty chytila, a tak v rámci její části průvodu bylo lze spatřit tři dvojice jdoucí k pomyslnému oltáři nebo aspoň do radniční oddací síně: jednu „klasickou“, skládající se z muže a ženy, jednu složenou ze dvou žen a jednu složenou ze dvou mužů. A ještě dodejme, jaké bylo počasí: chvílemi lilo jako z konve. Na to, proč se tak dělo, se názory mohou různit. Konzervativnější část společnosti se mohla domnívat, že se nebesa rozbředla nad tím sodomským spuštěním, jiní mohli soudit, že naopak nad tím, že parlament dosud neuzákonil to, co v průvodu napodobovala česká sekce Amnesty International.

COVIDOVÉ INTERMEZZO 2020 A 2021

Jelikož se mi na Linzpridu líbilo, měl jsem v úmyslu jít i na další ročník. Jenže člověk míní a někdy Pán Bůh (či Paní Bohyně) a někdy koronavirus mění. Linzpride 2020 byl odvolán. Koneckonců s průchodností hranic to bylo také nevalné (i když v červnu už začaly restrikce povolovat) a můj zdravotní stav v dubnu až červnu onoho roku rovněž (i když covid za to nemohl). Do Lince jsem se tedy onoho roku nedostal, ale jedno jsem se dověděl aspoň zprostředkovaně: na hlavním průčelí kostela svatého Josefa (původně kapucinského, pak farního) v Urfahru, poblíž místa, kde končil průvod Linzpridu 2019, byla koncem června (v době obvyklého termínu Linzpridu) zřejmě poprvé v jeho dějinách vyvěšena duhová vlajka. A nezavítal jsem ani na Prague Pride, jehož průvod se rovněž nekonal.

Ve znamení pandemických opatření se nesl i rok 2021.⁶ Na veselice v ulicích to stále ještě

6 Vzpomeňme si, že v době kolem Velikonoc u nás byly zhruba na měsíc víceméně uzavřeny okresy (a na pár dní i obce). Je ovšem docela zajímavé, že ty strany, které předtím nejhlasitěji křičely, že hranice je potřeba kvůli boji s migrací přísně střežit, z tohoto opatření nikterak nadšeny nebyly a pak se naopak stejně hlasitě bouřily proti té hnusné „covidové totalitě“.

Plzeňský Pride 2022.

nebylo, ale v Linci měli jasno: využili možnost konat demonstrace podle shromažďovacího zákona. A tak na webu Linzpridu⁷ bylo možno spatřit sdělení, že Linzpride není slavnost v ulicích města, nýbrž demonstrace za rozmanitost. Včetně sdělení, jaká opatření je potřeba dodržovat. A pokud někdo nabízel objetí, měl pod oním nápisem FREE HUGS i sdělení, že byl negativně testován na covid-19, případně očkovan. Něco ovšem bylo nutno přece jen obětovat – totiž kulturní program v cíli průvodu. Proto se tentokrát nešlo až do Urfahru, ale jen na Hlavní náměstí. Přes toto omezení se účast pohybovala zhruba na úrovni roku 2019 (tedy kolem 6 000 lidí) a ve tvářích bylo vidět radost z toho, že se můžeme sejít aspoň takto.

Na Linzpridu – navzdory nekonání kulturního programu – bylo možno spatřit mimo

jiné genderfluidní uměleckou osobnost jménem Alice Moe⁸. Ta vystoupila aspoň s jedním z projevů před startem průvodu a po jeho

⁷ Na web se lze dostat zadáním adresy: <http://www.linzpride.at/>

⁸ Web této osobnosti lze nalézt na adrese: <http://alicemoe.art/>. Performance zveřejněné na webu <https://arthousevienna.com/en/alice-erik-moe/> jsou určeny pouze publiku nad 18 let.

skončení šla poskytnout rozhovor Radiu FRO⁹, které sídlí v sousedství kostela svatého Josefa v Urfahru (ten měl opět duhovou vlajku na průčelí).

V Linci jsem pak toho dne viděl tutéž vlajku ještě u moderního kostela svatého Marka¹⁰ v linecké čtvrti Gründberg. A o den později jsem viděl stejnou vlajku před římskokatolickou farou v městysi Reichenau im Mühlkreis. Těm, kdo ji vyvěšovali, je nutno přiznat smysl pro klimatickou odpovědnost. Zřejmě si totiž uvědomili, že pokud by byla vyvěšena správně, tedy s červeným pruhem nahoře, mohla by oteplovat klima, což je poněkud nežádoucí. A tak se rozhodli vyvěsit ji obráceně, tedy fialovým pruhem nahoru, v naději, že v tomto případě ta vlajka bude klima ochlazovat, a tudíž příznivě působit proti současným změnám.

Spolek Prague Pride ani tentokrát průvod nepořádal. Byla však v provozu například „Vesnice hrdobců“ (tedy anglicky Pride Village) na „Střeláku“ a konaly se některé další akce. Ale bez procházky Prahou jsme nezůstali: když se k tomu neodhodlal spolek Prague Pride,

9 Radio FRO je jedním z takzvaných komunitních rádií, která v Rakousku tvoří třetí typ provozovatelů rozhlasového vysílání – vedle médií veřejnoprávních a komerčních, která známe i v našich českých poměrech. Web této stanice lze nalézt na adrese: <https://www.fro.at/>. Zkratka FRO znamená tuším Freier Rundfunk Oberösterreich. Pokud má nějaká stanice v Rakousku (ale i v Německu) v názvu výraz Freies Radio, Freier Rundfunk apod., jedná se právě o komunitní rádio, jež je financováno z grantů, případně z darů posluchačstva, a jehož vysílání je z poměrně velké části tvořeno prací dobrovolnic a dobrovolníků. Chartu komunitních rádií v Rakousku (která zmíněně zapojení dobrovolnic a dobrovolníků požaduje, neboť právě ono dělá komunitní rádio komunitním rádiem) lze nalézt například na adrese: <https://www.freier-rundfunk.at/charta.html>, seznam takových rádií a televizí v Rakousku lze nalézt na adrese: <https://www.freier-rundfunk.at/unsere-mitglieder.html>

10 Poloha kostela je 48.3333711N, 14.2903417E. Kostel byl postaven v letech 1979 až 1981 (vysvěcen byl 29. listopadu onoho roku). V době, kdy jsem kolem něj šel, mu tedy bylo necelých čtyřicet let. V té době byl ještě kostelem farním; k 1. lednu 2023 byly všechny farnosti v Urfahru a okolí (tj. v severní části Lince) biskupem Manfredem Scheuerem sloučeny do jedné (a v centru Lince došlo tuším k těmům). Několik fotografií kostela lze nalézt například zde: https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Kath._Pfarrkirche_Hl._Markus

našli se jiní. A tak jsem chvíli okouněl v oné „Vesnici hrdobců“ (a hrdobkyň, abychom výraz Jana Nerudy genderově korektně doplnili), načež jsem se vydal na Hradčanské náměstí, kde začínal průvod alternativní skupiny zvané Alt Pride. Bylo nás myslím kolem tisícovky a šlo se jen k Rudolfinu, ale lepší něco než vůbec nic.

ROKY 2022 A 2023 – ZA ÚČASTI KATOLICKÉ DIECÉZE

Na Linzpride jsem vyrazil i v roce 2022. Zatímco v roce 2021 jsem hned po vystoupení z vlaku spěchal do Urfahru „zkontrolovat“ duhovou vlajku na kostele svatého Josefa, tentokrát jsem se před začátkem akce rozhodl trochu prozkoumat okolí sídla spolku¹¹, který celou tu duhovou taškařici pořádá. Jde o čtvrt za východní stranou Landstraße, tj. hlavní třídy spojující hlavní nádraží (Linz Hauptbahnhof) s Hlavním náměstím (Hauptplatz). Její zástavba pochází převážně z přelomu 19. a 20. století, až na několik starších i mladších výjimek¹². Sídlo spolku se nachází ve dvoupatrové budově nejspíš ze začátku 20. století na rohu Schillerstraße a Dinghoferstraße (GPS souřadnice 48.2989875N, 14.2981206E). V přízemí spolek provozuje bar Forty Nine, ale na fasádě ještě prosvítá jeho předchozí název Orient. Severně od tohoto sídla stojí velký kostel (druhý největší v Linci po novogotické katedrále Neposkvrněného početí Panny Marie) z let 1907 až 1912, kombinující ve své architektuře prvky novobaro a secese, a je zasvěcen svaté Rodině. To, že je hlavním oltářem orientovaný téměř k sídlu onoho teplého společenství, je však zjevně náhoda.

Ale to už jsem se přesouval do Volksgartenu, na místo začátku průvodu. Toho roku

11 Jde o spolek HOSI Linz (Homosexuelle Initiative Linz – Die Lesben- und Schwulenbewegung in OÖ, tj. Homosexuální iniciativu Linec – lesbické a gay hnutí v Horních Rakousích, webová stránka je na adrese: <https://www.hosilinz.at/>). Fyzická adresa sídla je Schillerstraße 49. Spolek byl založen v roce 1982, takže v době mých toulek po okolí zrovna slavil 40 let existence a je třetím nejstarším seskupením tohoto druhu v Rakousku.

12 Jednou z těch starších výjimek je diecézní kněžský seminář s barokním kostelem svatého Kříže (dokončeným v roce 1725) na Harrachstraße, k mladším výjimkám patří některá obchodní centra.

Ostravský „prajd“ 2023.

jsem jednak poprvé nepřišel v kiltu, nýbrž ve světle šedo zelené sukni ze „sekáče“, jednak jsem s sebou vzal i vlajky, které jsem si krátce předtím opatřil: jednu „klasickou“ duhovou a druhou černo-šedo-bílo-fialovou. Tedy vlajku asexuální hrdosti či možná lépe sebeidentifikace.¹³ Sebeidentifikace člověka, kterého sexuálně nepřitahují osoby ani opačného ani stejného pohlaví, člověka, se kterým můžete společně v posteli leda tak číst detektivky od Agathy Christie. Nebo třeba nějakou tu fantastiku, již je ovšem pro podobné osoby například i *Dekameron*.

Se zmíněnou asexuální vlajkou přes záda jsem pobíhal po Volksgartenu a pozoroval cvrkot okolo. Párkrát mě oslovil někdo, kdo měl stejnou

13 Počet asexuálních lidí se odhaduje v jednotkách procent populace. Přitom i mezi nimi navzájem mohou být dost výrazné rozdíly. Protože pokud někoho někdo nepřitahuje sexuálně, ještě to neznamená, že ho nepřitahuje ani romanticky, takže asexuálové (a analogicky asexuálky) mohou být aromantičtí, heteroromantičtí, homoromantičtí, biromantičtí, panromantičtí a nevíme co všechno ještě. Více lze najít v příslušném hesle ve Wikipedii: (<https://cs.wikipedia.org/wiki/Asexuality>) a ve zdrojích, na které článek odkazuje.

symboliku. V jednom případě šlo o člověka, který neopomněl dodat, že je z komunistické strany. Což asi stojí za zaznamenání, protože představit si v průvodu Prague Pridu třeba Martu Semelovou vyžaduje fantazii v množství nikoli malém. Ostatně i v předchozích ročnících Linzpridu jsem v průvodech zaznamenal, pokud jde o levou část politického spektra, spíše sociální demokraty, případně (podobně jako v českých poměrech) radikálně levicové skupinky, jež někdy bývají označovány jako trockistické (kterémužto zařazení by se ovšem pan Lev Davidovič Bronštejn alias Trockij v mnoha případech dost divil), například SLP (Sozialistische Linkspartei: <https://www.slp.at/>). A samozřejmě nechyběli ani lidé z některých dalších politických stran, například ze Strany zelených (Die Grünen) či z liberální strany NEOS (Das Neue Österreich und Liberales Forum: <https://www.neos.eu/>) a samozřejmě z radikálně feministických skupin, jako je ROSA – International Socialist Feminists.

Na místě se mimo jiné rozdávaly letáčky zvoucí na první ročník „pridu“ ve Štýru (Steyru), který se měl konat o týden později, tedy 2. července 2022. To město mě sice zajímalo

a navíc se na tom letáčku psalo o LGBTQIA* lidem (pamatovalo se i na to „áčko“), ale o týden později jsem chtěl být už doma. A tak jsem si jen řekl, že snad někdy přistě.

Trasa průvodu směřovala jako obvykle do Urfahru. Během něj jsem si všiml ještě jednoho seskupení: skupinky lidí držících velký, převážně modrý transparent s nápisem Unter Gottes Himmel haben alle Platz (volně přeloženo: Pod Božím nebem je místo pro všechny). A opodál bylo možno zjistit, kdo má ten transparent „na svědomí“: Regenbogenpastoral Diözese Linz (tedy Duhová pastorace Diecéze Linec – míněna je diecéze římskokatolická).¹⁴ Byl to první Linzpride, na němž takto otevřeně vystoupil oficiálně někdo z této diecéze, ale vezmeme-li v potaz to, že se v předchozích letech objevila duhová vlajka například na kostele svatého Josefa v Urfahru, zas až tak „třeskuté“ překvapení to nebylo.

Proti předcovidovým letům se trochu změnil cíl průvodu. Ars Electronica Center by těm zhruba osmi tisícům lidí, které v roce 2022 dorazily, už nestačil, a tak se šlo o kousek dál na Urfahrmarkt. Program se tam skládal převážně z kulturních vystoupení, ale v jednom bloku bylo možno slyšet i projevy některých politiků a političek.

Z pódia zaznělo i sdělení, že téhož dne, 25. června 2022, se poprvé konal duhový průvod v Eisenstadtu, zhruba patnáctitisícovém hlavním městě spolkové země Burgenland (třetí nejmenší v Rakousku co do rozlohy a nejmenší co do počtu obyvatel), takže od tohoto okamžiku se podobné akce konají ve všech rakouských spolkových zemích.

Ke dni 25. června 2022 žel máme i mnohem horší zprávy. Toho dne časně zrána došlo k úto-

14 „Zastřešující“ web katolických duhových pastoračí v Rakousku se nachází na adrese: <http://regenbogenpastoral.at/>. Lze na něm nalézt jednak zprávy a komentáře, jednak rozcestník na duhové pastorace jednotlivých diecézí. Na základě uvedeného už asi příliš nepřekvapí, že Duhová pastorace v Rakousku (na rozdíl od např. polských biskupů) uvítala nedávné přijetí deklarace *Fiducia supplicans* (která vlastně legalizuje něco, co mnozí římskokatoličtí kněží mj. v Rakousku a Německu dělali už dříve: https://cs.wikipedia.org/wiki/Fiducia_supplicans), s tím, že další kroky by měly následovat: (<http://regenbogenpastoral.at/site/home/aktuelles/article/36.html>).

ku v norském Oslu, kdy radikálně islamistický terorista zavraždil dva lidi a dalších jednadvacet zranil.¹⁵ Duhový průvod v Oslu byl organizátory z bezpečnostních důvodů odvolán (a později přeložen na 10. září), avšak navzdory varováním se v něm improvizovaně sešlo několik tisíc lidí, kteří mj. položili květiny poblíž místa teroristického činu. V samotném Linci došlo téhož dne večer na Taubenmarktu k napadení tří trans osob, které musely vyhledat ošetření.

V roce 2023 jsem na Linzpride, který se konal 24. června, z důvodu kolize s jiným programem nedorazil (a také proto využil 2. ročník Steyr Pridu o týden později). Podle dostupných zpráv však ani tentokrát nechyběli zástupci a zástupkyně Duhové pastorace Diecéze Linec a dorazilo kolem 9 500 lidí.

Dodejme, že oproti původním předpokladům byl dodatečně změněn termín dalšího Linzpridu, plánovaného na 29. června 2024 (55 let a jeden den po Stonewallu). Důvodem je to, že Urfahrmarkt si mezitím zamluvili organizátoři festivalu LIDO Sounds a v širším centru Lince není k dispozici vhodnější prostor pro program, kde lze očekávat kolem deseti tisíc lidí. Příští Linzpride by tedy měl být až 6. července 2024 (<https://www.hosilinz.at/linzpride2023/linzpride2024-verschoben/>). Byl zde ještě jeden problém: na tentýž den byl již dříve plánován i Steyr Pride zhruba čtyřicet kilometrů od Lince. Organizační tým ve Štýru tuto akci nakonec posunul o jeden den, totiž na neděli 7. července, aby si dvě tak blízké akce vzájemně „neležly do zelí“.

Pokud jde o Prague Pride 2022, v jehož rámci se po covidové přestávce konal i průvod, toho jsem se neúčastnil, protože se termínově překrýval s Kozím mejdanem u Standy Pence. Do Prahy jsem zajel aspoň předcházející úterý a zastavil se na pár chvil ve „Vesnici hrdobců“ (a hrdobkyň) na „Štěláku“.

V roce 2023 ke kolizi Prague Pridu s jinou akcí nedošlo, ale o mou účast v průvodu se pro

15 Více je ve Wikipedii: https://cs.wikipedia.org/wiki/%C3%9AAtok_v_Oslu_z_%C4%8Dervna_2022 a v jejích zdrojích. Za zmínku stojí na jedné straně to, že pachatelem byl Kurd pocházející z Íránu, na straně druhé pak to, že předseda norského parlamentu Masud Gharahkhani, který tento útok – pochopitelně – ostře odsoudil, se narodil v roce 1982 rovněž v Íránu.

„Svět, kde láska je láskou, a ne ohavností.“

změnu zajímaly hned tři organizace. A tak jsem nakonec dal přednost Náboženské společnosti českých unitářů, která se ozvala jako první. Protože jsem byl aspoň během průvodu součástí skupinky, z níž nebylo žádoucí se příliš vzdalovat, a protože předpokládám, že o této akci se v *Tvůřím životě* objeví další článek, uvedu zde jen několik nepříliš souvislých postřehů.

Především bych zmínil návštěvu nafukovacího růžového kostela (označovaného jako Chrám bezpodmínečného přijetí) na Letenské pláni. Některé materiály, které tam byly vystaveny, byly zajímavé (mě zaujala zejména Modlitba pro tuláky), některé drobet provokativní – například obrázek Ježíše líbajícího se s indickým bohem Rámou z cyklu *Moje katedrála (My Cathedral)* od Alexe Donise¹⁶. A dodám, že to měla na starosti osoba, kterou znám už dlouhá léta.

16 Více o umělci je uvedeno v příslušném článku v anglojazyčné Wikipedii: https://en.wikipedia.org/wiki/Alex_Donis. Na jeho webu lze najít některé obrázky z výše uvedeného cyklu (<http://www.alexdonis.com/ART-cathedral/ART-cathedral-01.html>), který byl během výstavy v galerii de la Raza v San Franciscu poškozen vandaly.

A neměl bych zapomenout na setkání s lidmi, kteří se snažili zachraňovat účastnice a účastníky ze spárů mocností pekelných. Hodil jsem přes záda černo-šedo-bílo-fialovou (tj. asexuální) vlajku a přiblížil se k oné skupince, co se snažila vysvobodit „účastnictvo“ okolní teplé sešlosti z hrůz oné prokleté „sodomie“. Její členové se mnou navázali kontakt. Vyprávěli o tom, že Ježíš je můj, tedy náš, táta. A že vysvobozuje. Já jim odrecitoval svou básničku „Ješuovi“. Oni (v reakci na mé verše „...denně tě křísí i můj přesvědčení, / že krutost nemá právo vítězit...“) pravili, že Ježíše křísit netřeba, že on už vstal. Načež se za mě hlasitě modlili. A – vedle dalších materiálů – mi nakonec dali letáček „Ježíš Kristus mě zachránil po 27 letech života v homosexualitě“¹⁷. To, že když jsem se k nim blížil, pravili něco v tom smyslu, že mám plášť jako nějaký král (aniž by věděli, co ty barvy té fangle, tedy „pláště“, znamenají), asi nebylo úplně od věci. Při onom rozhovoru jsem se totiž chvílemi bavil vskutku královsky.

17 Na tom letáčku byl odkaz na anglickojazyčnou verzi příběhu (<https://illbehonest.com/jesus-christ-saved-me-from-27-years-of-homosexuality-david-upton>), jež je oproti té české mírně rozšířená, ale myslím, že ne o moc.

A nic na tom nemění to, že od té doby na webu <https://illbehonest.com/> je (pokud jde o queer lidi) stále zveřejněno jen to jedno svědectví, jež bylo i v tom letáčku, a zprávy o misijních úspěších na Prague Pridu 2023 se ne a ne dostavit.

Dne 13. srpna 2023 bylo Prague Pridu věnováno shromáždění Pražské obce unitářů a odpoledne ekumenická bohoslužba v pražském kostele svatého Martina ve zdi. Tu vedli duchovní Církve československé husitské, Českobratrské církve evangelické a Starokatolické církve – Církve římskokatolická (opět) nikoho nedelegovala, a to i přesto, že spolek Logos, který měl onu bohoslužbu „pod palcem“, tvoří nejčastěji právě osoby římskokatolického vyznání.

Neměl bych zapomenout ani na Pilsen Pride (facebookový profil je na adrese <https://www.facebook.com/pilsenpride.official>; web na adrese <https://pilsenpride.cz/> není oficiální prezentací akce, patří „pouze“ jednomu z jejích příznivců). Tato akce byla obnovena po covidové přestávce v roce 2022 a nejspíš se změnil i její organizační tým. Účastnil jsem se průvodů, které se konaly o dvou sobotách – 10. září 2022 a potom 16. září 2023. Ty v obou případech startovaly na Mlýnské strouze (přesněji u jezírka, které z ní zbylo poté, co byla strouha v letech 1921–1923 zasypána), pokračovaly přes náměstí Republiky (tj. hlavní plzeňské náměstí) a sady Pětatřicátníků a končily u Papírny – tedy u kulturního centra vzniklého adaptací části bývalé papírny, jejíž provoz skončil po roce 2004. Tam byly posléze v provozu stánky spřátelených organizací, případně se zde konal (zejména v roce 2023) kulturní program. A samozřejmě tu byla možnost zakoupit si občerstvení, protože součástí areálu je mj. kavárna. V roce 2022 nebylo počasí nejpríznivější, protože chvílemi docela solidně přšelo, takže zakončení v Papírně, tj. pod střechou, přišlo docela vhod. A jelikož jsem „strašidýlko“ dost nápadné až nepřehlédnutelné (zejména na takovéto téměř komorní akci – myslím, že nás bylo méně než ve Štýru), tu a tam mě i někdo oslovil. Někdo mi i řekl, že mám pěknou sukni. A v roce 2023 mě oslovilo několik slečen (či mladých paní), že si na mě vzpomínají, že mě viděly před rokem. Každopádně člověku v mém věku polichotí, když ho osloví neznámá mladá dáma a řekne mu i něco jiného než ono tradiční „vrat se do hrobu“.

Další událostí, na kterou jsem se vypravil, byl Ostravský PRAJD.¹⁸ Jelikož to mám trochu „z ruky“ a na rozdíl od Linzpridu (v letech 2019, 2021 a 2022) či Steyr Pridu (v roce 2023) jsem neměl čas po průvodu navázat vandrem po okolí, trochu jsem váhal, ale nakonec jsem přece jen vyrazil. Tato akce funguje na nekomerčním základě (kolektiv se dal dohromady na někdejších Autonomním sociálním centru Klinika na pražském Žižkově) a zajímavé je i to, že organizátorky a organizátoři počestili pravopis některých anglických slov s akcemi tohoto typu spojených. Konkrétně jde o slova pride – prajd a queer – kvír. Jelikož pro význam, v jakém jsou tato slova v LGBTQIA+ prostředí používána, nemáme rozumné české ekvivalenty, jeví se mi počestění jejich pravopisu jako rozumný krok. A pokud by kolektiv Ostravského PRAJDU v tomto nezůstal osamocen, nijak bych se nezlobil.

Průvod samotný byl – podobně jako ve Štýru – okružní: začínal a končil v Komenského sadech a vedl přes střed Moravské Ostravy. Když jsme procházeli přes Masarykovo náměstí, ze zahrádky jedné z hospod na nás kdosi křikl: „Úchylové!“ A proč vlastně ne? Vždyť oč krásnější je uchylovat se spolu s tímto pestrým společenstvím než se utápět v monotónní šedi oně putyky!

Po průvodu následoval ještě kulturní program, ale toho jsem se už neúčastnil.

Účast byla kolem tří stovek lidí, tj. výrazně menší než ve Štýru (který má ale „za zády“ Linec se svou aglomerací). Přesto jsem byl rád, že jsem přijel. Nejen kvůli průvodu samotnému, ale také proto, že jsem aspoň trochu poznal centrum Moravské Ostravy, které by mě samo o sobě nelákalo tolik, abych tam jel jen kvůli němu.¹⁹

Účast byla kolem tří stovek lidí, tj. výrazně menší než ve Štýru (který má ale „za zády“ Linec se svou aglomerací). Přesto jsem byl rád, že jsem přijel. Nejen kvůli průvodu samotnému, ale také proto, že jsem aspoň trochu poznal centrum Moravské Ostravy, které by mě samo o sobě nelákalo tolik, abych tam jel jen kvůli němu.¹⁹

¹⁸ Web pořádající organizace se nachází na adrese: <https://www.ostravskyprajd.cz/>. Odkazy na její profily na tzv. „sociálních sítích“ jsou dostupné z onoho webu.

¹⁹ Moravská Ostrava se sice jako město připomíná už ve 13. století, avšak jeho historická zástavba byla v důsledku prudkého rozvoje ve 20. století prakticky zcela zničena a nahrazena novou. Zachoval se v podstatě jen kostel svatého Václava a Stará radnice. Po architektonické stránce je tak srovnatelná s novodobými sídly aglomerace.

Miloš Hlávka na loňském ostravském „prajdu“.

TADY JE SVĚT OPRAVDU NORMÁLNÍ

„Tady je svět zaplaťpánbu ještě normální,“ pravil jsem 12. srpna 2023, když jsem se jako součást šedesátitísícového davu vyštrachal kolem bývalé Fronty na maso na okraj Letenské pláně. Stejně normální jako v dalších průvodech tohoto ražení. Tak nějak jsem to vnímal už dříve, ale plně mi to došlo až po září 2020. To byla zrovna přestávka mezi dvěma covidovými lockdowny a já jsem si vyrazil na výlet do rakousko-českého pohraničí. Dovezl jsem se vlakem do Cáhlova a odtud šel do Českých Velenic. Když jsem tam 15. září vstoupil z Gmündu, jen tak letmo jsem se usmál na jednu protijdoucí dámu. A ona na ten úsměv obratem reagovala otázkou, zda chci sex.

Na Pilsen Pridu, ale i na obdobných akcích v Linci, Praze, Štýru či Ostravě, jsem mohl rozhazovat úsměvy na všechny strany a nikdo mě s ničím podobným neotrávoval. Ani ženské a – považte, na teplé akci! – ani chlapi. Tam je prostě – zaplať Pán Bůh, zaplať Paní Bohyně, zaplať Nej-

vyšší skutečnost, zaplať Zdroj veškerenstva (je jedno, jak to nazveme) – svět ještě normální. Takový, jakým by měl být.

Svět, kde by se snad ani odborový předák Jaromír Dušek nemusel bát sehnout pro spadlou tužku jako svého času v budově generálního ředitelství Českých drah.²⁰

Svět, kde láska je láskou, a ne ohavností. Kde objetí je objetím.

A kde úsměv je úsměvem, výrazem lidské vzájemnosti, a ne objednávkou sexuálních služeb.

²⁰ Rozhovor vyšel v tištěné podobě *Lidových novin*, jeho část – včetně onoho výroku o shýbání se pro tužku – se objevila i na webu novin zde: https://www.lidovky.cz/byznys/odborar-dusek-ceske-drahy-ovlada-spiknuti-homosexuálu.A100306_110413_In-doprava_mev. Někdy se holt ztrapní i odborový předák, kterému se v roce 1997 podařilo zorganizovat stávkou na železnici, snad jedinou, která po převratu roku 1989 stála za řeč.

Kosmické vědomí – příběh vzniku jedné myšlenky

Ruth Jochanan Weiniger

Kosmické vědomí (Cosmic Consciousness, 1901) je kniha Richarda Maurice Bucka (1837–1902), průkopníka americké psychiatrie a autora několika dalších knih. Proslavila se natolik, že její ústřední pojem (jemuž se budeme věnovat dále) se rychle rozšířil a při svém šíření světem se stačil několikrát proměnit, vyprázdnit a znovu naplnit i získat nové souvislosti. Už samotná jeho cesta po vědeckých, pseudovědeckých, ezoterických a „ezošrotových“ kruzích by vydala na hodně dlouhé vyprávění. O čem ta původní kniha byla, kdo byl její autor a proč ji napsal?

Richard Maurice Bucke¹ se narodil ve vesnici Methwold v norfolkském hrabství jako sedmé dítě anglikánského duchovního. Když mu byl jeden rok, přesídlila celá rodina do Kanady a otec místo „farářování“ začal farmařit. V šestnácti se Richard vydal do světa a vystřídal řadu zaměstnání. Všechny životopisy uvádějí účast v herecké společnosti, která byla napadena příslušníky kmene Šošonů, když přejížděla přes jejich území, a účast na výpravě za dobýváním stříbra do kalifornských hor na přelomu let 1857–1858. Ta definitivně ukončila jeho dobrodružnou etapu, protože sice jako jediný z celé skupiny přežil kruté mrazy, ale na jedné noze utrpěl omrzliny v takovém rozsahu, že musel podstoupit amputaci části chodidla a několika prstů. Od té doby chodil o holi.

Dědictví po matce mu umožnilo zapsat se na lékařskou fakultu McGillovy univerzity v Montrealu. Jeho závěrečná práce byla oceněna a vydána tiskem. Zajímavé je její téma: „Korelace vitálních a fyzických sil“, které naznačuje, kudy se budou ubírat další autorovy zájmy. Po ukončení studií v roce 1862 se vydal na stáž do Anglie (University College

Když mu byl jeden rok, přesídlila celá rodina do Kanady. (Foto © freepik.com.)

Hospital v Londýně) a navštívil Francii. Aby zaplatil náklady na cestu, nechal se na lodi zaměstnat jako lodní lékař. Nejpozději během evropského pobytu se jeho zájem definitivně obrátil k psychiatrii, novému fascinujícímu oboru, který tehdy procházel obdobím svých

¹ Životopisné údaje, není-li uvedeno jinak, čerpám z knihy: James Henry Coyne, *Richard Maurice Bucke, a Sketch*, Toronto: Royal Society of Canada – Henry S. Saunders 1923. Dostupné online z: <https://archive.org/details/richardmauricebu00coyn/page/10/mode/2up?view=theater> [navštíveno 6. 1. 2024].

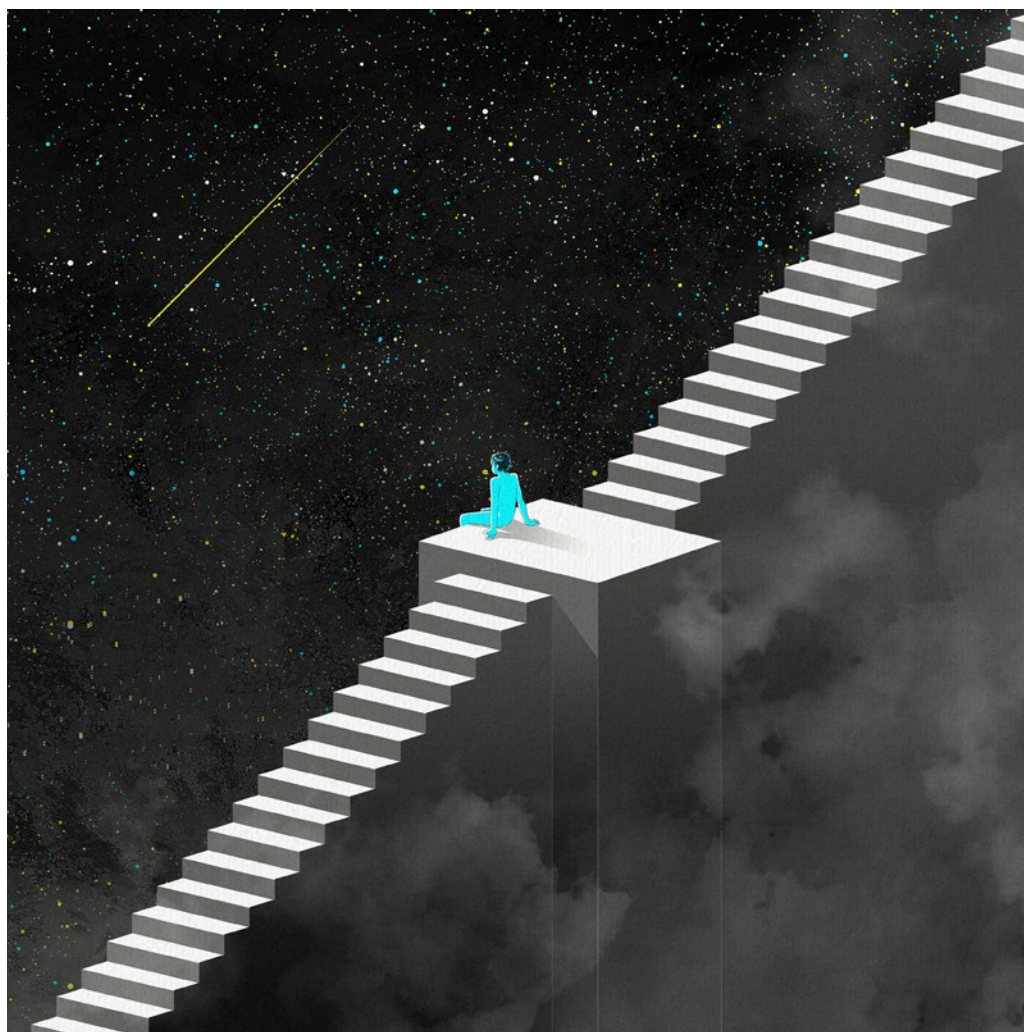

prvních velkých objevů, teorií i omylů. Jak ještě uvidíme, Bucke reprezentuje jak světlé, tak i temné stránky psychiatrie.

Už v Montrealu si pročetl autory různých oborů – historika Buckleho, Darwinovu teorii o původu druhů, fyzika Johna Tyndalla, eseje Francise Bacona... V Paříži se seznámil s pozitivistickou filozofií Augusta Comtea, která ho silně zaujala. Není jasné, zda se s dalšími evropskými filozofy, jež cituje ve svém nejslavnějším díle (Spinoza, Pascal), seznámil během evropského pobytu, před ním nebo až v pozdějších letech. Zároveň měl zájem o literaturu, ze které četl Shakespearovy sonety i tehdy „módní“ básníky jako Shelley-

ho, Alfreda Tennysona a další. A nesmíme zapomenout, že mezi jeho oblíbenou četbu patřila, nejpozději od poloviny 80. let, i Bhagavadgíta.

V roce 1864 se vrátil do Kanady a nastoupil zde dráhu lékaře specializujícího se na „chorobomyslné“. Postupně se vypracoval na ředitele ústavu pro choromyslné v ontarijském Hamiltonu a pak v (rovněž ontarijském) Londýně; tento ústav vedl od roku 1877 až do smrti. Ve své funkci zavedl několik reforem, které nám dnes mohou připadat úsměvné. V době, kdy ještě neexistovala skutečná psychofarmaka, bylo běžnou praxí podávat duševně nemocným pravidelné dávky piva

Kosmos není neživá hmota, ale živoucí Přítomnost. (Foto © pixabay.com.)

a whisky. Bucke tuto praxi postupně vyřadil, a když se to osvědčilo, zavedl v léčebně naopak prohibici. Zároveň byl proti tomu nechávat pacienty napospas sobě samým, místo toho se je rozhodl zaměstnat, ať už prací nebo různými sporty. Je tak považován za průkopníka ergoterapie. Objevují se však i kritické hlasy, podle nichž pacienti zároveň využíval jako levnou pracovní sílu. Nelze to vyloučit, ale ani ti největší kritici nepopírají, že Buckovým cílem bylo zlepšení života, včetně větší svobody a lidské důstojnosti pacientů.² Nejhorší kritiku ovšem sklízí za gynekologické operace, při nichž sterilizoval přes dvě stě pacientek, jelikož právě dysfunkce pohlavních orgánů se považovala za příčinu duševních nemocí u žen.³

OSVÍCENÍ...

Celé Buckovo literární dílo vzniklo tak či onak pod vlivem slavného amerického básníka Walta Whitmana (1819–1892). V roce 1867 Bucka navštívil jeho přítel, známý geolog a chemik Thomas Sterry Hunt a přečetl mu několik Whitmanových veršů. Bucke byl okouzlen a není přehnané tvrdit, že se Whitman od té chvíle stal jeho osudem. Zatím se však ještě nesetkali.

V roce 1872 pobýval Bucke opět v Anglii. Se dvěma přáteli strávili večer četbou poezie: předčítali si Shelleyho, Keatse, Browninga, a zvláště Whitmana. O půlnoci se rozloučili a Bucke se vydal drožkou na nocleh. „Jeho

mysl byla hluboce ovlivněná myšlenkami, obrazy a emocemi, vyvolanými večerní četbou a hovorem, byla uvolněná a klidná. Byl ve stavu tiché, takřka pasivní radosti. Náhle, zcela bez varování, se ocitl v jakémsi plamenném oblaku. Na okamžik myslel, že je to oheň, že ve městě došlo k nějakému náhlému požáru, ale vzápětí zjistil, že to světlo je v něm samém. Ihned poté se ho zmocnil pocit nadšení, nesmírné radosti, doprovázené hned nato intelektuálním osvícením, které je téměř nemožné popsat. Do mozku mu pronikl jediný okamžitý záblesk brahmické nádhery, který od té doby prozářil jeho život; na srdce mu dopadla kapka brahmického blaha a nechala v něm už napořád chuť nebe.

Neuvěřil, nýbrž viděl a věděl, že Kosmos není neživá hmota, ale živoucí Přítomnost, že duše člověka je nesmrtelná, že vesmír je vystavěn a uspořádán tak, že všechny věci zcela bezpochyby působí společně pro dobro každé jednotlivé i všech najednou, že základním principem světa je to, čemu říkáme láska, a že štěstí každého jednotlivce je z dlouhodobého hlediska něčím absolutně jistým. Řekl, že se během těch několika vteřin, kdy trvalo osvícení, naučil mnohem víc než za předchozí měsíce či roky studií a že se naučil víc, než by se kdy mohl naučit jakýmkoli studiem.⁴

Literárním ozvukem však nebylo *Kosmické vědomí*, jak se někdy tvrdí, ale *Morální povaha člověka* (The Moral Nature of Human, 1979), kterou připsal právě Waltu Whitmanovi. Toto dnes už méně známé dílo podnítilo – minimálně na americkém kontinentě – vývoj psychosomatického přístupu v medicíně.

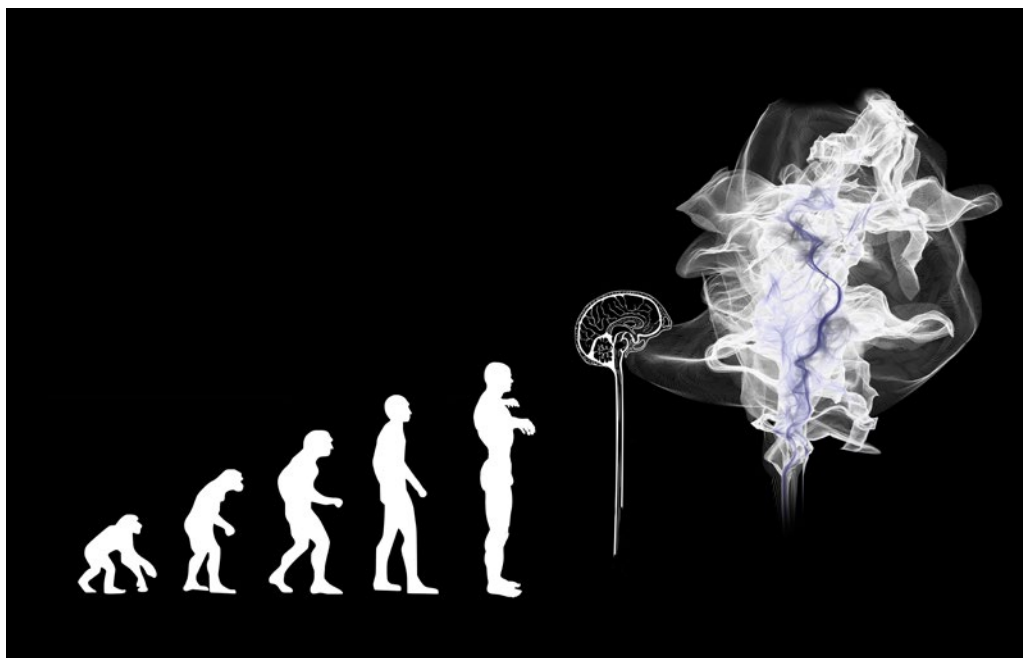
... A WALT WHITMAN

Walta Whitmana navštívil Bucke až v roce 1877, kdy Whitmanovi bylo padesát osm a Buckemu čtyřicet let. Whitman si v té době už získal nesmírné množství čtenářů a příznivců. Jeho způsob prožívání světa byl tak vlivný, že nebyl vnímán jako „pouhý“ básník, ale jako vizionář. Filozof a psycholog William James (o němž ještě bude řeč) dokonce ve svém slavném díle

2 Whitman po návštěvě ústavu o Buckovi napsal: Jeho metoda je mírná, nenátlaková, klidná, avšak vždy pevná – je spíše přesvědčující než co jiného. Bucke se nevychloubá ani nerozčiluje. Je krásné vidět ho při práci – vidět, jak těmito jednoduchými způsoby dokáže zvládat komplikované lidi. Bucke je člověk, který se pořád rád něčím zaměstnává – rád něco dělá – a dělá to pohotově – s jasnou hlavou, s jistotou a rozhodností. Doktoři nejsou zrovna nejpříjemnější tvorové, které byste chtěli mít kolem sebe, ale Bucke je vstřícný, důvěryhodný, optimistický – takže vás povzbuzuje. In: Horace Traubel, *With Walt Whitman in Camden*, Boston: Small, Maynard 1906, s. 448.

3 Viz Wendy Mitchinson, *Gynecological Operations on the Insane*. In: *Archivaria*, Nr. 10, Toronto 1980, s. 125–144 a též Cheryl Krasnick Warsh, *Richard Maurice Bucke*, 12. 12. 2019. Dostupné z: <https://rsc-src.ca/en/voices/richard-maurice-bucke-1837-1902> [navštíveno 6. 1. 2024].

4 James Henry Coyne, *Richard Maurice Bucke, a Sketch*, Toronto: Royal Society of Canada – Henry S. Saunders 1923, s. 45–46.

Dnešní biologie se spíš přiklání k závěru, že vědomí během vývoje vzniknout mohlo, ale nemuselo. (Foto © pixabay.com.)

Druhy náboženské zkušenosti píše o „whitmanismu“ – nikoli jako o literárním stylu, ale jako o jednom z mystických směrů.⁵ Nelze se divit, Whitmanova poezie byla, a dosud je, čtena jako výpovědi o nejzásadnějších, „posledních“ věcech člověka. Není divu, že Bucke byl Whitmanem fascinován, považoval ho za jednoho z nejvýznamnějších lidí své doby.

Později o tom napsal: „Pokoušet se někomu sdělit jen sebemeně o tom, jak na mne ten krátký a zdánlivě běžný rozhovor zapůsobil, by bylo zcela jistě beznadějně, možná dokonce hloupé. Zkrátka je prostou skutečností, že mne to vyneslo a pozdvihlo k vyšší rovině existence, na níž od té doby žiji – více či méně trvale – už přes osmnáct let. A od té doby až

podnes vůči tomu muži, Waltu Whitmanovi, cítím nejhlubší lásku a úctu.“⁶

Ta úcta měla rysy zbožštění a Bucke v tom nebyl sám.⁷ William Douglas O'Connor viděl ve Whitmanovi novodobého Krista a „šedého vykupitele“. Whitman kolem sebe skutečně shromáždil společenství mužů – následovníků, přátel a snad i milenců. U Bucka si můžeme být jisti, že jeho vztah k básníkovi měl náboženské (či pseudonáboženské) rysy. V jednom dopise napsal, že neví, zda je Whitman „lidský či božský, nebo zda je Bůh“.⁸ A v dalším: „Mým snem je věnovat zbytek života [...] studiu a hlásání nového náboženství.“⁹

V roce 1880 strávil Whitman u Buckových čtyři měsíce a Bucke se rozhodl, že musí sepsat

5 V hinduismu, v novoplatonismu, v sufismu, v křesťanské mystice, ve whitmanismu nacházíme totéž vracející se sdělení, takže v mystických výrocih je věčná shoda, která by měla vést ke kritickému zastavení a zamyšlení a která vede k tomu, že klasikové mystiky nemají, jak bylo řečeno, konkrétní dobu ani místo zrodu. Věčně vyprávějí o jednotě člověka s Bohem, jejich promluva předchází jejich jazykům a nikdy nestárne. In: William James, *Variety of Religious Experience*, London: Longman, Green & Co. 1917, s. 419.

6 Edward Carpenter, *Some Friends of Walt Whitman: A Study in Sex-Psychology*, London: Atheneum Press 1978, s. 1–2 (nečísl.).

7 Juan A. Herrero Brasas, *Walt Whitman's Mystical Ethics of Comradeship: Homosexuality and the Marginality of Friendship at the Crossroads of Modernity*, Albany: State University of New York Press 2010.

8 Tamtéž, s. 12.

9 Tamtéž, s. 12–13.

jeho životopis, zachytit básníkovu jedinečnou osobnost pro příští generace. Whitman po prvotním odmítání a výhradách souhlasil. Bucke se tím dostal do okruhu Whitmanových přátel a lidí, kteří se s básníkem chtěli setkat.

Jedním z nich byl i britský filozof, antropolog, literát, socialista a jeden z prvních zastánců práv LGBT lidí, Edward Carpenter¹⁰ (1844–1929). Ten byl zastáncem podobných myšlenek jako Whitman – oba stáli na straně svobody a demokracie, rovnosti mužů a žen, proti otrokářství. Jeho dlouhá báseň *K demokracii* (Towards Democracy), přímo ovlivněná Whitmanovou tvorbou, vycházela postupně od roku 1883. Ale byl tu ještě jeden vliv: Carpenterův zájem o Indii a indickou spiritualitu.

Je pravděpodobné, že právě Carpenter seznámil Bucka s Bhagavadgítou (považovanou tehdy za „bibli Indie“). Oba zůstali v kontaktu a je nanejvýš pravděpodobné, že Bucka po své cestě do Indie (1890) seznámil se svou představou, že socialismus musí přinést revoluci nejen v ekonomice a sociálních vztazích, ale také v oblasti spirituality (sic!). Buckův životopisec Rechnittzer¹¹ se domnívá, že Carpenter seznámil Bucka s indickým pojmem „univerzální vědomí“ (jak se někdy překládal sanskrtský pojem átmán) a ten jej pozměnil (Universe i Cosmos znamenají v angličtině vesmír) na „kosmické vědomí“.

VÝVOJ LIDSTVA K NOVÉMU STADIU

Co je tedy podle Bucka kosmické vědomí? Bucke sám říká, že jde o „vyšší stupeň vědomí, než jaké má běžný člověk“. To je však příliš obecné. Zhruba shrnuto je to schopnost umožňující člověku přesahovat vnímání své individuality, prožívat své sepětí s celkem kosmu a vnímat své místo v něm. Tato schopnost, tento typ vědomí se u lidí zatím objevuje jen vzácně,

10 Carpenter je autor v českém prostředí málo známý. Stojí za zmínku, že jeden ze dvou překladů jeho děl, totiž *Civilisace, její následky, léčení jich a jiné studie*, vydaný roku 1910 u B. Kočího v Praze, přeložil jistý dr. Edvard Beneš.

11 Peter Rechnittzer, *Journey to Cosmic Consciousness: The Life of Dr. R. M. Bucke*, Toronto: Quarry Press 1993. Rechnittzer se ve své práci zaměřuje na psychologizující tvrzení, že Bucke odmítl svého otce a „náhradní otcovskou postavu“ si našel právě ve Whitmanovi.

zřídka, ale čím dál více. Bucke se domníval, že objevuje další směřování lidského vývoje, který podle něj možná současné lidství v pozitivním smyslu překoná.

Abychom to mohli pochopit, musíme se podívat na způsob, jak Bucke rozvíjel Darwinovu evoluční teorii a jak ji propojil s dalšími myšlenkovými proudy své doby: vývoj ve viditelném světě (s. 20) není zcela kontinuální, nepřetržitý, ale občas v něm dochází ke skokům. Prvním skokem je vývoj od anorganického k organickému (vitalita), dalším od nevědomého k vědomému. Dále vývoj pokračuje v rámci vědomí (není jasné, zda vývoj v nevědomé oblasti světa Bucke nepředpokládal, nebo jen pokládal za oblast mimo svůj zájem). Vědomí se vyvíjí od prostého vědomí (simple consciousness), jakým disponují živočichové – mezi kterými Bucke příliš nerozlišuje –, k sebeuvědomění (self consciousness). Sebeuvědomění souvisí s jazykem, který je přímo označen za jeho „dvojče“, s abstraktním myšlením (Ch. Darwin) a se schopností uvažovat o vlastních duševních stavech (E. Carpenter). Sebeuvědomění, jehož dosahuje jen člověk, se pak dále vyvíjí směrem ke kosmickému vědomí (cosmic consciousness).

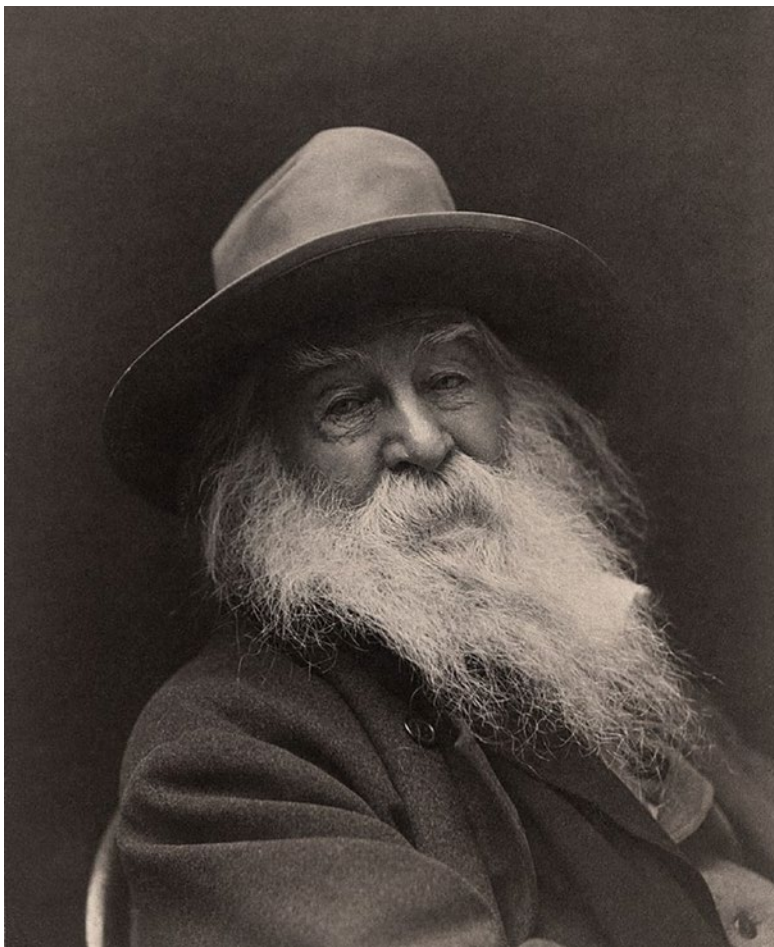
Těto nové schopnosti, tohoto nového rozměru vnímání dosahují sice zatím jen jednotlivci a omezuje se nezřídka na letmé okamžiky, ale podle Bucka jde o předzvěst dalšího vývojového skoku. To, co se dnes týká jen několika výjimečných lidí, se začne šířit a v budoucnosti – možná dokonce ne tak vzdáleně! – se bude týkat celého lidstva.

Bucke se domníval, že stupeň kosmického vědomí je dosahován v současném stavu lidstva pouze jednotlivci, a velkou část knihy věnoval dokumentaci těchto jednotlivců. Příznačné je, že řadu „jednoznačných“ příkladů začíná Gautamou Buddhou a Ježíšem Kristem a končí svými přáteli Waltem Whitmanem a Edwardem Carpenterem. Ve druhé řadě méně zřetelných příkladů uvádí například Izajáše, Mojžíše a z novější doby R. W. Emersona nebo Davida Thoreaua...

Představa, že se lidstvo otevře novým rovinám vnímání, které umožní lidem cítit svoji spjatost s celým vesmírem, je nesmírně opti-

Buckovo literární dílo vzniklo pod vlivem básníka Walta Whitmana (1819–1892). (Foto převzato z commons.wikimedia.org.)

mistická a rezonuje s dalšími nadějeplnými světonázory a hnutími přelomu století. Kolik hnutí tenkrát očekávalo zrod nového lidstva! (A jak rozdílně si je představovali...) Zároveň podléhá dobovým omezením, která jsou dnes předmětem kritiky: Zprvé, podíváme-li se, kolikrát Bucke použije ve svém textu slovo „rasa“ (race nebo stock), zjistíme, že jimi nešetří. Ještě více zpozorníme, když píše o „árijské rase“, byť ne jako o nadřazené; a jak procházíme knihou, vidíme, že „rasa“ může znamenat všechno možné, od „lidského plemene“ po prakticky jakékoli etnikum. Z druhé má problém se ženami, protože mezi „jednoznačnými“ případy není ani jedna, u méně zřetelných tři a v závěru doplní Madame Guyon.

Větší problém má však Bucke z hlediska současné biologie. Nejenže předpokládá rozšíření

vědomí a jeho vývoj jako smysl evoluce – dnešní biologie se spíš přiklání k závěru, že vědomí během vývoje vzniknout mohlo, ale nemuselo, navíc se může vyvíjet více způsoby (když porovnáme mozek obratlovců a hlavonožců, vidíme dvě různé cesty, jimiž během evoluce vzniklo vědomí).¹² A co je ještě zřetelnější odlišnost – Bucke nepředpokládá vznik nových vlastností genetickými mutacemi a jejich pohlavním šířením, nýbrž jakýmsi stále četnějším samovolným výskytem u jednotlivých ras (ovšem co to je?).

Koncept sám nám může připadat až vtíravě známý. Zprvé nebyl zas tak úplně nový: cestu lidského vědomí ke stále většímu sebepoznání či sebeuvědomění známe z Hegelovy

12 Viz vynikající kniha: Peter Godfrey-Smith, *Jiné myslí: o původu inteligence chobotnic*, překlad Silvie Mitlenerová, Praha: Academia 2023.

filozofie (byť v jiných souvislostech a vůbec ne s důrazem na výjimečného jednotlivce). Bucke ho téměř nemohl neznat, ale necituje ho. U Schleiermachera, rovněž necitovaného, vidíme myšlenku sebeuvědomění (či sebe-vědomí) ve třech stupních: živočišné, smyslné – lidské, a pak vyšší, k němuž člověk dospívá, u Schleiermachera prostřednictvím náboženství.

A zadruhé – Bucke se svým konceptem nezůstal sám. Své myšlenky sdílel s okruhem lidí, kteří radikálně humanistické a demokratické myšlenky spojovali s tím, čemu dnes říkáme spiritualita. Většinou opustili křesťanské církve (alespoň co do příslušnosti) a nepovažovali křesťanství za jedinou, výlučnou cestu – aniž by směřovali k ateismu. V případě Whitmana a jeho přátel si můžeme být téměř jisti, že o svých prožitcích, podobných těm, jaké zažil Bucke, mluvili a snažili se jim porozumět.

Jedním z těch, kdo do tohoto okruhu nějak patřili, byl už zmíněný William James. S Buckem se osobně znali. Oba – psychiatr a psycholog – se shodovali v tom, že prožitky tohoto druhu nejsou projevem nemoci, nebo alespoň ne nutně; mohou být naopak projevem výjimečného nadání a vlastně duševního zdraví člověka. Jeho kniha *Druhy náboženské zkušenosti* (*The Varieties of Religious Experience*, 1902)¹³ vyšla téměř současně s *Kosmickým vědomím* a obě se podobají v tom, že uvádějí příklady mimořádných duševních stavů, které se v západním světě označují jako „mystické“ (a pod ně spadá i Buckův zážitek). Liší se ve vysvětlení: zatímco Bucke vidí v těchto stavech příznaky osvojování si rozvinutějšího vědomí, které se v budoucnu stane sdílenou vlastností lidstva, James takový vývoj nevidí a domnívá se, že jde o „prožitek čehosi, co tu bude a bylo vždycky (a to je jednota člověka s Bohem“¹⁴ [sic!]).

Tak se stalo, že v dalších letech (kdy byl Bucke už po smrti) začala být jeho kniha čtena primárně skrze popsané prožitky a tyto prožitky byly vykládány v duchu Jamesovy

definice jako mystické zážitky.¹⁵ Pak už zbýval jenom krok k tomu ztotožnit kosmické vědomí s monoteistickým Bohem a o několik generací později pak s jungovským Self. Paralelně k tomu začali pojem cosmic consciousness používat někteří známí indiští učitelé působící na Západě, jako Šrí Aurobindo (1872–1950) nebo Paramahansa Jógánanda (1893–1952), rovněž v jiném kontextu než Bucke.

Je paradoxní, že hlasatel evoluce vědomí, za něhož se Bucke bezpochyby považoval, ovlivnil Aldouse Huxleyho s jeho vlastně statickou a konzervativní představou „philosophia perennis“ – věčné filozofie.¹⁶ Když se na něj odvolávají stoupec transpersonální psychologie a širokého proudu New Age, je to o něco logičtější; i tady bývá největší důraz kladen na popsané prožitky a na to, že autor-psychiatr je neoznačuje za patologii.

Existují také domnělé či skutečné paralely k Buckově myšlence vývoje vědomí: často zmiňovanou je představa „noosféry“ u francouzského jezuita Teilharda de Chardin (1881–1955) nebo pojem „integrální vědomí“ švýcarského filozofa Jeana Gebsera (1905–1973). Jako literární paralelu je možné také uvést „monokosmos“ z díla Arkadije a Borise Strugackých *Vlny ztišují vítr*.¹⁷ Dílo ruských autorů jako by domýšlelo celou věc dál: opravdu jsme schopni tu optimistickou vizi dalšího vývoje přijmout? Jak budeme reagovat na to, když někteří z nás opravdu přejdou do další vývojové fáze a budou vnímat a cítit víc než my?

15 Herrero tvrdí, že takto začal Buckeho interpretovat sám James. In: Juan A. Herrero Brasas, *Walt Whitman's Mystical Ethics of Comradeship: Homosexuality and the Marginality of Friendship at the Crossroads of Modernity*, Albany: State University of New York Press 2010.

16 Aldous Huxley, *Věčná filozofie* (Orig. *The Perennial Philosophy*, 1944), překlad Ota Levínský, Praha: Onyx 2002.

17 Arkadij Natanovič Strugackij a Boris Natanovič Strugackij, *Vlny ztišují vítr*, překlad Libor Dvořák a Petr Kaška, Praha: Svoboda 1989.

13 William James, *Druhy náboženské zkušenosti*, překlad Jiří Hruša, Praha: Melantrich 1930.

14 Viz pozn. 4.

Rozhovor s designérkou Christine Pohl z IUCP

S Christine (*1973) jsme si dohodly schůzku v kavárně pod pražským Palladiem, kasárnami přeměněnými na obchodní dům. Byl jeden z posledních dnů v roce, všude kolem pestrá směs tváří a jazyků, lidé z různých koutů planety si tu dávali pauzu mezi památkami a atrakcemi matičky stovžaté. Rozmanitost smíšená s anonymitou, a my v ní zmizely, zapadly do ní jako do křesla. Na rozhovor vlastně ideální – nikdo nerozumí hovoru u vedlejšího stolku, protože češtinu tu skoro neslyšíte, a nikoho navíc nezajímáte, a to včetně zaměstnanců, protože podnik je bez obsluhy. Christine elegantním pohybem zamíchala latte a poznamenala, že konečně „odpočívá po svátcích“. A to je potřeba, protože na Vánoce jela za rodinou až do Slezska. Zeptala jsem se jí, co má na sobě, protože obvykle nosí vlastní tvorbu.

Dneska mám na sobě kostýmek, který jsem si šila sama, a na krku mám přívěsek z keshi perly a postříbřených korálků miy-

uki ve tvaru půlměsíce – byl první úplněk po slunovratu a perly jsou spojovány právě s Měsícem.

Christine Pohl je designérka a čarodějka. (Všechny fotografie archiv Christine Pohl.)

Tvým hlavním oborem je ale design interiérů. Na svém facebookovém profilu jej označuješ jako „holistic design“ – mohla bys tu myšlenku čtenářům nějak přiblížit?

Holistic design pro mě znamená vytvořit prostor pro klienta či klienty podle jejich potřeb, podle toho, jak žijí, jak vnímají sami sebe i své okolí, čím se zabývají, jaké mají koníčky... Nikdy se neřídím trendy, ale pokud se klienti něčím inspirojí, použiji to. Vycházím i z prostoru jako takového, z okolí, jestli má nemovitost nějakou historii, co pro klienty znamená, proč si ji vybrali atd.

Navíc mám hodně obsáhlé znalosti o vývoji interiérů v historii, včetně geopolitického kontextu. A to taky používám. To, že je něco

hezké, neznamená, že to je vhodné pro dané klienty v daném prostoru a čase.

A důležitou součástí jsou barvy, materiál a tvary. Ale to je na hodně, hodně, hodně dlouhé povídání...

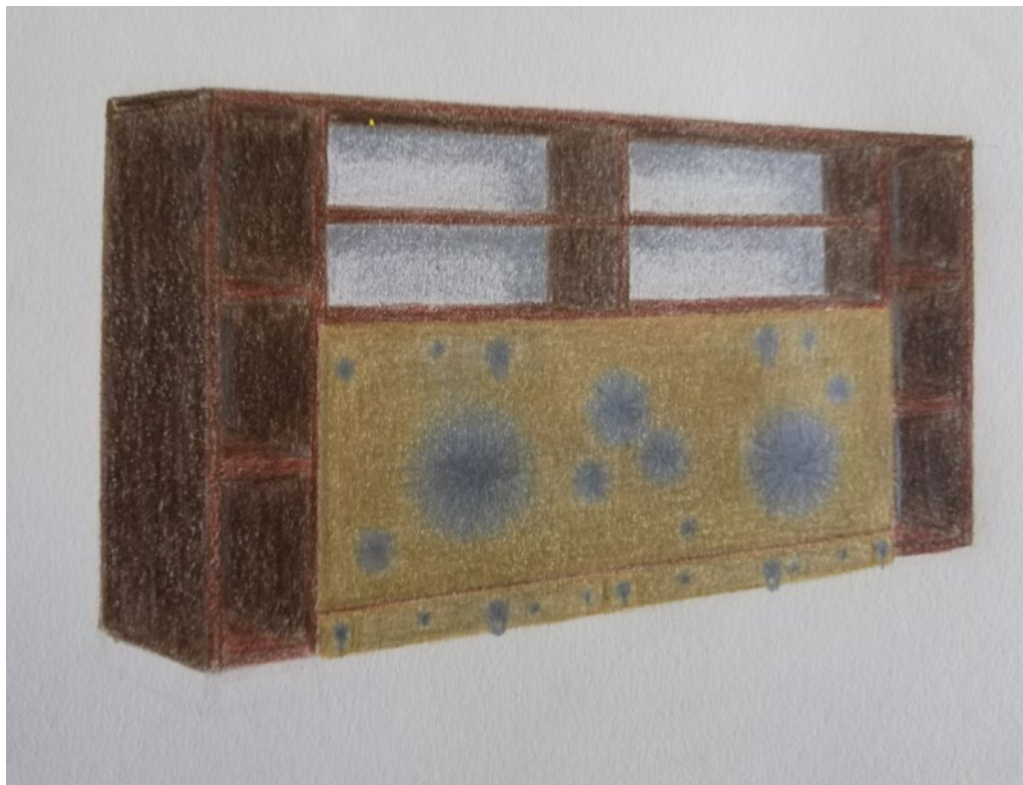
Jak ses dostala k navrhování prostorů a předmětů? Byl to tvůj původní obor?

Od dětství mě zajímalo umění, móda, architektura, nábytkářství, jejich historie, vývoj a geopolitický kontext. Chtěla jsem studovat módní návrhářství, ale to nevyšlo z rodinných důvodů.

Interiéry pro mě tak nějak vyplynuly z okolností. Strávila jsem rok v Paříži, studovala francouzštinu, pak jsem byla dva roky ve Španělsku

Šperk z dílny
Christine Pohl.

„Od dětství mě zajímalo umění, móda, architektura, nábytkářství, jejich historie, vývoj a geopolitický kontext.“

a naučila se španělsky, navíc umím rusky a anglicky. V Praze jsem pracovala v obchodě, majitelé byli Belgičani, prodával se tam nábytek a šily závěsy na zakázku. Přes ně jsem se dostala do interiérového studia, které patřilo jedné Američance, a tam jsem začala s navrhováním celých interiérů i nábytku. Znalost jazyků mi umožnila pracovat pro cizince žijící v Praze. Jména uvádět nebudu... (smích) Ale můžu říct, že jsem dělala restauraci Zlatá Praha v Intercontinentalu. A taky Hotel Pod jasany ve „Špindlu“. Jinak dělám soukromé prostory.

A jak ses vlastně dostala k Unitarii?

Měla jsem v Praze dlouholetého kamaráda, Američana, kterého jsem doučovala španělštinu. Ten je primárně wiccan, ale chodil do Unitarie, do mezinárodní obce, a seznámil mě se Susan [Goldberg] a s Nancy. Ani se mě neptej, proč nechodím na českou obec, protože já nevím. Asi že je mně v tom meziná-

rodním prostředí dobře a nějak už mi to tam přirostlo k srdci.

Teď jsem na shromáždění dlouho nebyla: nejdřív jsme se nescházeli kvůli covidu a minulý rok jsem se potřebovala uzavřít, po úmrtí v rodině. Tak jsem tam byla po dlouhé pauze předminulý měsíc. Pak jsem chtěla jít do Unitarie začátkem prosince, ale zrovna byl mráz a nasněžilo. Já špatně chodím, po úrazu mám zdeformovanou pánev a levou nohu, takže když je čerstvý sníh, nedojdu prakticky nikam.

Někteří čtenáři možná nemají úplně jasno v tom, kdo je trans člověk, kdo jsou trans lidé. Jsou to lidé usilující o změnu biologického pohlaví? Jsou to ti, kteří už změnou pohlaví prošli?

To je hodně komplikované a složité téma. Zjednodušeně řečeno, každý člověk, který vnitřně neodpovídá stereotypnímu vnímání toho, co je muž, a co je žena, se za něj může

považovat. Jenže pak tu jsou lidi, kteří jsou nebinární. Nejsou trans. Ti to mají ještě jinak.

U trans lidí je to vnímání sebe sama poměrně jednoznačné. U nebinárních lidí – právě proto se tomu říká nebinární – to úplně jednoznačné není. Ale jak říkám: to, že je člověk trans, nemusí znamenat, že chce začít s oficiální tranzicí. Nemusí. Neznamená to, že by ten člověk musel brát blokátory hormonů a hormony, které neodpovídají jeho biologickému pohlaví. Nemusí to znamenat, že se ten člověk chystá na operaci. To je u mnoha lidí až závěrečná fáze.

Můžu se zeptat, jak to máš ty? Teda já to vím, ale čtenáři to nevědí. Tak se teď musím zeptat za ně, pokud tedy budeš chtít odpovědět...

Já jsem po operaci, příští rok 2. května mi bude vlastně osmnáct. (smích) Konečně dospěla, jupí! Ale já taky patřím jenom v rámci trans lidí k určité skupině. Pro mě operace byla to nejdůležitější. Bylo mi jedno, jak ta operace dopadne. O tom se hodně mluví a hodně se to mezi trans lidmi řeší, je to jeden z důvodů, proč někteří trans lidé nechťejí operaci, protože ty výsledky rozhodně nemusí být ideální. Mně osobně to bylo jedno. Já říkám: chtěla jsem přebytky pryč, tak byly přebytky „fuč“ a já jsem byla spokojená. A taky jsem spokojená s tím, jaké mám teď tělo.

Pro mě to byla naprosto jasná cesta. Já mám svoje první vzpomínky spojené s otázkou, proč nejsem holčička. Kolik mně mohlo být? Dva a půl, tři roky? Jo! Já si pamatuju, jak stojím v postýlce – měla jsem ji u našich v ložnici – a naši měli nad postelí *Nahou maju* od Goyí. Pamatuju si, jak se na ni dívám a říkám si, sama sobě: „Proč nejsem taky taková?“

To je opravdu hodně specifické a já jsem i v prostředí trans lidí specifická. Ano, znám pár holek, které to měly podobně jako já, nebo si to uvědomily třeba v dospívání. Ale i v rámci trans komunity je nás, pro které ta operace byla vlastně cíl toho všeho, relativně málo.

Vnímalo tu tvoji situaci tvoje okolí? Říkalas o tom někomu? Dokáže to takhle malé dítě vlastně vůbec pojmenovat?

Vůbec jsem netušila, že to, jak se vnímám, je možné, takže mě ani nenapadlo o tom s někým

mluvit. Ale je zajímavé, že třeba kamarádka, se kterou jsem vyrůstala, vůbec nebyla překvapená, když jsem jí řekla, že jsem začala s tranzicí. Naopak, řekla mi doslova: „Já jenom čekala, kdy s tím přijdeš.“ A většina rodiny se mě ani neptala, protože jim to připadalo zcela přirozené...

Jako dítě jsem byla nucená dělat si věci po svém. Protože jsem nikam nepatřila, nikam jsem nezapadla. A bavíme se o době komunismu. Vlastně jsem se dozvěděla o tom, že existuje někdo takový jako já, až když mně bylo sedmnáct. Po revoluci. Já jsem si do svých sedmnácti myslela, že jsem jediná na světě. A snažela jsem to, že mě lidi uráží na ulici, že na mě plivou, že se mi posmívají, protože jsem si myslela, že je to moje chyba, takže si vlastně nic jiného ani nezasloužím. Zbavovat se tohohle traumatu je strašně těžké. Je to dřina.

A jak ses vlastně dověděla, že existují i jiní takoví lidé?

Jsem ze severní Moravy, tak jsme se doma dívali na polskou televizi, protože v české stejně nic nebylo. Takže už bylo po revoluci, dívala jsem se na polskou televizi (tenkrát tam vždycky v neděli běžel pořad „Blížej świata“; bylo to něco jako český „Objektiv“) a byla tam právě reportáž o trans ženě ze Spojených států. Pak ji pozvali do studia. No já když jsem tohle viděla, málem jsem upadla! A vtip je v tom, že to bylo v polské televizi. Když se dívám na dnešní Polsko, někdy si říkám, jestli by to tam dneska prošlo... I když zase – měli poslankyni trans ženu, Annu Grodzkou. Tak nevím.

A teď bych se ráda zeptala na to nejdůležitější, a sice, jak to celé ovlivňuje spiritualitu.

Já jsem byla hodně spirituální odjakživa. Je zajímavé, že spousta lidí, jako jsem já, měla roli šamanů/šamanek, léčitelek/léčitelů, čarodějů/čarodějek. Bylo to tak v pradávných dobách, ale u původních Američanů, respektive původních obyvatel kontinentu, který jsme nazvali Amerika, a takzvaných Austrálců, tedy původních obyvatel kontinentu, který jsme si pojmenovali jako Austrálie, je to tak do současnosti.

Chtěla jsem studovat módní návrhářství.

Já sama to tak mám. Odjakživa vnímám svět nejenom jako to, co můžu nahmatat, změřit, zvážit, ale také svým vnitřním citěním. Těžko se to pojmenovává, ale mám to odjakživa. A pak samozřejmě po tom, co (jak říkám) „já už jsem byla já“, to začalo být ještě hlubší a ještě výraznější. Protože jsem se cítila dobře ve své vlastní kůži, byla jsem sama se sebou spokojená, tak jsem vnitřně věděla: ano, teď jsem doma.

A začala jsem ještě více rozvíjet to, s čím jsem se narodila, co mi prostě bylo shůry dáno.

Na tom je zajímavé, že všechny ženy v naší rodině – moje sestra, moje neteř a teď vlastně i praneteř – jsme nějakým způsobem spojené se spiritualitou, pracujeme s léčením a tak. Moje sestra se věnuje taj-či, teď si do dělává studium čínské medicíny. Moje neteř je bylinkářka par excellence, která vypěstuje

všecko možné a ví, jak kterou rostlinu použít. A já, protože mám ráda krásné věci, to viditelné krásno, tak pracuju s kameny.

Už jsi naznačila, že tvorba je pro tebe propojená se spiritualitou. Mohla bys říct něco o tom, jak zacházíš s kameny a co pro tebe znamenají?

Každý kámen má svou energii, každý kámen má „svoji“ planetu. S tímto principem pracují alchymie a astrologie. Podle data, místa, přesné hodiny a minuty narození se sestavuje horoskop – postavení planet, ascendent, descendent atd. To je jeden princip, podle něhož dělám šperky na zakázku.

A protože jsem stará čarodějnice (smích), umím poznat, co by komu nejlépe vyhovovalo. To je v mém vnitřním pocitu, to je jeden z projevů mé spirituality, mého duchovního spojení se sebou samotnou a s vesmírem.

Se svou spiritualitou, svým vnímáním okolí, jsem se musela naučit pracovat. Byl a je to neustálý proces. A ten neskončí, nikdy si neřeknu, že už vím dost, a v žádném případě si neřeknu, že vím všechno. Pořád se učím, pořád se rozvíjím.

Náš rozhovor si možná přečtou unitářští duchovní i laičtí představitelé NSČU. Co bys jim řekla o tom, co potřebují lidé, jako jsi ty? Co jim můžou dát? Jak je může podpořit společenství? Eventuálně co by dělat nemělo – i když to už stihli ukázat členové různých náboženských skupin dost dobře.

Jde nám jen a pouze o přijetí, a hlavně, aby nás nikdo nesoudil. Jde o to, aby měl člověk jistotu, že když přijde do své kongregace, že s ním budou lidé kolem mluvit tak, jako se baví sami mezi sebou. Prostě jako s druhým člověkem. Pokud člověk sám nezačne mluvit o tom, v čem se třeba, jak to vnímá, cítí nekonformně ve svém těle, tak o tom druzí nemusí vůbec začínat. (chvíle přemýšlení) Je dobré, když se nebudou vyptávat. Protože pro nás je opravdu nejdůležitější také trpělivost našeho okolí. Ne všichni máme potřebu všecko na sebe „vykecat“. (smích)

Neupozorňovat na tu odlišnost. To nikdo z nás nechce. To jsou pak už exhibicionisti, kteří rádi poukazují na svoji odlišnost, my ne.

Myslíš, že by bylo užitečné, kdyby tranzici nebo nějaký jiný zásadní moment života doprovázel nějaký rituál? Myslíš, že by o to někdo stál?

Tak na to ti vůbec nedokážu odpovědět, protože mě to nikdy nenapadlo. Ale myšlenka je to hodně zajímavá a rozhodně by to stálo za úvahu. Mohlo by to vlastně i pomoci, když se člověk spirituálně spojí se svým pravým já, třeba ještě před tím, než proces tranzice vůbec začne.

V některých lidech ta potřeba exhibice přece jenom je a lidi zvenku pak mají trochu tendenci vidět člověka, který na svoji odlišnost nepoukazuje, jako slabší odvar toho, kdo třeba vystupuje jako „drag queen“ a podobně...

Pozor, tady je jeden diametrální rozdíl: „drag queens“, to jsou umělci. My ne. Můžeme mít taky umělecké nadání, ale není to podmínkou. Třeba já jsem taky dělala „drag“.

U tebe si to neumím představit, taková seriózní paní...

Nene, já jsem praštěná „do foroty“. (smích) Jo, dělala jsem „drag“, ale pro mě to byl ventil. Tehdy to pro mě byla možnost, jak tu svoji ženskou část ukázat světu. Taky když jsem potom začala s tranzicí, tak jsem „drag“ dělat přestala. Tím to pro mě skončilo, protože už jsem neměla vnitřní potřebu to o sobě říkat. Když jsem dělala „drag“, tak jsem stejně bývala nervózní. Ne z toho, že jsem hezky oblečená, nalíčená, mám paruku, boty na podpatku, ale znervózňovalo mě to, že se na mě lidi dívají. „Drag“ je právě o tom, že se na tebe lidi dívají, ale mě to zneklidňovalo.

A co říkáš dnešní situaci, kdy jsou ve školní třídě často jedno až dvě děti, které uvažují o tom, jestli vlastně nejsou nebinární nebo jestli nejít do tranzice? A teď si s tím nevědí rady – rodiče, učitelé, psychologové,

psychiatři, sexuologové – nikdo... Máš nějaký názor na to, jak k tomu došlo?

Samozřejmě, v pubertě lidí chtějí zkoušet různé věci, a dneska se to na ně valí ze všech stran. Mají spousty informací, které jsme my neměli. V posledních letech se hodně mluví o LGBT+ lidech, o nás, o nebinaritě. Tak přemýšlí o tom, jestli náhodou taky nejsou takoví. Proč by o tom nepřemýšleli? Stejně jako v pubertě spousta lidí experimentuje se sexualitou jako takovou, jestli náhodou není gay, jestli náhodou není lesba nebo bisexuál. A ve finále skutečných gayů nepřibývá a leseb taky ne.

Problém je ve škatulkování. Ale to, že je čím dál víc takových lidí, a mladých, jenom poukazuje na to, jak si čím dál víc lidí uvědomuje, že ty škatulky jsou zbytečné, nevhodné a celospolečensky nepřijatelné. Protože právě to, že člověk je svůj, pomáhá celé společnosti se rozvíjet. Protože nás neposouvá dopředu to, že jsme všichni stejní nebo že děláme to, co se od nás očekává. Společnost naopak posouvá dopředu to, že jsme každý nastavený jinak. To je prostě přirozenost lidská.

Dnešní mladí lidé i tím, jak sledují sociální sítě a vidí, co dělají jejich kamarádi na druhém konci zeměkoule, mají o to víc potřebu neidentifikovat se automaticky s tím, co se od nich očekává. Je to ale naprosto v pořádku.

Proč by člověk měl dělat to, co „se od něj očekává“? Proč společnost místo toho neočekává, že se člověk rozvine a bude se věnovat tomu, co je přirozené právě pro něj samého...?

Protože je to těžké. Mezi uvažováním v obecných pojmech a mezi stereotypy, tím, čemu říkáš škatulkování, není úplně jasná hranice. Nevím, jestli můžeme dělat něco jiného než si toho být vědomi a poctivě se snažit, nezobecňovat způsobem, který ubližuje.

I pro nás trans lidi je náročné se ze stereotypů vymanit. Kolikrát mi lidi říkali, že když jsem teda ženská, že mám mít dlouhé vlasy, mám být perfektně nalíčená, nosit sukně nebo šaty, mám chodit na podpatcích atd. Neznám ale moc „cis“ žen, které se tím řídí.

Pro některé trans muže stereotyp znamená, že mají chodit do posilovny, mít plnovous, přinejmenším strniště... To jsou zbytečná klišé, která i „cis“ lidem působí traumata.

Muži mohou být citliví a pečující, ženy mohou být rázné a cílevědomé. Černobílý svět je pro lidi, kteří se sami bojí být odlišní. A ti pak chtějí často diktovat druhým.

Rozhovor vedla Ruth Jochanan Weiniger.

Vývoj a proměny duchovenské služby v NSČU

Kristýna Ledererová Kolajová

Jedno z témat tohoto čísla je věnováno poslání duchovního a jeho proměnám, tak se nabízí podívat se alespoň letmo na české unitářství a zamyslet se, jak se charakter duchovenské služby měnil v naší historii a kde jsme dnes.

Nebude se jednat o odborné zpracování, to by vyžadovalo mnohem důkladnější studii, mou snahou bude spíš vystihnout hlavní specifické rysy pro různá období našich dějin, zkusit pojmenovat základní příčiny, proč byla v daných obdobích duchovenská služba v českém unitářství nějak svébytná, a věnovat se i některým pro nás důležitým následkům, které to mělo.

ZÁKLADNÍ VHLED DO DUCHOVENSKÉ SLUŽBY V NSČU

Zabývat se budeme až na několik výjimek profesní podobou duchovenské služby, byť

od počátku je v našich společenstvích přítomná a důležitá také služba laiků. Ti byli a jsou na úrovni jednotlivých skupin nebo obcí pověřováni určitými segmenty duchovenské práce, odváděli a odvádějí zde velmi prospěšnou činnost, nicméně pro profesionální výkon duchovenské služby nebyli kvalifikováni. Těchto laických, pomocných či neordinovaných duchovních nebo také laických kazatelů (těmito termíny byli v NSČU nejčastěji nazýváni) působilo v naší společnosti v průběhu času mnoho desítek, málokterý z nich měl však výraznější vliv na samotnou podobu a pojetí duchovenské

N. F. Čapek v netypickém pojetí duchovenské role v rámci jedné z letních škol Svobodného bratrství, druhá polovina 20. let 20. století. (Foto archiv Meadville Lombard Theological School, Chicago.)

práce.¹ Ty, kteří jej podle mého názoru měli, si dovolím v dalším textu zmínit navzdory faktu, že do sledované skupiny duchovních nepatří.

V naší historii od založení po současnost jsme měli a máme celkem přes dvě desítky ordinovaných, tedy k profesionální duchovenské službě oficiálně určených duchovních, mezi nimi pět žen. Podrobnější vysvětlení si ale zaslouží už sám termín ordinovaný duchovní, který jsem v předchozí větě použila poměrně zjednodušeně a nepřiliš přesně. Ordinance znamená latinsky ustanovení (v našem případě duchovního do jeho duchovenské funkce). V některých církvích je ordinace posvátným aktem (například v protestantských církvích), nebo dokonce svátostí (církev pravoslavná a římskokatolická), v jiných je to termín užívaný méně fatálně – pro pověření duchovních ke službě v dané církvi či náboženské společnosti.² Tak tomu bylo a je i v pojetí českých unitářů, byť v dobách komunistického režimu tento termín z Unitarie dočasně vymizel. Pro zjednodušení však budu v tomto článku

1 Tím ovšem nemíním nikterak umenšovat význam působení těch ostatních. Jen se projevoval v jiných oblastech. Někteří laičtí duchovní a kazatelé působící v NSČU byli velmi výraznými osobnostmi, bezpochyby zaujali a svým dílem inspirovali dost unitářů. Jmenovitě zmiňme alespoň Miroslava Matouše, Eduarda Tomáše a Jiřího Scheuflera. Ovšem v těchto případech šlo o jedince, kteří do Unitarie přišli již jako zralé osobnosti, které v podstatě málo zajímalo unitářství jako takové a jeho rozvoj, spíše zde vnímali nějaké styčné plochy se svou vlastní duchovní cestou, zpravidla již zřetelně vyprofilovanou, a možnost propojování této cesty s tím, co dělali unitáři. K rozvoji duchovenské služby v naší organizaci však výrazněji nepřispěli: jejich pojetí práce nevzešlo z našeho prostředí a oni nebyli příliš ochotni se jím inspirovat, tím méně se mu učit či hlouběji prozkoumávat unitářskou tradici. V horším případě spíše běžným členům znejašňovali vnímání toho, co unitářská duchovenská služba je nebo co by měla být. Tím však, jak již bylo řečeno, nechci umenšovat jejich „guruovský“ význam pro některé jednotlivce; nebyla to však služba unitářskému společenství, byla to služba jejich vlastní duchovní cestě. To vše by samozřejmě bylo jiné ve svobodném státě, kterým ovšem Československo po čtyřicet let nebylo.

2 Pro udělení ordinace si zpravidla sama církve nebo náboženská společnost určuje podmínky a zároveň v dobách, kdy v českých zemích fungovalo spojení státu s církví, měl své podmínky pro oficiální uznání duchovního i stát – to se v podstatě NSČU týkalo po téměř celou její historii.

používat termín ordinovaný duchovní i pro ty z našich duchovních, kteří byli „ustanovení“ nebo „vedeni do úřadu“, tedy na návrh NSČU získali nezbytný státní souhlas k výkonu plnohodnotné duchovenské služby mezi lety 1950 až 1989.

Mnozí z ordinovaných duchovních v NSČU působili desítky let, dva dokonce déle než půl století (Bohdana Hašplová a Miloš Mikota). V podstatě polovina ze všech (zahrneme-li i N. F. Čapka s dvaceti lety služby) pro nás v duchovenské roli pracovala či pracuje čtvrt století nebo déle. Druhá polovina naopak zahrnuje duchovní s výrazně kratší službou – pět jich působil v NSČU maximálně dva roky, zbylých šest pak nejvýše jedenáct let (Jaroslav Šíma). Délkou služby ovšem dost dobře nelze měřit význam, který pro nás jednotliví duchovní měli (mají), protože někteří z těch, co se z hlediska stoleté historie NSČU ve službě jen „mihli“, zanechali velmi výraznou pozitivní stopu (například Drahomil Špale s pouhými dvěma roky aktivní služby).

Část z našich duchovních byla ordinována u nás, tedy přímo v NSČU (jedenáct duchovních), jiní na některé unitářské teologické fakultě v zahraničí (šest duchovních), další se k unitářství dostali až druhotně, nejprve sloužili jiné církvi, zejména husitské (pět z ordinovaných duchovních).

Zajímavé je také podívat se na to, ve kterých érách jsme nové duchovní do svých řad uváděli. Období největšího rozkvětu v tomto ohledu bylo mezi lety 1930–1955, kdy jsme uvítali deset duchovních. Častěji pak k ordinacím docházelo – vcelku logicky – až po sametové revoluci (dosud se jedná o deset duchovních). To jsou vcelku srovnatelná čísla, nedá se to ovšem srovnávat z hlediska naší vlastní systematické práce na výchově a vzdělávání kandidátů na duchovenskou práci. Zatímco v prvním uvedeném období jsme z oněch deseti plných devět našli ve vlastních řadách a systematicky je vzdělali a vychovali k duchovenské práci včetně například zajištění zahraničních studií a podobně, po revoluci se tohle týkalo jen tři duchovních, ostatní přišli takzvaně zvenčí.

Bohužel musím konstatovat, že nikdy, až do roku 2017, kdy vznikla Unitářská akademie,

Svatba manželů Hašplových v semináři Pacific Unitarian School for the Ministry (dnes Starr King School for the Ministry) 1. května 1928. Zde byli také oba o dva roky později ordinováni na duchovní. (Foto archiv NSČU.)

jsme neměli žádný (natož jednotný nebo delší dobu platný) systém pro vzdělávání budoucích duchovních. Pravda, existovaly různé pokusy jej vytvořit mezi lety 1939 až 1944, ale spíš šlo o školení aktivních členů pro role laických duchovních než vzdělávání profesionálů.

Z tohoto pohledu a se znalostí stoletého vývoje, který naši předchůdci samozřejmě neměli, se jako nejprozíravější z různých dobových přístupů jeví dva. Buď nechat vhodné kandidáty absolvovat plnohodnotné (a dodejme časově i finančně velmi nákladné) studium na zahra-

ničních unitářských seminářích (tím prošli oba manželé Hašplové, historicky první unitářští ordinovaní duchovní v NSČU, a Petr Samojský s Ivou Fišerovou – naopak dva z posledních), nebo v NSČU zajistit kandidátům základ studia a praxi pod vedením zkušených a v unitářské tradici vyrostlých duchovních a doplnit to alespoň půlročním intenzivním studiem na zahraničním semináři nebo na několika z nich. To byla oproti předchozí variantě relativně levná a velmi funkční vzdělávací struktura sdružující jak znalost českého prostředí, tak

Václav Žižka se duchovním nikdy nestal, byť s ním na tento post bylo vážně počítáno. První jím vedené shromáždění v Plzni, 16. října 1932. (Foto archiv NSČU.)

dostatečně dlouhý čas strávený v zahraničí, nutný pro hlubší proniknutí do prostředí mnohem profesionálnějších unitářských organizací. Toto schéma vytvořil a do praxe úspěšně uvedl Karel Hašpl, z mého pohledu nejsystematičtější vůdce, kterého NSČU kdy měla, a stihli jím projít Václav Žižka, Miloš Mikota, Dušan Kafka, Vladimír Vrána (a Hvězdoň Kafka), než se tento nadějný záměr zcela zhroutil neprodyšným uzavřením železné opony oddělující východní blok poválečné Evropy od svobodného západního světa. K velké škodě NSČU se poslední jmenovaný, Hvězdoň Kafka, který v té době studoval v USA, již do své vlasti nevrátil a stal se ordinovaným duchovním americké unitářské asociace (více o něm viz článek P. Samojského v tomto čísle).

Určitá nekonzistentnost a diskontinuita v přístupu jednotlivých duchovních ke své práci během existence naší organizace není dána ani tak samotnou liberálností českého unitářství, ale bohužel především tím, že požadavky na to, co má znát a umět ordinovaný duchovní, i způsoby, jak se jím mohl stát, byly v různých obdobích dramaticky odlišné (někdy

až povážlivě snadné) a často bohužel převažoval citelný nedostatek jakýchkoli kandidátů, natož vhodných, nadějných, nad možnosti si vybírat. Na rozdílném způsobu práce našich duchovních bylo a je také pochopitelně hodně znát, jestli byli vyškoleni v zahraničí, vyrostli v naší tradici, nebo k ní přišli až druhotně.³

3 To nebylo vždy jednoznačně ve prospěch českého unitářství. Jako příklad může sloužit Josef Jokl, historicky první duchovní jiné církve, který se stal naším ordinovaným duchovním v roce 1960. Unitářství ho pramálo zajímalo, s kolegy měl výrazné neshody a naštěstí zde zůstal jen do roku 1962, kdy napětí mezi ním a vedením NSČU eskalovalo. (Přešel do NSČU z Církve československé /husitské/ na přání tehdejšího předsedy ÚSS NSČU Emila Švehly, protože jeden z našich duchovních, Václav Rubeš, dosáhl důchodového věku, místo po něm jsme neměli kým z vlastních kandidátů obsadit a vedení NSČU se [oprávněně] obávalo, že bychom o ně mohli úplně přijít.) Podobným příkladem může být Jan Schwarz, někdejší patriarcha Církve československé husitské, který se v roce 2005 s touto církví nepříliš v dobrém rozešel a zakotvil v NSČU. Ani jeho unitářství v podstatě nezajímalo, angažmá u nás vnímal spíš jako příležitost, jak pokračovat v budování osobní kariéry než jako službu našemu společenství. I zde docházelo k narůstajícím neshodám; v tomto případě uknčil Schwarzovo působení v NSČU jeho vážný úraz.

Ordinace dr. Jaroslava Šímy na unitářského duchovního roku 1932. Byl prvním naším duchovním ordinovaným v Čechách. (Foto archiv NSČU.)

Pojďme se nyní podívat na jednotlivé etapy vysledovatelné ve vývoji duchovenské služby v NSČU trochu podrobněji.

NORBERT FABIAN ČAPEK A JÍM UTVÁŘENÉ VLASTNÍ POJETÍ DUCHOVENSKÉ SLUŽBY

Zabývat se počátky české unitářské duchovenské služby je poměrně jednoduché. Není totiž nutné sledovat množství duchovních, pestrost jejich práce ani sílu jejich vlivů, k vystižení podstaty se stačí věnovat jediné osobnosti – N. F. Čapkovi.⁴ Ten sám před založením NSČU prošel velmi zásadními proměnami své duchovenské práce (od prvních nadšených mladických a laických kazatelských pokusů přes nedokončené studium na kvalitním hamburském baptistickém semináři, ordinaci na baptistického kněze a intenzivní

plodné působení ve službách této, v našich zemích se teprve usazující církve až nakonec po příklon k unitářství, s nímž se hlouběji seznámil v USA). Stalo se to v Čapkově poměrně zralém věku, a tak není divu, že se svými znalosti a zkušenostmi byl od počátku rozhodnutý nepřejímat pro svůj záměr vytvořit svobodomyšlnou náboženskou organizaci v mladičké Československé republice nic bez důkladného uvážení, jak to bude fungovat jemu samotnému i v prostředí českých zemí. Bylo jen logické, že vědomě formoval poměrně specifický způsob duchovenské služby: už proto, že původně ani nechtěl, aby jím založená organizace usilovala o status státem uznané církve. V podstatě se dá říct, že klasické pojetí kněze křesťanských církví (z nichž sám vzešel) mu bylo zcela cizí: „Prostředníky mezi Bohem a lidmi ve smyslu starých církví [...] ve Svobodném bratrství nehledejme, pokud se však jedná o vzájemnou pomoc a radu, měl by se v duchu Svobodného bratrství každý

4 V tomto článku pomíneme samotné vlivy jiných duchovních na samotného Čapka v průběhu jeho života, byť i to je téma velmi zajímavé.

Drahomil Špale
s bratrem
Bohumírem
a maminkou
Matyldou, 1957.
(Foto archiv NSČU.)

člen považovat za povolání k bratrským službám v rámci prostředků, jimž vládne.⁵ Psal Čapek v roce 1925.

K naplnění této myšlenky, totiž aby každý člen byl co nejlépe schopný poskytnout dalším bratrské služby – dnes bychom řekli zejména pastorační péči –, založil Čapek takzvanou Rádcovskou školu, poprvé otevřenou roku 1924. Byl to v podstatě podpůrný kurz pro aktivní členy z celé republiky, probíhal korespondenčně a byl zaměřený zejména na psychologická témata a seberozvoj.⁶ Kurz běžel s přestávkami až

do poloviny 30. let. Někdy je považován i za cosi jako školení na úrovni laických duchovních, spíš šlo však opravdu o podporu vzdělání aktivních členů, z nichž se mohli rekrutovat (ale příliš se to nedělo) vůdčí osobnosti různých lokálních skupin. Součástí rádcovského vzdělávání byly hlavně dějiny unitářství, ale také třeba řečnictví.⁷ Toto vše plně odpovídá vědomému potlačení role duchovních (byť se paradoxně sám Čapek stal v podstatě příkladem unitářského duchovního a byl za něj členy přirozeně považován; vnímali jeho velké charisma a spatřovali v něm vysokou duchovní autoritu).

5 Norbert Fabian Čapek, Nová brázda. In: *Hledání moderního náboženství*, Praha: Unitaria 2013, s. 138.

6 Archiv NSČU, kart. NFČ 9, Rádcovská škola.

7 Více viz Kristýna Ledererová Kolajová, Organizované systematické vzdělávání českých unitářů, *Tvůrčí život*, 2021, č. 3, s. 39–40.

O něco jiné to pochopitelně muselo být ve chvíli, kdy jsme začali usilovat o registraci jako státem uznaná náboženská společnost. Tehdy poprvé se oficiálně v naší organizaci objevuje funkce duchovního. V první ústavě z roku 1930 se hovoří o oddělení duchovní správy a o přednostovi v jejím čele, který je zároveň duchovním správcem⁸ a musí vyhovovat podmínkám daným tehdejšími právními předpisy.⁹ (Ostatně i termín duchovní správce pro českého unitářského duchovního, užívaný až do roku 1990, byl převzat z citovaného zákona.) K působnosti duchovního správce patřil zejména styk s úřady, církvemi a náboženskými společnostmi a vystavování úředních listin. Pouze jednoho duchovního správce jsme v té době měli proto, že existovala jen jedna obec (s celorepublikovou působností), ovšem kromě výše zmíněného styku se státní správou mohl veškeré činnosti delegovat na jiné osoby. K tomu se až v další verzi ústavy, téměř o dvacet let později, přidává podrobnější určení, že lze mít více duchovních správců, přičemž každého z nich musí ustanovit ústřední správní sbor (k tomu stále patřila nutnost jeho schválení státní správou).¹⁰ I potom platilo, že jednotlivé úkoly mohli duchovní správci se souhlasem správního sboru delegovat na jiné členy obce, kteří se jim k tomu zdáli způsobilí.

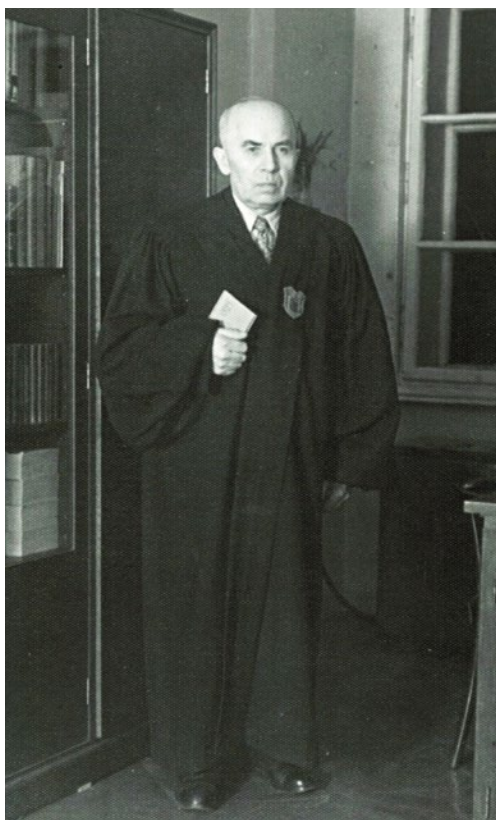
PRVNÍ ORDINOVANÍ DUCHOVNÍ ČESKÝCH UNITÁŘŮ

Do období, kdy byla státem schvalována první ústava NSČU a probíhala transformace spolku (Svobodného bratrství) na náboženskou společnost (českých unitářů), spadá také první ordinace našich vlastních duchovních.

8 Archiv NSČU, kart. 19, Ústava unitářů československých z 30. června 1930, čl. 9, oddělení správy duchovní. Zajímavé je, že v ústavě byl uveden i výčet liturgických komponentů, které může obsahovat bohoslužba: zpěv, hudbu, předčítání, proslovy, modlitby, utišení, responzivní čtení a symbolické projevy. A ještě zajímavější je, že „výběr a postup při bohoslužbách určuje správní sbor“ (tedy nikoli sám duchovní! – čl. 4).

9 Zákon ze dne 20. května 1874 č. 68 ř.z. o zákonném uznání společností náboženských.

10 Archiv NSČU, kart. 19, Ústava unitářů československých z 26. března 1949, čl. 8 a 9.

Václav Rubeš v duchovenském taláru se znakem NSČU, 1960. (Foto archiv NSČU.)

(Čapek nikdy nebyl ordinován na unitářského duchovního – měl původní baptistickou ordinaci z roku 1895.) Stalo se to na unitářské univerzitě Pacific Unitarian School (dnešní Starr King School for the Ministry), založené v roce 1904, kam odjeli studovat roku 1926 Karel Hašpl a o několik měsíců později Bohdana Čapková. Ordinaci získali 7. května 1930. Třetím žhavým kandidátem na duchovenskou službu byl Hašplův kolega, blízký a přesně o rok mladší přítel Václav Žižka. V roce 1929 byl na půl roku vyslán na unitářskou kolej do Manchesteru a Čapek se zde poté osobně účastnil jeho projevu na závěr studia. Žižka se vrátil roku 1930, ve stejnou dobu jako Hašplovi. Nikdy však nebyl ordinován, tedy ho nelze mezi duchovní zařadit, pro NSČU však v podstatě deset let plnil stejnou práci jako Hašpl a počítalo se s ním jako s prvním duchovním sloužícím nastálo mimo

Prahu – v Plzni.¹¹ I když se Žižka nakonec řízením osudu duchovním nestal, spolu s Hašplovými jde na jeho příkladu výborně ukázat již zmíněný nový trend z doby, kdy už Čapek vážně uvažoval o transformaci na náboženskou společnost: totiž nechat kandidáty na duchovní vzdělávat na nejproslulejších zahraničních unitářských vysokých školách.

Hašpl byl výraznou osobností, v systematickosti práce podle mého názoru výrazně předčil Čapka, a pokud ten dal českému unitářství dynamický rozlet a ideové základy, Hašpl dokázal onen rozlet ukotvit, stabilizovat, utřídit a promyšleně předávat dál. Nebyl jistě tak charismatickým vůdcem jako Čapek, ale dokázal plánovitě pracovat s jednotlivci a učit je umění duchovenské služby. Bohdana nebyla výraznou duchovní, a to ani vlastní osobností ani svým pojetím služby, ovšem pro NSČU pracovala nejdelší dobu ze všech našich duchovních a její přítomnost až do roku 1989 dodávala velmi potřebný pocit stability ve velmi nejistých dobách. Zvládala i tíhu toho být Čapkovou dcerou a nést tento odkaz důstojně dál. To je myslím mnohdy těžší úkol než být „jen“ sám sebou.

Ještě je nutné zmínit – podobně jako Žižku – další osobnost počátků českého unitářství, která se rovněž nestala ordinovanou duchovní, ale přesto je za ni uznávána, byť spíše ve světě – a to Máju Čapkovou. Mája svému muži od počátků až do svého odchodu do USA v únoru 1939 velmi pomáhala v jeho práci pro (budoucí) české unitářství a velice aktivně se angažovala v tom, čemu dnes říkáme péče o chod obce. Nicméně jádro samotné duchovenské role, tedy vedení shromáždění, u nás nikdy nevykonávala, to pak až na krátký čas ve 40. letech v USA.

A ještě jedna výrazná postava, která velmi pozitivně, byť krátce, ovlivnila české unitářství,

¹¹ Žižka se s vedením NSČU po svém krátkém působení v Plzni nerozešel v dobrém, bylo s ním z dnešního pohledu ohledně práce pro NSČU poměrně nerovně zacházeno, a to samotnými manželi Čapkovými, nicméně když se po válce, kterou strávil v zahraničních legiích, vrátil do vlasti a došlo k usmíření s českými unitáři, znovu zatoužil se duchovním stát. Nedožil se toho však, zemřel náhle, v září 1946. Harel Hašpl, který s ním trávil poslední hodiny, pak vzpomínal, že právě i o své touze stát se unitářským duchovním s ním Žižka tehdy mluvil. (Br. Václav Žižka, *Cesty světa*, 1946, s. 138.)

patří do této kapitoly, totiž sociolog Jaroslav Šíma. V povědomí českých unitářů je zapsán spíše jako tvůrce několika našich vzdělávacích projektů, do nichž byl schopen zapojit i renomované vědecké instituce, a ten, kdo prosadil výuku unitářského náboženství na několika pražských základních i středních školách, on byl však rovněž historicky prvním našim duchovním, který byl ordinován přímo v Čechách. Stalo se tak během nedělního shromáždění 2. června 1935 a ordinaci vedl sám Čapek. Do vývoje duchovenské služby NSČU se ovšem Šíma výrazněji nezapsal a lze se jen domýšlet, zda to nebyl i částečně účelový krok – při prosazování poměrně ctižádostivých projektů jménem NSČU s přesahem do veřejného života se Šímovi mohlo lépe vystupovat jako ordinovanému duchovnímu (ostatně měl ambice uplatnit se i v čele laického vedení NSČU, ty se mu však nenaplnily). Po druhé světové válce se Šíma s NSČU rozešel, stal se členem KSČ a jeho kariéra se začala ubírat jiným směrem.

Emil Muk a jeho družka Kateřina Kozlová, 1966. (Foto archiv NSČU.)

DUCHOVNÍ SE ZAHRAŇIČNÍ STUDIJNÍ ZKUŠENOSTÍ V PŘEDVÁLEČNÉ DOBĚ

Všechny tři duchovní, které je zde třeba uvést, Miloše Mikotu, Dušana Kafku a Vladimíra Vránu, spojuje osobnost Karla Hašpla. To on je vzal takzvaně pod svá křídla a díky práci s nimi i díky osobním kontaktům v zahraničí jim výrazně pomohl dorůst do zajímavých postav naší duchovenské služby. Mikota i Kafka pocházeli z rodin, které patřily k zakladatelským již ve Svobodném bratrství, oba v Unitarii vyrůstali od raného dětství – a navíc byli bratřanci. Oba se velmi angažovali již v organizaci naší mládeže.

Mikota (o tři roky mladší) byl velmi akční, již jako mladý velmi úspěšně vedl několik kroužků nedělní školy a záhy začal také aktivně pomáhat se zakládáním a rozvojem mimopražských středočeských odboček – to jeho pílí vyrostly takřka přes noc například Velvary. Je ovšem pravda, že na Mikotův růst měl přímý vliv i sám Norbert Fabian Čapek. Dušan Kafka byl naproti tomu spíše studijní typ, lákaly ho jazyky. Už střední školu odešel studovat do zahraničí, do Ženevy. Po návratu absolvoval na Karlově univerzitě práva a znovu se zapojoval do dění v NSČU.

Mikota byl od mládí v NSČU na menší úvazek zaměstnán a k ordinaci v podstatě dlouhodobě směřoval (musel si kvůli tomu doplnit vysokoškolská studia). Stalo se tak těsně po válce, v září 1945. Teprve potom (během války to nebylo možné) získal stipendium na zahraničních unitářských univerzitách, v Chicagu a následně v Oxfordu. Kafka to měl opačně, nejprve studoval v zahraničí (s Mikotou se střídali) a pak dosáhl ordinace – v červenci 1949. Oba dva ordinoval Hašpl. To už se nad svobodnou Československou republikou i svobodnou Unitarií stahovaly mraky.

Vrána, který se na rozdíl od Mikoty a Kafky stal naším členem až jako teenager, se Hašplovi osobně jevil pro duchovenskou kariéru jako nejnadějnější z nich. V podstatě si ho vybral jako svého nástupce. Po návratu z vojenské služby Vránu NSČU roku 1946 zaměstnala, už s tím, že se začal systematicky připravovat na službu duchovního. Kromě toho se spolu s Hašplem velmi obětavě zapojoval do práce

pro Unitářskou pomocnou službu. V té době také absolvoval první z pro něj zamýšlených zahraničních pobytů, dva měsíce v Manchesteru. Další byl plánován na rok 1948 v Chicagu, poté, co se měla vrátit první vlna našich studentů, totiž Mikota a bratři Kafkovi. Ordinován byl v říjnu 1948, rovněž Hašplem, a měl se ujmout služby pro celou jihočeskou oblast s centrem v Táboře. Jenže Vránovo levicové smýšlení se v této turbulentní době čím dál víc a velmi rychle radikalizovalo, až se nakonec s NSČU zcela rozešel. Pro Hašpla to bylo velmi bolestné (protože velmi osobní) zklamání.

Mikota a Kafka naopak vytrvali, oba v podstatě až do konce svých životů, a oběma (i když každému z nich v jiné době) po jednu etapu našich dějin v podstatě ležela na bedrech tíha budoucnosti celé NSČU.

Dušan Kafka se po odchodu Karla Hašpla na odpočinek v roce 1958 stal ústředním duchovním správcem NSČU a na této pozici působil až do roku 1990. Nebyla to příliš vědná role: pokud bylo cílem, aby NSČU oficiálně fungovala, musel být zadobře se státní mocí. Státní bezpečnost Dušana Kafku vedla ve svých spisech jako tajného spolupracovníka. Na druhou stranu dokázal po dlouhá desetiletí až do sametové revoluce NSČU udržet funkční, což rozhodně nebylo jednoduché. Samozřejmě se tímto pro jakékoli porevoluční působení diskreditoval, navíc mu v té době již selhávalo zdraví. Oprostíme-li se však od nánosů politikaření, byl Kafka bezesporu velmi dobrým duchovním, který stále ctíl čapkovskou tradici, v níž vyrostl, navíc obohacenou obrovským vlastním rozhledem a znalostmi. Z jeho dochovaných ryze duchovenských textů¹² je znát, že unitářskému étosu formovanému ještě ve svobodných dobách velmi dobře rozuměl. (Po této generaci duchovních toto dosud přímé spojení s tím, co jsme byli až do 50. let 20. století, bohužel načas zcela vyprchalo.)

Zatímco Kafka se angažoval v ústředí, Mikota po druhé světové válce jako duchovní velmi nadějně rozvíjel místní skupinu (a od roku 1950 obec) v Brně. Jeho slibné působení

12 Nikoli už tolik z různých oběžníků a zpravodajů, jež periodicky psal pro členy NSČU a které byly částečně tendenční a poplatné době.

František Ondřej
Lexa po obřadu
přivítání dětí, 1960.
(Foto archiv NSČU.)

bení však přerušil uměle vykonstruovaný politický proces, během něhož byl Mikota odsouzen za sdružování proti republice. Několik let strávil ve vězení, několik dalších pak podružnými dělnickými pracemi, než mu bylo roku 1966 umožněno vrátit se k duchovenské práci. Pro obec v Brně i NSČU pak vykonal ještě mnoho záslužného, například i v tom, že vedle něj mohla do nových, opět svobodných časů vyrůst nová mladičká duchovní Jarmila Plotěná. Důležité je také zmínit, že jako jeden

z mála našich duchovních dokázal Mikota i ve velmi pokročilém věku stále mít na paměti, čemu ho naučili Čapek s Hašplem před mnoha desetiletími, totiž jak moc důležitý je kontakt se zahraničním unitářským světem. Nepřehlížel tento zdroj inspirace a zprostředkoval jej skrze vlastní překlady důležitých soudobých textů, především z britského prostředí, českým unitářům. Po roce 1989 zůstal v NSČU z našich zkušených duchovních jako jediný. Na něm zůstalo, aby se pokusil o udržení určité kontinuity

v této profesi, provázanosti s tím, jaké bylo české unitářství ve svých počátcích, nepřekryté a nepokřivené působením totalitního státu. Tento nesnadný úkol splnil.

DUCHOVNÍMI V POVÁLEČNÉM STÁTĚ

Těsně po druhé světové válce se mezi členy NSČU nově objevili dva přátelé z jihu Čech, v podstatě vrstevníci Karla Hašpla, nadšení pro svobodnou duchovní cestu: František Ondřej Lexa a Emil Muk. František Lexa byl těsně po válce okouzlen dílem a osobností N. F. Čapka a Emila Muka přesvědčil, že se oba musejí stát unitáři. Společně uspořádali v březnu 1946 přednášku K. Hašpla v Besednici, místě, které mělo sotva tisíc obyvatel, a tím věci nabraly až neuvěřitelný spád. Tamní obyvatelé unitářství velice zaujalo a ještě v témž roce měla místní unitářská skupina na padesát členů. V dalším již přes sto. Muk i Lexa se od počátku intenzivně angažovali v jejím vedení a Lexa, který se více zajímal i o práci duchovenskou, se tu logicky záhy stal pomocným duchovním.

Poté, co se čerstvě ordinovaný Vladimír Vrána, který byl určen k službě právě pro jihočeskou oblast, náhle zřekl celého svého působení v NSČU, bylo ústředí NSČU vlastně rádo, že je zde sice neškolený, ale velmi zapálený Lexa, navíc ochotný doplnit si potřebná studia a zkusit duchovenskou práci dělat profesionálně. Okamžitě na tom začal pracovat: Přestěhoval se do Prahy, zapsal si předměty na pedagogické i husitské bohoslovecké fakultě, působil kromě Besednice i v kladenské skupině.

V té době byl ještě ve hře Hašplův velký projekt rozvoje NSČU prostřednictvím uměle založených oblastí a nových obcí, pro něž doufal získat ideovou i finanční podporu státu (byla to bohužel velmi utopická představa). Jenže v roce 1950 se začalo ukazovat, že církve nebudou zrovna oblastí, kterou by nový socialistický stát chtěl rozvíjet, spíš právě naopak – naděje na růst vzaly za své a unitáři byli rádi, že mohli ustavit alespoň tři mimopražské obce, v místech, kde měli registrováno alespoň sto členů. To byla Plzeň, Brno – a překvapivě právě Besednice. Logicky se tedy nabízel, že se vznikem nové obce by státní správa mohla

poovolit zřídit zde rovněž nové místo duchovního. Komunistický režim byl ale liknavý. Od ustavení obce do vytvoření duchovenského místa v Besednici uplynul nakonec víc než rok. Tak dlouho Lexa nemohl čekat – potřeboval zaměstnání. Přijal tedy první duchovenské místo, které tehdy bylo pro nové unitářské obce systematizováno, to bylo v Plzni. Zde byl Dušanem Kafkou uveden do funkce (první z našich duchovních, který nebyl ordinován) 24. září 1950.

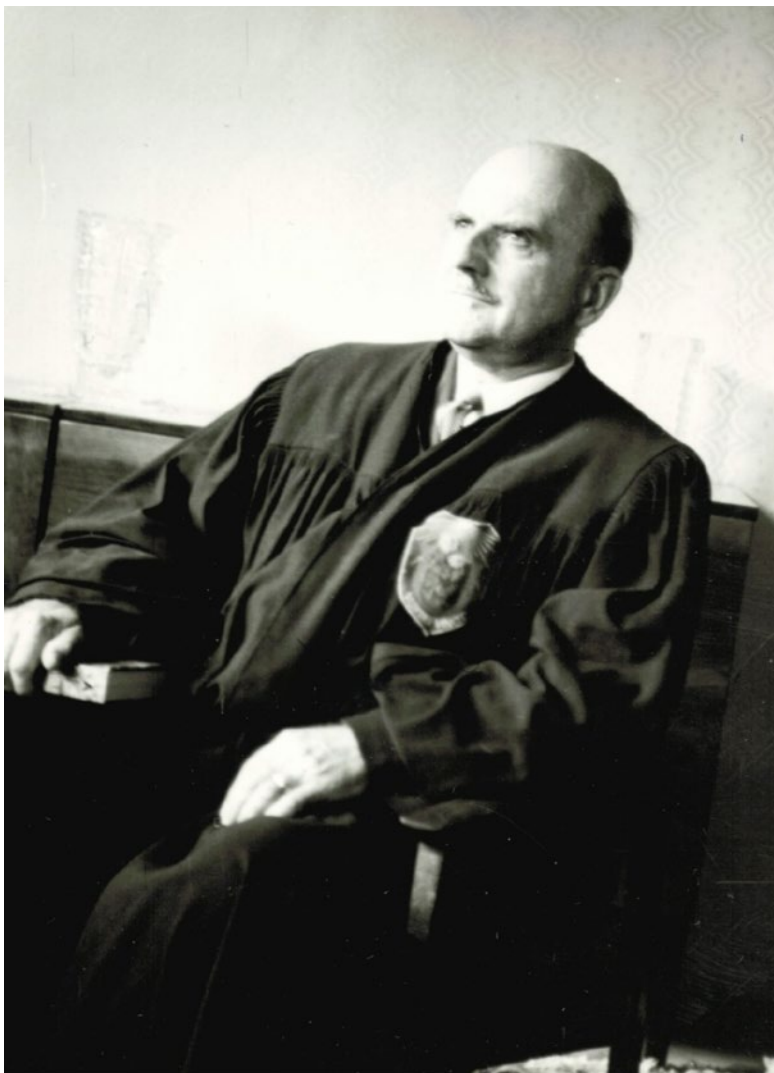
A když pak konečně o téměř čtyři měsíce později došlo na Besednici, nebyl v NSČU už žádný adept na duchovního, kterého bychom mohli navrhnout sem dosadit. Abychom o toto místo nepřišli, navrholo ústředí obsadit jej prozatím Emilem Mukem. Samozřejmě jako pouze pomocným duchovním, protože neměl potřebné vzdělání. Státní správa kupodivu souhlasila. Tak se Emil Muk stal duchovním, zatím neordinovaným, vlastně náhodou. Následně v NSČU jako jediný v historii bez potřebného studia, zato díky obětavé službě, dosáhl – po deseti letech – udělení státního souhlasu se jmenováním duchovním správcem. Při vyjednávání s úřady sehrál zásadní roli Dušan Kafka, v tomto případě jistě z hlediska NSČU pozitivní.

Tak se nerozluční přátelé geograficky rozdělili, ovšem blízci si zůstali až do sklonku svých životů. Oba rovněž až do konce svých dní zůstali duchovními v obcích, v nichž začínali – Lexa v Plzni (kde z jeho pozdního působení ještě čerpal své první zkušenosti v Unitarii Petr Samojský podobně jako Jarmila Plotěná od Mikoty v Brně) a Muk v Besednici. Zde bohužel po jeho odchodu v roce 1985 obec zanikla. Lexa zemřel v srpnu 1989.

Oba tito duchovní svou poměrně nenápadnou, ale velmi oddanou prací výrazně utvářeli ráz duchovenské služby v NSČU mimo Prahu v době nesvobody. Melancholický Muk, po celý život vycházející z křesťanského základu, velmi skromný, pokorný, obětavý a s pevnými morálními zásadami, byl podle mého názoru nejsilnější z našich duchovních v pastorační práci. Lexa v osobní spiritualitě prodělal vývoj od křesťanského základu až k východním náboženským proudům, byl životním optimistou a podobně jako Mikota nezištně překládal a šířil

Dušan Kafka
v duchovenském
taláru, nedatováno.
(Foto archiv NSČU.)

zajímavé texty ze zahraničních (i západních) unitářských zdrojů nebo z východní filozofie, čímž české unitářství velmi obohacoval (těžko si to ve svobodných dobách a s internetem neustále po ruce dovedeme představit). Na práci obou bylo ovšem znát, že již nevzešli z oné „čapkovské“ líhně, liturgie jejich shromáždění byla prostší, chyběly přímé zkušenosti s něčím pestřejším než socialistické Československo.

Do období komunistického režimu spadá také duchovenské působení Václava Rubeše, z mého pohledu nejvíc nenápadného z duchovních, kteří v NSČU odsloužili dlouhé

desítky let. Podobně jako Muk se i on stal duchovním spíš z nouze, což ovšem neznamená, že by nebyl dobrým duchovním! Vyučený tiskař a typograf se stal členem Svobodného bratrství v roce 1924, ve svých dvaceti čtyřech letech, a v podstatě ihned se začal věnovat aktivní práci pro NSČU; působil například v nedělní škole. S dětmi to velmi uměl – a hlavně uměl i tvořit pro děti: jeho meditace a písně pro nedělní školu jsou tím nejlepším, co v NSČU pro malé unitáře z liturgických věcí kdy vznikalo. Václav Rubeš byl velmi renesanční člověk a to se plně promítalo do všech poloh jeho duchovenské práce.

Kromě hudebního nadání měl i výtvarný talent¹³ a také dobře psal.

Jeho povaze pravděpodobně víc vyhovovalo působení v laickém vedení NSČU (dodnes je nejdéle sloužícím členem ústředního správního sboru), ale kdykoli to bylo zapotřebí, vypomáhal i s duchovenskou prací. Mezi lety 1950–1951 absolvoval teologický seminář na Husově teologické fakultě a díky tomu mohl být v říjnu 1950 jmenován duchovním správcem pro nově zřízenou obec na Praze 12. V roce 1960 sice odešel do důchodu, ale záhy se ke službě v NSČU opakovaně vracel, vykrýval nemoci, odchody a s drobnými přestávkami v NSČU v duchovenské roli působil až do svého skonu v roce 1983.¹⁴

Dodnes je z mého pohledu málo zmiňovaný a málo doceněný Rubešův přínos pro udržování určitého étosu unitářské duchovenské práce. Myslím, že jako jeden z mála i v dobách totality a převrstvování naší vlastní unitářské identity dobře rozuměl tomu, čím v jádru bylo Čapkovovo pojetí duchovenství včetně bohaté liturgie a včetně důrazu na člověka samého – a dovedl (a nebál se) to pojmenovat i v dobách, kdy Karel Hašpl byl již po smrti, Mikota vězněn a Dušan Kafka si to nemohl nebo nechtěl dovolit. Na ústředním správním sboru v roce 1966 například navrhoval, aby duchovní začali znovu používat termín promluva namísto přednášky.¹⁵ To znamená, že v tom vnímal zásadní rozdíl, oproti mnoha svým kolegům, pro něž byla cesta přednášek jednodušší a z hlediska státní moci i méně nebezpečná. Sice se to nepodařilo (během následujícího čtvrtstoletí se v NSČU

13 Mimochodem náš současný znak pochází velmi pravděpodobně z jeho ruky; druhým výtvarně velmi nadaným duchovním byl pak František Lexa.

14 Dušan Kafka po jeho smrti vzpomínal: „Den co den, i když nebyla shromáždění, docházel do Unitarie a toliko necelý týden před svým odchodem z tohoto světa nás upozornil, že zůstane nějaký den doma. Nepřestával myslet na Unitarii a už předem si připravoval další své promluvy. A tak se stalo, že i když není mezi živými, můžeme si poslechnout jeho úvahy, kterou chtěl dnes sám proslovit. Proto jsme neměnili dnešní pořad, jen jsme jej poněkud rozšířili o vzpomínku na něj.“ (Archiv NSČU, kart. Osobní složky II, složka Rubeš, konvolut materiálů ke vzpomínkovému shromáždění.)

15 Archiv NSČU, kart. XX, Zápisy ze správních sborů, listopad 1966.

přednášky ocitaly stále víc v popředí oproti žité liturgii s inspirativní promluvou a trvalo ještě dlouho po revoluci, než jsme se začali navracet k promluvám), svědčí to však o jeho velkém porozumění unitářské duchovenské službě. Jako další ilustraci toho chci uvést jeho vyjádření z roku 1971 ohledně své práce: „Od počátku své duchovenské činnosti jsem ve svých promluvách a článcích věnoval zvláštní zřetel lidské osobnosti. Snažím se především ukazovat lidem cestu k sebezpoznání a k tvůrčímu sebevyjádření, chápat správně svět a vůkolní dění a najít své místo ve společném zápase o lepšího, ušlechtlejšího člověka, jak pracovat o sociální, kulturní a duchovní pokrok zbavováním se sobectví, malichernosti, pesimismu, pěstít v sobě ladné a pozitivní vlastnosti a pevný charakter a účastnit se velkého zápasu o lepší a spravedlivější budoucnost lidstva na zemi. Zajímají mne především psychologické problémy každodenního života člověka, jinými slovy umění žít.“¹⁶ V Čapkových dobách by to neznělo nijak mimořádně, nicméně v 70. letech to, troufám si tvrdit, mimořádné a také odvážné bylo. Je to další doklad, že Rubeš pochopil, v čem tkvěla hlavní síla Čapkova odkazu, a vědomě s ní pracoval i v dobách, kdy ji v NSČU válcoval neustálý tlak státní moci i trendy zvenčí založené spíš na východních naukách a přednáškové činnosti.

Kromě těchto dlouhodobě činných duchovních se v NSČU mezi lety 1955 až 1957 na pouhé dva roky objevil jako svěží vítr obrovský duchovenský talent Drahomil Špale, který o něco dříve na Husitskou teologickou fakultu nastupoval již s jasnou vizí, že se stane unitářským duchovním. Praxi zakoušel v obci vedené právě Václavem Rubešem a samostatně pak působil v Brně. Místní obci svítla naděje, že po tragické ztrátě vězněného Mikoty bude mít dalšího výborného duchovního. Špalemu nechyběl entuziasmus, který se leckomu v bezútesné době komunistického režimu jen těžko hledal. Máme dochováno jen málo z jeho duchovenského díla, ale zato dost vzpomínek na to, jak výborně si vedl. Bohužel zemřel v podstatě na počátku práce, v pouhých dvaceti pěti letech.

16 Archiv NSČU, kart. Osobní složky II, složka Rubeš, CV z 20. 1. 1971.

Jarmila Plotěná
při ordinaci Ivy
Fišerové, květen
2007.
(Foto archiv NSČU.)

Podobně krátce, byť méně výrazně, ovlivnil NSČU v druhé polovině 80. let Prokop Lébl. V NSČU působil jako duchovní od srpna 1985 (nastoupil na místo uvolněné po Václavu Rubešovi) až do konce roku 1989.¹⁷ Do NSČU se podle svých vlastních slov dostal poprvé v roce 1984, když navštívil jednu z přednášek v NSČU pořádaných a rozhodl se zůstat. Předtím studoval na Husitské teologické fakultě a také v Bernu na starokatolické fakultě tamní univerzity. Trpěl od dětství

¹⁷ Přesně řečeno až do roku 1990, ale to už byl několik měsíců jen v pracovní neschopnosti. (Archiv NSČU, kart. Osobní složky III, Prokop Lébl.)

poměrně velkou oční vadou, což mu komplikovalo studium i výkon většiny zaměstnání. Během doby, kdy byl duchovním NSČU, se ještě snažil uzavřít si vzdělání na Husitské teologické fakultě (měl mezi lety 1986 až 1988 individuální studijní plán), ale nepodařilo se mu to. V našem duchovenském sboru byl pozitivně přijímaný, ovšem jeho působení ukončily vleklé psychické obtíže.

DIVOKÁ DOBA PO SAMETOVÉ REVOLUCI

Odehrával se převratný, nadějeplný závěr roku 1989 a leckterý dnešní český unitář by

si představil, jak aktivně a radostně se naši předchůdci zapojovali do revolučního kvasu. Ale nebylo to tak – a těžko to tehdejší duchovním vyčítat. Duchovenská služba v NSČU držela pohromadě spíše setrvačností než energií a tvůrčím duchem, a v určitých ohledech už ani to ne, vezmeme-li v potaz, že když v červnu zemřel Emil Muk, nikdo ze zbylých kolegů mu nebyl schopen přijet na pohřeb. Na jejich službě se podepisoval pokročilý věk, podlomené zdraví a úbytek sil. Z osobností, jež provedly Unitarii čtyřiceti lety nsvobody, zůstal v podstatě jen Miloš Mikota. Václav Rubeš zemřel už v roce 1983, v onom přelomovém roce 1989 odešli postupně ještě před revolucí v březnu Bohdana Hašplová, v červnu Emil Muk a v srpnu František Lexa. Dušan Kafka byl nemocný a kvůli své spolupráci s předrevoluční vládní mocí ani nemohl ve svém působení pokračovat. V nejmladší generaci sice dorůstali dva mladí kandidáti, Jarmila Plotěná a Petr Samojský, ale o tom, že by převzali duchovenské vedení celé společnosti, zatím nemohla být řeč.

A protože vedení NSČU bylo takto pasivní, vznikla iniciativní skupina vedená Otakarem Mikešem, která vnikla ústřednímu správnímu sboru nápad pozvat nějakého duchovního ze zahraničí. Ale koho, když zde přirozeně existovala jazyková bariéra a kdysi vřelá a intenzivní styky s organizacemi v Británii a USA byly už dlouho udržovány jen minimálně, jak to život v takzvaném východním bloku po dobu studené války dovolil. Pomohla tehdy Mezinárodní asociace pro náboženskou svobodu (IARF), sdružující liberální náboženské organizace, nejen unitáře (ti tu byli a jsou dodnes zastoupeni jen velmi minoritně), která byla intenzivně zapojena v takzvaném mírovém hnutí. To byla jedna z mála cest, jak bylo možné stále mít určitý kontakt mezi organizacemi v socialistických a demokratických zemích. Dušan Kafka a od přelomu 70. a 80. let i Miloš Mikota se v ní hodně angažovali.

Jako vhodný kandidát, který měl z pozice ústředního duchovního zachránit české unitářství, byl vybrán a osloven Vladimír Strejček – v polovině sedmdesátých let pro Dušana Kafku podobně nadějný kandidát na duchovenskou službu jako pro Karla Hašpla o třicet let dříve

Vladimír Vrána – a rovněž podobně bolestně zklamání: Strejček při první příležitosti (při své první zahraniční služební cestě) v roce 1978 emigroval a po neúspěšném pokusu vystudovat unitářský seminář v Chicagu působil u kvakerů.

Záhy se ukázalo, že návrat V. Strejčka do NSČU nebyla dobrá volba. Nebyl to unitář, ani jej unitářství nezajímalo, ale pocítil šanci proměnit NSČU podle své vlastní duchovní cesty, jež byla v základu ovlivněná evropským (nikoli americkým) pojetím univerzalizmu s příměsemi New Age. Povedlo se mu nelegálními cestami prosadit vlastní pojetí ústavy, rozbít dosud funkční demokratické zřízení NSČU umělým zakládáním nových obcí, jež netransparentním způsobem financoval z peněz NSČU, zatímco tradičním obcím, které se proti němu postavily, finance zastavil. Naši společnost to stálo sedm let (1993 až 2000) soudních sporů, jež nakonec vyhrála, ale hlavně poničení celého tradičního pojetí duchovenské služby, jak ji formovaly osobnosti předválečné a válečné doby a jaké s určitými šrámy přežilo i téměř půlstoletí nsvobody. Strejček centralizoval vliv, což bylo a je naprosto v rozporu s unitářským étosem, ovládl v podstatě laické i duchovenské vedení, potlačil přirozený pluralismus a v zásadě rozštěpil NSČU na své příznivce a odpůrce. To poslední bylo pravděpodobně také to nejhorší, s čím se musela Unitaria, a zejména pak její noví duchovní, potýkat ještě dlouho poté, co Vladimír Strejček opustil své honosně zařízené kanceláře v ústředí NSČU.

Pokud jsme v oblasti duchovenské práce po roce 1989 mohli alespoň trochu na něco ze své vlastní tradice navazovat, po Vladimíru Strejčkovi už v podstatě nebylo na co. A tak novou generaci čekalo mnoho práce v hledání kořenů a autentičnosti českého unitářství, v rozmyšlení, čím se inspirovat u spřátelených unitářských organizací v zahraničí, jejichž vývoj nebyl uměle přerušovaný jako ten náš, v čem hledat zcela novou vlastní cestu. Obrovský kus práce v tom zůstal především za Ivou Fišerovou a stále zůstává za Petrem Samojským, bez nichž by NSČU svou léty a událostmi překrytou tradici a identitu ve 21. století pravděpodobně nedokázala (znovu) nalézt a na to cenné z ní navazovat.

Petr Samojský vede duchovní shromáždění OŠS při jednom z putování krajinou, květen 2023.
(Foto archiv KLK.)

POHLED ZPĚT A SOUČASNOST

Pojetí práce duchovního v NSČU se během stalet existence naší organizace hodně proměnilo, což je přirozeně dané nejen způsobem výchovy a získávání duchovních, ale i celkovým vedením NSČU, státním zřízením a proměňujícími se potřebami jednotlivých společenství (obcí a skupin). Z několika složek práce duchovního prošlo dynamickým vývojem zejména pojetí duchovního shromáždění, kdy jsme se obloukem přes všechny možné redukce vrátili k tomu nejpestřejšímu, co může naše tradice nabízet a co i samotnému Čapkovi stálo za to vložit do naší první ústavy, totiž k jeho sendvičovému modelu. V praxi je podpořený i prvním vydáním konvolutu liturgických textů v našich dějinách (*Cestou světa*, 2018); do té doby vycházely jen zpěvníky. Ten zahrnuje stovky písní i dalších děl, a přesto je jen pouhým základem, odrazovým můstkem pro pokračující unitářskou autorskou tvorbu.

Těžiště našich běžných shromáždění až na výjimky tkví v podstatě celých sto let v promluvě, spíš záleží na tom, jak je pojata

a jak provázaná s dalšími liturgickými prvky. Charakter promluv se v naší tradici také dost proměňoval: od apologizačního přes inspirační, přednáškový až po dnešní většinové (nikoli jediné) ukotvení zase v nabídce inspirace pro každotýdenní osobní růst.

Z důrazu na pastorační práci jsme od dob Čapkových poněkud ustoupili, stejně tak nedosahujeme té intenzity a profesionality, jaká je na tento segment unitářské duchovenské služby kladena ve větších organizacích typu Británie, Transylvánie nebo USA. Ale to je dáno i českou mentalitou, v níž stále není příliš ochoty sdílet, co člověka tíží, otevřít se pomoci, která se nabízí od duchovního i od samotného společenství.

V podstatě ve všech našich společenstvích, i proto, že jsou malá, až na výjimky velmi dobře funguje ze strany duchovního i péče o běžný chod obce. Jen v jednom segmentu, pokud si mohu dovolit i kritičtější pohled, podle mne velmi zaostáváme za tím, co se opakovaně osvědčuje v zahraničí a co bylo velmi silnou stránkou českého unitářství až do roku 1950,

a to v aktivní práci duchovních (společně s obcemi, které vedou) na tvorbě koncepce pro budoucnost, na formulování vizí, cílů, poslání. Možná to souvisí i s tím, že nám zcela chybí podporované celoživotní vzdělávání duchovních. To bych sama viděla jako nejkřehčí místo současné duchovenské služby v NSČU a oblast, kde nás čeká ještě dost práce, jež by měla našim duchovním v budoucnu jejich službu usnadňovat.

Je samozřejmě velmi obtížné hodnotit dobu, v níž žijeme, která se i z hlediska dějin samotných, nikoli jejich interpretace, ještě tvoří. Přesto si dovolím malé bilancování. Téměř dvacet pět let po odchodu Vladimíra Strejčka má NSČU z hlediska duchovenské služby zpět svou pluralitu. Víme, jaká je v ní naše tradice, dokážeme již bez příměsi emocí popsat, čím jsme si v dějinách, i těch nejnovějších, prošli a dokážeme díky navracení se ke kořenům a studiu pramenů odkrývat, co patří k naší vlastní identitě a co bylo do českého

unitářského duchovenství vnášeno v průběhu času odjinud a proč. A pak má každý svou svobodnou volbu, kterou cestou se vydá.

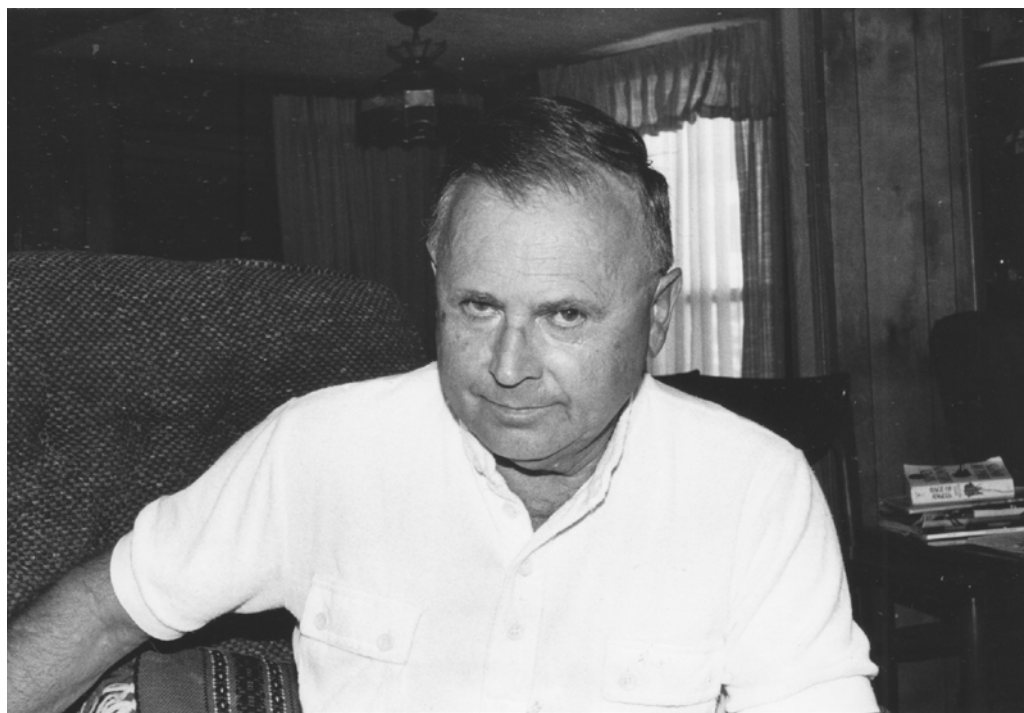
Máme dnes opět velmi stabilní a troudím si říci i přátelské vztahy s unitářskými organizacemi ve světě a znovu jsme si získali, byť jsme pouze malé společenství, jejich respekt. Díky tomu jsou všem zájemcům o duchovenskou službu zase otevřené dveře do světa, jako tomu bývalo dřív, aby mohli nasávat zkušenosti odjinud, zkoušet se vystavit proměně svého úhlu pohledu, kterou každý intenzivní studijní zahraniční pobyt přináší, a vracet se obohaceni. A hlavně – máme dnes, konečně, založený svůj vlastní systém teoretického i praktického vzdělávání kandidátů na duchovenskou službu, určený rámcem požadavků na ně; a to vše za posledních sedm let již také ozkoušeno v praxi. Máme vícegenerační přirozeně rostlé kolegium duchovních, v němž budou, troudím si říci, každý nový kolega či kolegyně vítáni.

Hvězdoň Kafka

Duchovní, který neměl problémy

Petr Samojský

Kdo se jen trochu zajímá o historii českého unitářství, nemůže minout zvučná jména: Čapek, Hašpl, Vrána, Špale, Šíma, Mikota, Kafka, to jen pro začátek. Čím více a hlouběji se zájemce pohrouží do historie, tím širší seznam jmen se postupně vynořuje. Jméno Hvězdoň Kafka by se však v našem archivu našel jen v pár dokumentech ve velmi krátkém období. A přece je jeho život s českým unitářstvím úzce spjatý!

Hvězdoň Kafka v roce 1986. (Foto archiv Petra Samojského.)

Shoda příjmení s Dušanem Kafkou není náhodná, byli to bratři. Jméno Hvězdoň Kafky je však k nalezení jen v krátké etapě historie, protože jeho cesta vedla jinam, než kudy kráčel jeho bratr Dušan. Protože toho v historii minout v žádném případě nemůžeme, zastavme se nejdříve u něj.

Dušan Kafka patřil k nejvýznamnějším osobnostem historie českého unitářství, byť v některém ohledu také k nejrozporupněj-

ším, to kvůli jeho spolupráci s STB.¹ Od mládí k českému unitářství patřil, stal se duchovním a později po mnoho dekád sloužil jako ústřední

1 Zatímco někteří členové tuto činnost Dušana Kafky kritizují, je třeba podotknout, že bez spolupráce se státní bezpečností by byla ohrožena sama existence NSČU; vedení si toho bylo vědomo, Kafka se v tomto smyslu de facto obětoval. Logika věci je prostá: kdyby to nebyl on, byl by to někdo jiný; kdyby nebyl nikdo jiný, nebyla by NSČU.

**Hvězdoň
(na fotografii)
byl bratrem
Dušana Kafky.
(Archiv harvardské
teologické školy.)**

duchovní NSČU, doprovázel české unitářství v dobách komunismu až do sametové revoluce. K dramatickému rozchodu bratrů Kafkových ale došlo, když byli po 2. světové válce spolu, ještě s Milošem Mikotou, na studiích v Anglii a USA. Zatímco Miloš Mikota a Dušan Kafka se vrátili, Hvězdoň v USA zůstal, a tak se jejich cesty po zbytek života osudově rozdělily.

Je pro nás život Hvězdoně důležitý? Snadno by se dalo říct, že není, protože vyjma doby před odjezdem na studia, kdy v Unitarii vedl unitářskou mládež, jeho stopa u nás nijak otisknuta není. Ale je tu to neodbytné

„co by bylo, kdyby“. To znamená – co kdyby se také vrátil a následně pracoval jako duchovní NSČU? Podíváme-li se na jeho život a práci v USA, může nás to v takových představách inspirovat.

Jak již bylo řečeno, Hvězdoň s Dušanem a Milošem Mikotou patřili k nadějným budoucím duchovním, a proto byli po válce vysláni na studia. Hvězdoň se svou manželkou Věrou² do USA přijel z anglického

² Hvězdoň se oženil s Věrou Martincovou ještě v Československu, krátce před odjezdem na studia. Věra ho doprovázela po celý život, spolu si udržovali velmi osobitý, „česky“ unitářský styl života.

Oxfordu v roce 1947 na roční studium. Když však proběhl v Československu komunistický převrat, rozhodli se nevrátit, aby Hvězdoň mohl studovat dál. A tak to i bylo. Po ukončení duchovenského studia byl Hvězdoň ordinován na duchovního. Následně již jako člen AUA³ sloužil po třicet šest let jako unitářský duchovní – čtyři roky v Harvardu, sedm let v Mendon & Uxbridge, devět let v Pittsfieldu a nakonec šestnáct let v Acton & Stow.

Proč vlastně Hvězdoň chtěl být duchovním? Podle svého vyprávění pocítil povolání k službě, když se za války dozvěděl o smrti N. F. Čapka v Dachau. V té chvíli jako by zaslechl, že teď je řada na něm, že teď má i on přispět osobní měrou a nést pochodeň pro další generace.⁴

A jaký duchovní Hvězdoň byl? Tato otázka ve mně rezonuje už dlouho. Potkal jsem ho osobně v roce 1991, když jsem byl v USA na studijním pobytu. Přivítali mne s Věrou ve svém domově – dodnes se pamatuji na tu spoustu otázek; tolik je zajímavé události v české Unitarii! I v pozdějších letech jsem tu a tam na Hvězdoňův odkaz natrefil, třeba když jsem sháněl divadelní hru, kterou Hvězdoň napsal,⁵ to už jsem si materiály od něj a o něm uspořádal ve svém archivu. V jednom z rozhovorů o něm mi Cindy Landrum, duchovní ze sboru First Parish Church of Stow & Acton, řekla, že Hvězdoň byl duchovním, který neměl problémy. To byla odpověď na moje otázky položené ve snaze odkrýt slabá místa jeho služby, zjistit, s jakými potížemi se vypořádával, a hlavně, co se během jeho služby v obci dělo, čím se zabýval a co řešil. Ale podobně reagovali i jiní pamětníci, se kterými jsem o něm hovořil – jejich Don,

3 American Unitarian Association, od roku 1961 Unitarian Universalist Association.

4 Faith in humanity is a guide, *Acton Minuteman*, 26. 7. 1979, s. 6.

5 Archiv First Parish Church of Stow & Acton, Hvězdoň Kafka a Cliff Feakes: *Dialogue about Flowers and Men*, nedatováno. U příležitosti oslav 100. výročí založení českého unitářství byla možnost toto představení shlédnout při nedělním shromáždění pražské Unitarie 28. 6. 2020 v nastudování divadelního souboru Pátečníci pod názvem *Čapek v Dachau aneb podivný rozhovor*. Dostupné na: <https://youtu.be/Co6royf0Ni4>

jak se mu obvykle přezdívalo, byl prostě pohodový člověk, který pohodu kolem sebe šířil už jen svým bytím.

Takže duchovní, který neměl problémy. Zní to divně. Může vůbec někdo takový být, není to protimluv? Ono jde samozřejmě o kontext. Při snaze pochopit, jak funguje běžná unitářská obec v USA, jaké standardy tam duchovní má a musí splňovat, a při hlubší znalosti historie téhle konkrétní obce i Hvězdoně jako duchovního to začne smysl dávat. Neznamená to nemít vlastní názor, skrývat své myšlenky a přetvařovat se, znamená to „nic nedělat“, být pasivní anebo jak se říká nejt do konfliktu. Znamená to umět dobře dělat svou práci: mít dobrý odhad, být flexibilní a současně pevný v základech, umět se vcítit a zároveň si udržet odstup a tak dále. Ale také to znamená sloužit v obci, s níž se podaří vytvořit dobrou symbiózu,⁶ a tak vůbec – být nějak angažován v práci pro náš svět.

Zkusme pootevřít malé okénko do Hvězdoňova života: ráno brzy vstává, aby jako řidič školního autobusu posvážel děti z širokého okolí do školy; to je jeho druhé zaměstnání.⁷ Pak se zabývá běžnou sborovou agendou: schůzky, plánování, návštěvy. Když se jeho děti vrátí ze školy domů (to je do farního domku naproti kostelu), osobní život se prolíná se sborovým. O tom ostatně svědčí i houpačka před domem, kterou využívají děti z celého okolí. Ne že by v tom životě

6 Rozdíly v duchovenské práci amerických unitářů a českých unitářů jsou značné a vyjmenované charakteristiky jsou pouze orientační. Organizace UUA funguje striktně jako asociace unitářských obcí, které jsou důsledně po všech stránkách samostatné a nezávislé, zatímco obce NSČU by nebyly schopny přežít bez závislosti na financování „shora“. To má samozřejmě zásadní dopad na službu duchovních, kteří jsou v UUA organizováni a zaštitěni v nezávislé komoře duchovních na straně jedné, a na straně druhé je jejich služba podmíněna schopností obcí mimo jiné hradit jejich mzdu. Zatímco Dušan Kafka byl tedy v NSČU v roli hodnostáře schváleného státním režimem, jeho bratr Hvězdoň byl v roli, kterou bychom mohli popsat jako „dlouhodobě najatý konzultant“.

7 Jeho plat totiž nedostačoval na běžné živobytí, práce řidiče školního autobusu tak suplovala jeho příjem z obce.

Unitářský kostel ve městě Stow, v němž působil Hvězdoň Kafka. (Foto Petr Samojský.)

profesním i soukromém nebyly trable, problémy a starosti! Ale způsob, jak Hvězdoň v očích druhých žije „nenápadně“, neustále je k dispozici, vždy v obraze, vždy na scéně hlavních událostí, a přitom o něm vlastně málokdo víc ví, je zvláštní.

Hvězdoňova služba však nebyla rozhodně nic pasivního. Sám uvádí (ještě v době, než byl řidičem autobusu), že duchovenství doplňuje deseti dalšími „džobý“, protože slouží jako prezident Worcester Conference of Liberal Churches, tajemník Blackstone Valley Council of Liberal Churches, hostující řečník pro ekumenické bohoslužby ve čtvrti Germantown, hostující duchovní v South Congregational Church v Newportu, editor dvou sborových časopisů v Mendonu a Uxbridgi, dopisovatel do novin *Vanguard* a *Milford Daily News*, řečník pro Worcester Radio Station, řečník pro Pastor's Study Program v Milfordu a vedoucí pracovního tábora mládeže. Po unitářské linii k tomu výčtu přidává službu delegáta pro American Unitarian Association a Southern New England Unitarian Council a jako bonbónek kurz zvláštního vzdělávání mládeže.⁸

8 Unitarian Minister Busy With 10 Other Jobs, *The Milford Daily News*, Massachusetts: Gannett 5. 2. 1960.

Aktivní byl Hvězdoň i v oblasti veřejné politiky a sociální spravedlnosti, například v době vietnamské války organizoval protestní akce; neměl rád, jak říkal, postoj typický pro americká maloměsta – „nehoupej tou loďkou“. On rozhodně byl ochoten loďkou houpat. Obecně se jeho poselství dá charakterizovat jeho výrokem: „Náš sbor není soustředěný na bibli ani na Krista; já říkám lidem, že Mojžíš, Ježíš i Buddha dělali dobrou práci a teď je to na nás tu dobrou práci dělat!“⁹

Jeho obec během let rostla v číslech i jinak, došlo i k velmi náročnému stavebnímu rozšíření kostela, finance obce dosahovaly výborných výsledků – to vše během Hvězdoňovy služby. Jen Hvězdoňův plat se neměnil (protože se ostýchal to iniciovat), jeho farní domek byl čím dál skromnější (protože se zdráhal požádat o rekonstrukci). Teď by se dalo pokračovat dál a líčit Hvězdoňův profesní život, čím procházel a co řešil, nicméně podstatný je výsledek jako zpětné ohlédnutí se lidí kolem něj. Pro ně to byl prostě jejich duchovní, který neměl problémy, protože kolem něj šlo všechno hladce, jakoby samo – rozumí se v dobrém, pozitivním, rozkvétajícím.

9 Faith in Humanity Is a Guide, *Acton Minuteman*, 26. 7. 1979, s. 7.

Jaké to ale asi bylo pro Hvězdoně – celý život žít u vědomí toho, že se nemůže setkat se svým bratrem, který dělá prakticky tutéž práci, jen na protilehlém konci světa za železnou oponou, a kterého pro svou angažovanost existenčně ohrožuje? Že každý dopis, který pošle a přijme, prochází kontrolou, takže musí dbát na každé slovo i vše mezi slovy? Že musí nést následky svého rozhodnutí emigrovat, takže si s několika výjimkami po desítky let s bratrem osobně a otevřeně nepopovídá a neuvidí ani své další příbuzné? Jak se asi s Věrou cítili, když záměrně své syny nenaučili česky, protože se za svůj původ styděli?¹⁰ Netížily ho třeba pocity, že nenaplnil své předsevzetí nést pochodeň českého unitářství dalším generacím?

Když jsem vloni při návštěvě obce Acton & Stow procházel archiv a dělal rozhovory s pamětníky, bylo k tomu účelu uspořádáno i společenské setkání těch, kdo Hvězdoně pamatují. Program byl zahájen vystoupením pěveckého sboru, písní Jen dál. Byla zpívána česky! A hned bylo řečeno, že Hvězdoň je tu píseň naučil vzápětí po svém nástupu. Dnes ji zpívají při Květinových slavnostech, je to vlastně taková hymna obce. Blesklo mi hlavou, že to je zrovna příklad, jak Hvězdoň předával světlo pochodně!

Tom Rosiello, duchovní, který do obce nastoupil po Hvězdoňovi, na něj vzpomíná, jak ho jednou navštívil v nemocnici; Hvězdoň měl hrozivě oteklou nohu a nemohl dýchat, ale na Toma se smál a vyprávěl, jak dobře se mu daří. „Ten by ti tohle řekl i na smrtelné posteli,“ řekla na to Tomovi Věra.¹¹ Ono je to opravdu o postoji vůči životu, a jak v sobě člověk ten určitý postoj pěstuje.

Co by bylo, kdyby se Hvězdoň ze studií do Československa vrátil tak jako jeho bratr

a Miloš Mikota? Utloukl by režim jeho svobodného a radostně pozitivního ducha, anebo by Hvězdoň i u nás šířil své pozitivní světlo pochodně? Berme to tak, že doslova jeden z nás, z naší „unitářské party“ působil na jiném kontinentu a tam nás příkladně reprezentoval, byť o tom dnes už skoro nikdo neví, ba ani my sami.

Listuji si archivem, který jsem si k Hvězdoňovi vytvořil, a tu natrefím na myšlenku vlastně se aktuálně vztahující k současnému průběhu přehodnocování českých unitářských principů. Snad jako by mi Hvězdoň napovídal... Takhle si principy nadeřoval on sám: „Svobodomyšlnost, rozum, naděje, přírodní řád a osobní prožitek v náboženství.“¹² A jinde píše: „Unitáře nelze rozlišit podle toho, čemu věří, nebo nevěří. Unitářská víra je svobodomyšlná, ale ta svobodomyšlnost je spíš výsledkem lidského úsilí a zrání než primární vlastnost samotné unitářské víry.“¹³

V Unitarii se o Hvězdoňovi moc neví. Pochopitelně, jeho život a služba se nás přímo netýkaly; odešel od nás a žil svůj osobní i profesní život v jiné zemi. Ale možná by se přece při podrobnějším pochopení jeho osudu dalo najít něco, co by nás mohlo inspirovat, a to tím spíš, když už víme, jaké okolnosti provázely jeho odloučení od české unitářské tradice. A jak v sobě nesl potřebu sdílet světlo pochodně tradice českého unitářství, jen možnosti byly omezené dobou.

Jaké by to bylo, kdyby se Hvězdoň tak jako jeho bratr Dušan vrátil do Československa a věnoval by svůj život duchovenské službě v Unitarii? Platí tu jednoduché pravidlo – nehodnotme historii současnou perspektivou. Pochopme, jak jen nejvíc to jde, okolnosti tehdejších událostí a hodnotme tyto události perspektivou jejich doby. Pak máme šanci porozumět historii v její hloubce a šíři.

Sám se o to už několik roků snažím. Mám k Hvězdoňovi v tom smyslu hlubší vztah,

10 S manželkou Věrou, s kterou se vzali ještě v Československu před odjezdem, strávili celý život a měli dva syny, Thomase a Jasona. České verze jmen synů tak pokračují v rodinné tradici využívání mysticko-symbolických jmen: Hvězdoňovi bratři Mlhoš a Dušan, sestra Světluška, synové tedy Tomáš a Jasoň.

11 Soukromý archiv P. Samojského, Rev. Tom Rosiello, proslov na vzpomínkovém shromáždění na Hvězdoně Kafku, 10. 5. 2008.

12 Archiv First Parish Church of Stow & Acton, Hvězdoň Kafka, *Five Distinguishing Characteristics of UU Religion*.

13 Soukromý archiv P. Samojského, Hvězdoň Kafka, *The Heart of Our UU Faith*, promluva 18. 5. 1986, s. 12 a 14.

osobní i kolegiální.¹⁴ A proto bych rád jeho příběh představil v jasnějším světle, anebo lépe řečeno vytvořil prostor pro světlo pochodně, které za svého života nesl. I z toho důvodu pracuji na dokumentárním filmu, který bude složený jak z faktografických

materiálů, tak i z výpovědí pamětníků. Chtěl bych tak přispět hlubšímu porozumění životu jednoho z nás, jež osud zavál do jiných krajů světa – unitářského duchovního, který je součástí naší tradice, byť navenek a formálně tomu tak není.

¹⁴ Jedna z Hvězdoňových meditací *Dvoji svět* byla zahrnuta i do projektu OŠS Průhledy do světa za rámem: www.sirsispolecenstvi.cz/pruhledy

„Svobodomyslnost, rozum, naděje, přírodní řád a osobní prožitek v náboženství.“
(Foto Petr Samojský.)

Duchovní – jedna role a spousta jejích podob

Milan Klapetek

Lidská kultura poznala za svoji existenci nespočet náboženství a myslím, že není ani pro věrného křesťana nikterak na závadu, když se někdy podívá i „jinam“. Je velmi mnoho pravdy na staré moudrosti: „Kdo zná pouze jedno náboženství, nezná žádné.“ Právě setkání s odlišnými soustavami přivádí člověka k uvědomění si „jak to máme my“ a tím i k hlubšímu prožitku své víry a příslušnosti k určité komunitě. Jakési religionistické minimum by snad mohlo být součástí křesťanova vzdělání, jistě by to nebylo na škodu. Religionistika se přednáší i na teologických fakultách, i když za nás, za času mých studií (je to 50 let), to bylo velice, velice okrajově. Zažil jsem tak na křesťanské půdě několik „výletů do cizích končin“, a jeden „přípodotek“ mně z toho vychází jako nutný k sdělení. Tyto výlety byly někdy, rozhodně ne vždy, vedeny v duchu nepřátelském, až vysloveně pohrdavém. To myslím není potřeba, takováto metoda ujišťování se, že my jsme ti nejlepší, s křesťanstvím, domnívám se, poněkud neladí. Takže – pustme se do toho!

Okolnost hrající v lidském životě zcela zásadní roli se nazývá „heteronomie cílů a výsledků“. Přeložit to lze jako „jinozákonost“ cílů a výsledků. To zní trochu tajemně, ale vysvětlím vám to. Možná jste to zažili také, já to zažívám každou chvíli. Jde o to, že cíle lidského konání a usilování nejsou tou zákonitostí, která přivozuje a určuje výsledek. Jinak a úplně srozumitelně řečeno – výsledkem našeho snažení bývá mnohdy něco úplně jiného než to, co jsme chtěli. Na základě letáku, který vám přistál ve schránce,

se vypravíte do „Lídla“ koupit v akci výhodně, řekněme, přístroj na lisování slunečních paprsků, ale oni ho už nemají, a vy jste ztratili odpoledne a jdete s prázdnou zpět. Ale stávají se i horší věci a každý lékař, obchodník, politik či voják by mohl vyprávět. To zažíval i lovec z mladší doby kamenné – vyšel na lov, aby měl potravu a zahnal hlad, ale dopadlo to úplně jinak. Neulovil nic, i když mu všechny okolnosti byly nakloněny. To mu pozoruhodně kontrastovalo s tím, že jindy si jen tak vyšel, a aniž se musel

„Takový šaman, který je schopen komunikovat s nadpřirozenem, je pravý poklad a všichni si ho také jaksepatří váží.“
(Foto © freepik.com.)

moc snažit, ulovil kapitální kus! Takto se mu do mysli dostala ona zapeklíká heteronomie a provokovala ho k nějakému systémovému vysvětlení a pochopení, a povedlo se mu to skoro geniálně. Pochopil to tak, že výsledek snažení člověka nevyplývá jednoduše a příčinně z toho, co člověk chce, ale spolupůsobí tam jakási neznámá síla, neznámý činitel, který finálně rozhodne o tom, jak jeho snaha dopadne. A to je schéma myšlení, kterému se říká magické.

Jeho průlomový „zlepšovák“ spočívá v tom, že člověk může onu neznámou sílu či inteligenci nějakým způsobem motivovat, aby jemu a jeho plánům byla nakloněna a dala mu onen očekávaný výsledek, nebo alespoň něco hodně podobného. To je ovšem velice závažný a specifický úkol, který nedovede naplnit každý, a tu se nám také rodí do dělby práce první výrazná specializace, známá nejčastěji pod označením šaman. Je to člověk mající vlohy a znalosti týkající se právě toho, jak motivovat bohy k tomu, aby dali plánům daného kmene zelenou a ty byly tedy korunovány zdarem. Takový šaman, který je schopen komunikovat s nadpřirozenem, je pravý poklad a všichni si ho také jaksepatří váží.

Magie má mnoho podob – je to třeba obět, zavazující bohy, aby vám to v dobrém vrátili; latinsky se tato strategie vyjadřovala úsvodem „do ut des“ – dávám, abys dal. Takový duchovní – prostředník – musel vědět, co na kterého boha platí a kolik čeho ho učiní plánům člověka nakloněným, nebo musel být schopen rozeznat znamení určující čas, ve kterém si bohové akci přejí. Ono to nebylo tak bláznivé a „nevědecké“, jak by se nám mohlo na první pohled zdát – například tanec před lovem měl přímo tréninkově posilující význam. Pěkným druhem magie je magie napodobivá, to když se namaluje či naaranžuje obraz, jak by to mělo dopadnout, a k tomu je dobré rovněž ještě nějakou obět přihodit. Produktem takové magie jsou třeba jeskynní malby znázorňující úspěšný lov.

Kvalifikace duchovního v tomto magickém kontextu spočívá právě v tom, že je schopen se světem nadpřirozených sil a bohů komunikovat, a s tím souvisí i to, že ví, co si jeho bohové přejí, a je schopen takový obchod úspěšně zorganizovat. Záhy však i takový šaman pochopil svoji roli šířeji, pečoval i o vztahy ve své

prvobytně pospolné tlupě, což zvyšovalo její potenciál a projevovalo se větší úspěšností. Do celá pozoruhodnou postavou je keltský druid. Je to vysoce vážená a posvěcená role zahrnující v sobě i další – věštce, léčitele, učence, soudce a kněze. I on obstarává komunikaci se světem bohů, ale spíše kletbami a zaklínadly než extatickými rituály. Tomu se říká slovní magie. Jejím pozůstatkem je to, když třeba někoho pošleme do háje. Lze říci, že tyto postavy jsou ve svých mnoha podobách nositeli kulturní tradice, nositeli onoho specifického „obrazu světa“, jehož nejdůležitější částí je právě ono propojení s ochranným a prospěch nesoucím božstvem. To je jak role keltského druida, tak v nejsostikovanější podobě pak i hinduistického bráhmana.

Vydatně jim pomáhají i bardové, tvůrčí a deklamující přepestrou paletu příběhů o bozích a jejich činech. Postava a role kněze obětníka a obřadníka se patrně objevuje ve starověkém Egyptě, a je zajímavé, že v antickém Řecku byl takový kněz spíše úředníkem majícím pravidelně, přesně a spolehlivě vykonat předepsané úkony u sochy božstva. Ti všichni jsou nositelé kulturních vzorců dané pospolitosti a v rámci komunikace s božským světem dbají i o to, aby se neujala nějaká nepatřičnost, která by bohy urážela. Hledí-li člověk na různé podoby a role onoho pověřeného komunikanta s posvátnem, pak v míře oddělenosti a zasvěcenosti do posvátných nauk jednoznačně vede hinduistický bráhman. Pouze on je nositelem a ochráncem posvátných textů, ve kterých je načrtnuta ona základní struktura toho všeho, co je za a nad naším viditelným světem, co je jeho podstata a tajemství. Je to brahma, a jedině on, bráhman, je v této nauce doma. Na pozadí těchto modelů si nyní posvíťme na to, co známe a co nás obklopuje, i to však začíná kousek dál...

Někdy v polovině druhého tisíciletí před naším letopočtem se v některých nomádských kmenech pohybujících se v prostoru polo-pouští mezi pobřežím Středozemního moře – Kanaánem – a Mezopotámií ujal zcela nový způsob pochopení Boha a člověka na Zemi. Člověk zde není pro Boha jen jakási chamrad', která stále s něčím otravuje a něčeho se dožaduje, ale je to jeho milované stvoření, které

Bůh nezavrhl ani tehdy, když zneužilo svobody, kterou mu tento Bůh dal. Je to Bůh, který se zjevuje v dějinách záchrannými operacemi, při nichž vyvádí svůj lid z nebezpečí a poskytuje mu možnost nových začátků. Zde není potřeba šaman, vědoucí „jak se na něj musí“, zde je potřeba učitel, který bude tuto novou situaci a její důsledky a souvislosti vysvětlovat.

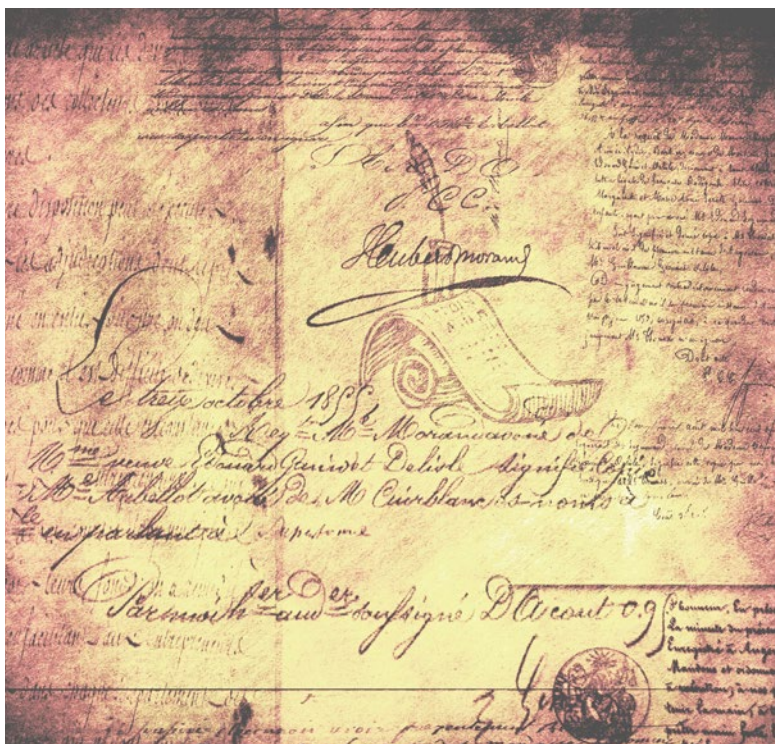
Učitel-prorok, to není věstec budoucnosti, ale někdo, kdo je schopen lidu ukázat boží ruku i vůli jak obecně, tak i v dané konkrétní situaci. Prorok však není nějaký „zasvěcenec do tajných nauk“. Jde tu naopak o to, aby onoho ducha pravého prorocství a vidění světa měl, být v různé míře, každý člen pospolitosti nebo komunity. Z tohoto nového pochopení a uspořádání vztahů mezi Bohem a člověkem vykristalizovaly již ve starozákonním Izraeli dvě formy onoho vůdce a prostředníka. I zde je to kněz, obětník a vykonavatel základních, skoro by se řeklo rutinních obřadů k připomenutí a oslavě Hospodinovy milosti a vlády, a dále pak právě onen prorok, neinstitucionalizovaný zvěstovatel Hospodinovy vůle objevující se v náročných situacích na všech možných rozcestích a křižovatkách.

Byl to například prorok, který Jeruzalémským ukázal, jak chápat babylonské vojsko, ležící nepřátelsky kolem hradeb Jeruzaléma. A oni dobře udělali, že se podle toho zařídili. Jak vidno, jejich role i poslání mají s šamanem i bráhmánem sice společné to, že jsou prostředníky mezi světem lidí a jejich bohem, ale to nevychází z žádné tajné zasvěcenské nauky, kterou by ovládali a pokoušeli se tak svého boha „manipulovat“, nýbrž skoro naopak – jsou to ti, kteří v dané situaci mají onu „známost Hospodina“ a dokážou jeho vůli vyjádřit a předávat ostatním. Právě v tom je skryt zárodek oné myšlenky vyjádřené později výrazem „všeobecné kněžství“.

A nyní jsme u toho, která z těchto rolí je přiměřená naší dnešní situaci a moderním formám religiozity a spirituality. Lze říci, že ve hře jsou dva zřetele – sociologický, případně pedagogický, a teologický. Ten sociologický spočívá v tom, že každá lidská pospolitost potřebuje někoho, kdo bude její jednání řídit, koordinovat či plánovat. Aby tato role byla respektována, vyžaduje jisté institucionální zakotvení, jinak řečeno, musí to být „úřad“. Jde pouze o to, jak moc bude člověk v této

„Tomu se říká slovní magie.“

(Foto © pixabay.com.)

roli oddělen od těch ostatních. O to se vedly a dosud vedou spory, mně však z posouzení všech stran této otázky vychází, že jak vyšší míra institucionalizace v podobě kněze, tak menší či malá v podobě jakéhosi pouhého předsedajícího nějaké pospolitosti věřících mají své výhody i nevýhody a není třeba je stavět proti sobě.

Finálně jde totiž o to, aby v dané pospolitosti panovalo to, co vyplývá z významu latinského slovesa „religere“ (spojovat). Možná více než na formách a detailech tedy záleží na tom, zda daná náboženská společnost skutečně staví mosty mezi lidmi a národy, zasypává příkopy a přináší hlubší prožitek života, než je čiré konzumentství. Lze připomenout, že myšlenka „občanské společnosti“ předpokládá, že úctu k hodnotám nezbytným pro demokracii mají přinášet mimo jiné i církve a náboženské společnosti.

Jsou takové kraje a národy, kde jsou lidé zvyklí na oddělenou a posvěcenou vrchnost, a jinde zase ze všeho nejvíc vyznávají rovnost. Bylo by zbytečné těm prvním vnucovat nějakou demokracii a těm druhým oddělené posvěcené kněžství. Jde o něco jiného. Viděl jsem kreslený vtip, na kterém ufoní z kosmu pozorují Zemi zahalenou do výbuchů a jeden říká druhému: „Právě tam válčí o to, které náboženství je nejmírumilovnější.“ Tak tudy jistě ne, duchovní by měl být tím strážcem na hradbách,

upozorňujícím, že se blíží nebezpečí. A nebezpečí je v tom, že náboženská společnost opustí svůj věroučný základ, jako u křesťanů lásku, u jiných třeba moudrost nebo určitý způsob ušlechtilé spirituality. Náboženství či víra by měly vést člověka k hlubšímu, pokojnějšímu, a nakonec i ekologičtějšímu prožívání a naplňování jeho života. A takové úsilí a život v tomto znamení asi nějakého poučeného pastýře a učitele potřebuje, nemá-li taková společnost být pouze nezávazný fanklub nějaké myšlenky. Což je nakonec jistě také možné. . .

Naše věrnost či nevěrnost zušlechťující víře se patrně bude posuzovat podle něčeho jiného než podle toho, jak to máme „zorganizováno“ a zda ten v čele má honosné roucho či sako nebo jenom svetr a jak se mu říká. No a co ta heteronomie? O tu jde také a ta nás provází stále! K tomu, abychom ji mohli pozitivně a konstruktivně uchopit, nám mohou pomoci i ony dávné typy přírodní spirituality vedoucí ke schopnosti pozitivního myšlení. Křesťan by řekl, že zde platí „bud' vůle tvá“, což je spojeno s důvěrou v boží lásku, moc a moudrost. To, co je jinak, než bychom chtěli, to bude třeba zkouška trpělivosti, napomenutí, výzva, následek našeho selhání. A co máme dělat, to by nám měl napovědět onen moudrý hlas duchovního. To je zde poslání duchovního, obdařeného darem moudrosti, o kterou můžeme ovšem prosit všichni a vždycky!

Postava a role kněze obětníka a obřadníka se patrně objevuje ve starověkém Egyptě.

(Foto © pixabay.com.)

Tak takové to tedy bylo – osobní zkušenost s duchovenskou praxí

Jana A. Rašková

Patřím k těm, kdo raději konají, než mluví. Navzdory tomu (anebo právě proto?) jsem byla požádána, abych se svěřila se zkušenostmi z duchovenské praxe. Hlavní důvod je, že jsem čerstvě takovou praxí prošla. Většina lidí o duchovenské práci jen něco tuší, a tak doufám, že se o profesi duchovní, jež se ráda řídí heslem: utěšit nepokojné a znepokojit pokojné, dozvíte více.

Jak já chápu roli duchovního? Je to někdo jako dobrý kněz, učitel, a taky vrba. Autor, spisovatel či řečník, a třeba i přítel na telefonu. Někdy dokonce nekompromisní nepřítel, když je třeba. Herec charakterní i komediant. Zpěvák, manažer, mentor, rodič či pěstoun. Od všeho trochu. Ale především je duchovní jenom člověk.

Když se vydáte na studium modulu N na Unitářské akademii (UA) pro zájemce o duchovenskou praxi, byť to nikdo neřekne nahlas, mohou se vám velmi hodit další potřebné vlastnosti, schopnosti a vůbec vybava:

- ochota vystavovat se dnes a denně neviditelné službě bližním,
- chtít být vidět a slyšet, ale také umět vidět a naslouchat,
- tvůrčí inspirace slovem i písmem,
- trvalé překonávání osobních chyb a pochyb,
- potřeba učit se po celý život a nikdy to nevdzat,
- základní znalost angličtiny a zvládnání IT technologií,
- unitářský zpěvník, svíčka, zápalky, srdce a cit.

Tak by to mohlo stát v inzerátu poptávajícím praktikanty pro duchovenskou praxi. Pokud jsem na samém začátku z těchto uvedených kvalit měla alespoň nějaké, určitě by se dnes tento seznam ještě zdvojnásobil.

Dovolte mi svěřit se s osobním příběhem, který snad dobře ukáže, jak jsem se školila a učila pracovat pedagogicky a systematicky.

Jak víte, naše shromáždění jsou složena z jednotlivých liturgických částí, úkonů a těmi si praktikant během praxe postupně prochází. Od zapalování a zhasínání kalicha přes čtení až po napsání vlastní promluvy. Vše se opakuje, úko-

ny se v jednotlivých krocích zlepšují. Až se vypilují. Teprve potom může praktikant dát dohromady celé téma takového duchovního setkání, aby přineslo posluchačům nějaké poselství.

Kolik to tak zabere času od začátku až do finále? Napřed tedy najít téma. Vytvořit pro ně upoutávku. Provázet vše s hudbou a zpěvem. Několikrát si znovu všechno projít, aby to dávalo smysl. A pak přijde samotné shromáždění! Tam je navíc nutno působit klidně a profesionálně. Před a po shromáždění pohovořit s účastníky a nenechat se rozhodit žádnou uštěpačnou poznámkou. To vše s lehkostí a vědomím, že nepřehlídím rozdílnosti, ale zároveň uvádím skutečnosti do širších a hlubších souvislostí. Stále si v duchu připomínat, že nehlasám svoji pravdu, nýbrž že pouze podněcuji ostatní k hledání vlastních cest k poznání. Kolik toho všeho je! Ještě by mohl někdo chtít, abych žila v celibátu a nepila víno!

U každého se najde nějaká slabina, každému jde něco lépe a něco hůře. U mne je problém moderní technika. Pořád se ještě oťukáváme. To

Duchovní je něco jako dobrý kněz, učitel, a taky vrba. (Foto © freepik.com.)

máte internet, intranet, mikrofon, kamera, mail, telefon, sociální sítě, jako by nestačil ten Word.

Nejvíce jsem si naopak věřila v pastorační péči, jež by se dala popsat jako podpora lidí v těžkých či krizových situacích, ocitajících se na životních křižovatkách. Jistou výhodou pro mě zůstává zdravotnické vzdělání a tak trochu předurčení pomáhat. Třeba s osobními hranicemi.

Pro mou osobní unitářskou cestu byli, jsou a budou velmi důležité kolegové z domova i ze zahraničí. Zkušenější bratři a sestry, studenti, současní i minulé duchovní, všichni lektoři na UA. Kde jinde se ve svém oboru nechávat inspirovat než ve vlastních řadách? Pozorovat, hltat každé gesto, postoj, výraz. Všechny prostředky kterak se projevit a jak být co možná nejvíc autentická.

Velkou výhodou mi byla svoboda, prostor na experimenty, velkorysé přehlížení chyb až záseků, kdy jsem si myslela, že nepromluví, že ze sebe nic nevysoukám, že to nedám. Zmítaly mnou obavy, že pokud se dalo udělat tisíc přešlapů, povedlo se mi jich udělat tisíc a jeden.

To například na mém prvním svatebním obřadu. Svatební řeč jsem samozřejmě měla napsanou i naučenou nazpaměť, protože co kdyby mi chtěli dát do ruky mikrofon? Jak bych pak mohla otáčet stránky a zároveň držet desky? A pak – říkám si, tak už se narovnej, usmívej, máš to pod kontrolou; kamera, klap.

Náhle ztichne hudba, sto sedmdesát párů očí (svatebčanů, jejich příbuzných a obchodních partnerů) hledí mým směrem a všichni čekají. Nakonec jsem všechno řekla, ale pocitově jsem se ocitla v nějakém paralelním vesmíru. Prostě jsem se dívala na jednu paní, co mi je dost podobná, jak se právě trémou vaří ve vlastní šťávě, jako kdybych sledovala film o svatbě v televizi! A to hlásím, že proběhla důkladná zkouška s mým mentorem, slovo za slovem, bod po bodu. Ale prostě poprvé je poprvé. No, má to happy end. Ze snoubenců se stali manželé a teď jsou svoji, žijí spolu, až navěky, amen.

S každým takovým poprvé jsem se posouvala a otrkávala. Jak jistě tušíte mezi řádky, rozhodně si nemyslím, že bych měla hotovo! Profesionální praxe probíhá dál a každá i nejdrobnější zkušenost ji obohacuje.

Abych ale duchovenskou praxi v Unitářské akademii vysvětlila ještě obecněji. Nabízí se v ní například tyto tematické oblasti:

- tradice – kořeny, dějiny i současný stav unitářství včetně mezinárodních organizací a vazeb,
- vedení – principy vedení i finanční toky, seznámení s interními předpisy a orgány NSČU na všech úrovních, se všemi oblastmi administrativy,
- služba – dobrovolnická práce ve společenství, příprava i vedení programů, základy pastorační práce v obci,
- vzdělávání – práce jednotlivými kategoriemi návštěvníků duchovních programů – od dětí přes mládež, dospělé až po ty nejstarší,
- teologie – vztah ke spiritualitě a náboženství, principy svobodomyšlné víry, prameny, z nichž lze čerpat, vybrané pojmy a významy, zejména vztažené k unitářství a liberální teologii.

No není to zajímavé? Když se přidají návštěvy všech obcí, zahraniční pobyty, studium odborných textů, plánování, programy, komunikace, koordinace, spolupráce, směřování a vize obce, charita, duchovní i jiná literatura, obřady a přechodové rituály, meditace, propagace, reprezentace, konfrontace, je to prostě spousta práce. Práce písemná, ústní, závěrečná... Je to práce dobrovolná, věčná, ale navýsost vděčná! Teď už to vím.

Někteří si vzpomenou na má první nesmělá vystoupení za pultíkem, kdy bych se pak raději neviděla. Pozvolna jsem byla zasvěcována a podporována, ze všech stran a na všech úrovních. Následně probíhaly pod mým vedením doprovodné programy, kruhy sdílení i jednodušší přednášky pro Akademii. Není se čeho bát, fakt. Vždyť v naší komunitě je publikum laskavě tolerantní. Byť moje vzdělávací dobrodružství trvalo několik let, slovy pět (minus covid), spolu s civilním zaměstnáním a péčí o rodinu (jupí), se stopou strachu, fňukání (jen párkrát), s jazykem na vestě a s odřenýma ušima jsem to nakonec dala!

Život nabízí mnoho cest a směrů. Záleží jen na nás, co si zvolíme. Pro mne to byla duchovenská praxe. Nakonec musím s čistým svědomím říci, že snad byla pro mě připravena. Nebo já pro ni předurčena? Kdo ví? Možná i vy máte ve svém okolí někoho, kdo by mohl mít zájem vydat se tímto směrem. Mnoho štěstí!

Duchovní jako divadelní režisér na dobu neurčitou

Kateřina Höferová

Sedáváme spolu často. Já a mých pět kamarádek. Dokážeme probrat všechno. Politiku, světové dění, ekonomické dění, složité a pro nás nesmírně důležité starosti ve společnosti, které jsou často přehlíženy, vyměníme si tipy, názory, vtipy i objímání. Včetně mě se všechny pohybujeme nejvíce v divadelním prostředí. Tři herečky, režisérka, dramaturgyně a spisovatelka. Věkové rozpětí? Od necelých třiceti do téměř sedmdesáti let. Když proto začneme rozebírat problémy i radosti divadelního života, dokážeme dát dohromady hravě názory zasvěcené, zkušené, naivní i idealistické. Už dávno jsme zjistily, že mnohé situace, které se odehrávají v atraktivitě hereckých šaten, zkušeben, malých scén i zlatých portálů, jsou téměř totožné se situacemi, s nimiž se částečně setkávají lidé napříč profesemi a koneckonců i napříč nejrůznějšími komunitami. Vždy jsou totiž v hlavní roli lidé, jejich spolužití, naděje, vize a společné cíle. A nedávno přišla kolem našeho kulatého stolu „na přetřes“ podobnost profesního i lidského fungování divadelních režisérů a duchovních.

A proč zrovna tyto dvě profese? Právě v těch dnech jsem absolvovala dva přijímací pohovory na pozici asistentky duchovní správy v NSČU. Během jednoho z nich padla řeč i na samotnou

funkci duchovního, protože moje budoucí práce by zahrnovala spolupráci právě s nimi. Debata to byla zajímavá a otevřela řadu nových otázek i myšlenek. Před časem jsem dokončila

„Určitě už jste se i vy setkali s přirovnáním života k divadlu, že?“ (Foto © pixabay.com.)

studium religionistiky na filozofické fakultě a lákalo mě tedy i srovnávání pozice duchovních jednotlivých, byť odlišných náboženství. Jaký by měl duchovní být, co se od něj očekává a jak moc jsou očekávání přehnaná? Při formulování možná trochu krkolomné odpovědi jsem se chytila toho, co znám nejvíce – divadelního prostředí a funkce, která může být ve vztahu k hercům i tvůrčímu týmu vnímána podobně jako právě postava duchovního. Tedy funkce divadelního režiséra. Mám bohaté zkušenosti, a to z pozice herečky i scénografky, zkrátka člověka divadelního, který se v tomto prostředí profesně pohybuje více než dvacet let.

Po rozhovoru na ústředí mi ono srovnávání nedalo spát a stále mi vrtalo hlavou. Najdeme zde řadu blízkých charakteristik, zejména v míře jakéhosi vyvolení, poslání i citového interusu. V míře práce s lidmi, s jejich emocemi i jejich důvěrou. I tato profese je vlastně posláním. Je to pozice, která může v lidech probudit mnoho dobrého, nechat za sebou něco velkého, dodat naději i energii k životu. A taky ničit, ubližovat a ruinit jak lidská nitra, tak i celá společenství. Tyto úvahy mi ležely několik dní v hlavě a nebylo tedy nic snadnějšího, než je nanést jako téma ke společnému rozebírání v kruhu blízkých kamarádek. Uznávám, že byly malinko překvapené a zdálo se, že jakékoli srovnání snad ani není možné. Postupem hovoru ale bylo jasné nejen to, že mnohé spojitosti jsou úplně zřetelné, ale taky, že lidská duše je křehká, ať už je kdekoli. A že důvěra je komoditou, která visívá na vlásku a její přetržení je velice snadné.

Tak co kdybych se s vámi o ty myšlenky podělila? Určitě už jste se i vy setkali s přirovnáním života k divadlu, že? Například že život je jako divadelní představení plné nečekaných zvratů, emocí a různých rolí. Nebo taky občas zazní moudro, že každý den hrajeme svou vlastní scénu a setkáváme se s různými postavami. Leckdy zase třeba, že někdy jsou v životě okamžiky plné smíchu a radosti, jindy zase dramatické a plné napětí, jako v divadle. Zkusme tedy malý experiment. Přibližme si některé aspekty práce divadelního režiséra. Té části práce, která se od stolu přenáší mezi živé lidi – herecký soubor a tvůrčí tým. Pokud je skutečně divadlo odra-

zem životů našich a životů kolem nás, může právě divadelní režisér plnit funkci natolik důležitou, jakou může v životě skutečném plnit funkce duchovního. Cílem je vést, formovat a zanechávat za sebou něco, co překoná hranice lidského bytí. I když je mezi oběma profesemi řada odlišností, existují i některé zajímavé paralely. Na nich by pak mohlo být snáze viditelné, jaké jsou skutečně hodnotné vlastnosti duchovního, který dokáže se svou komunitou pracovat a rozvíjet ji. Budovat v ní pevná pouta, radost a smysl i přes těžkosti a neúspěchy. Zkuste si jednoduše slovo „režisér“ nahradit slovem „duchovní“ a slovo „herec“ či spojení „tvůrčí tým“ potom nahraďte třeba vámi nebo kýmkoli jiným, kdo se sám pídí po charakteristice dobrého duchovního. Na kolika místech textu najdete průnik? Na kolika místech si budete klepat na čelo s myšlenkou srovnávání nesrovnatelného? Může to být u každého zcela jiné, stejně tak, jak může být zcela jiný každý, kdo svého duchovního následuje.

PŘEDSTAVENÍ KONCEPTU ANEB CO SE VLASTNĚ BUDE DÍT

První den zkušebního procesu je vždycky obestřen malým tajemstvím a zvědavostí všech zúčastněných. Když si režisér poprvé sedne před soubor, aby představil svůj koncept budoucího divadelního představení, je to malý svátek. Zatímco režisér může být lehce nervózní, herci jsou napjatí a plní očekávání. Někteří s nadšením, někteří s malou nedůvěrou poslouchají, co má vlastně režisér v plánu. Proč si vybral právě je? A jak s nimi bude pracovat? Budou si mít vzájemně co říct? Budou si moct důvěřovat? Budou z nich pouzí pracovní kolegové, nebo vznikne i nové přátelství? Tolik otázek a vše je teprve na začátku.

NENÍ MOJE CHYBA, ŽE TOMU NEROZUMÍŠ

Jakmile začne režisér vysvětlovat, může se lehce stát, že ne všichni herci mu porozumí. Je to zcela běžné. Popisovat abstraktní myšlenkové proudy přece jen někdy pouhými slovy nejde. Někomu je potřeba vysvětlit své záměry jinou formou, použít jiná slova a možná více či méně příměrů. Zkusit se na dotyčného naladit

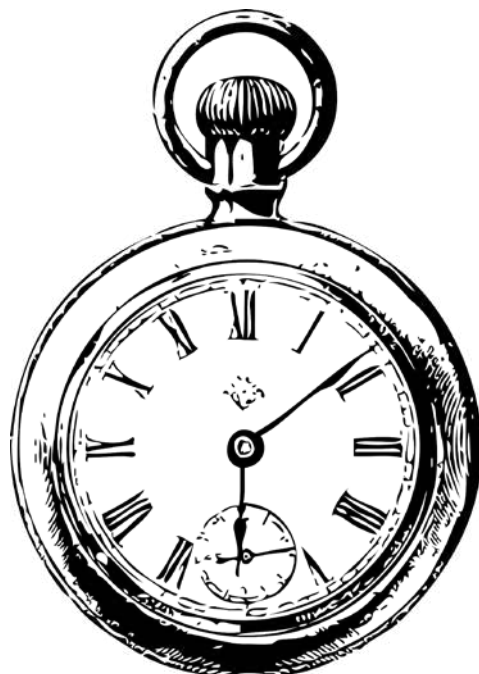
a zjistit, jak uvažuje. Zkrátka udělat vše proto, aby pochopil. A někdy to trvá. Jsou režiséři, kteří se nevzdávají a vysvětlují neúnavně stále znovu a znovu, někdy s hlavou v dlaních, ale nikdy bez empatie a snahy. Těm se často jejich investice mnohonásobně vrátí, protože jakmile se herci „rozsvítí“ a naladí se na stejnou vlnu, dokáže na jeviště přinést hotový poklad. A potom jsou režiséři, kterým dojde trpělivost a své povinnosti se snaží zbavit: „Ty to pořád nechápeš? Tak běž za Honzou, on to vysvětlí, já na to teď nemám čas.“ „A co na tom pořád nechápeš? Vždyť je to úplně jasný...“ „Hele, už mě nebaví ti to vysvětlovat pořád dokola, jestli tomu nerozumíš, je to tvůj problém!“ Možná za to může nedostatek trpělivosti, možná nedostatek času nebo zkrátka nedostatek slov. Vždy je zde ale společný pojem „nedostatek“. Pokud režisér onomu „nedostatku“ podlehe a nechá se jím provázet celým zkušebním procesem, bude kolem sebe šířit stres, nepříjemnou atmosféru a v neposlední řadě i jakousi „auru strachu“. A zkoušet inscenaci, při které musíte kolem režiséra našlapovat po špičkách, je podobně efektivní jako topit v domě, který nemá střechu.

JÁ VÍM, CO CHCI, TEĎ UŽ TO VYMYSLĚTE VY

Hrubou kostru svého zamýšleného díla režisér má a rád o ní mluví. Na zkouškách, na obědě, na procházce, u kávy, u vína... Jak se k ní ale dopracovat, to zatím netuší. Někdy je tvůrčí proces veskrze kolektivní. Režisér herce motivuje, ti vymýšlí, nabízí, ukazují, předvádějí, smějí se, vztekají, pláčou... A jako mozaika se společnými silami vytváří něco, co se vryje pod kůži jak tvůrcům, tak i divákům. Je to plné elánu, nadšení a života. I tento specifický proces ale může být zrádný. A to ve chvíli, kdy chybí motivace. Pokud bude režisér bezradně sedět a pouze očekávat, že herci s nějakým nápadem přijdou, nejspíš se probudí za několik let posetý pavučinami. I ten nejlepší stroj totiž potřebuje pohon. A pokud přece jen herci sami něco „seskládají“, bude je to stát mnohonásobné úsilí. Budou demotivováni, unavení a jistojistě přesvědčení, že podobného projektu už se účastnit nechtějí.

NEJSEM VAŠE CHŮVA

Během zkušebního procesu se u herců střídají řady emocí. Radost, nadšení, smutek, pochybnosti, nedůvěra, láska, nenávisť. Je to zkrátka takový zhuštěný životní příběh. Každý z nich bojuje, někomu jde boj snáze, někdo se zapotí víc. Někdy to doslova bolí. A komu jinému se svěřit než tomu, kdo vás v tvůrčím procesu vede? Pokud je režisér vlídný a otevřený, uvítá tento projev důvěry a bude se snažit jednat citlivě. Bude mu jasné, že i takové chvíle patří k práci režiséra. Umět vyslechnout, klidně i mimo vytyčenou pracovní dobu. Snažit se porozumět a budovat lidský vztah oproštěný od pracovních práv a povinností. Jistě, ne vždy je na to vhodná doba, a i režisér je jen člověk. Má řadu svých dalších povinností, svoje vlastní problémy a dokonce (opravdu to tak je) i svůj vlastní život. Pokud si ale v pracovním zápalu nenajde čas na rozhovor „se svými herci“, nevybuduje si s nimi nikdy užití vazbu. Ano, herci jsou dospělí lidé, nejsou děti. Ale tak jako každý, i oni někdy potřebují, aby s nimi jako s dětmi bylo nakládáno. A také oni se dokážou odvděčit zapálenou prací a oddaností.

Čas je komodita, se kterou každý nějak nakládá. (Foto © pixabay.com.)

NEPOVEDLO SE TO, PROTOŽE SOUBOR NENÍ DOSTATEČNĚ KVALITNÍ

I ty nejlepší a nejpromyšlenější plány čas od času nevyjdou. Stává se to. Co potom? Některý režisér zatne zuby, rychle zmizí a postě-žuje si jinde: „Soubor nestál za nic, je nefunkční, příliš malý, velký, je v něm moc mladých nebo starých lidí. Nechápu, o čem je současné umění, nemají přehled, nemají kvality, které jsou pro takovou práci potřeba...“ Výtek bude jistě celá řada. Ani v jedné ale nezazní vlastní sebereflexe. Režisér, na kterého budou herci vzpomínat i přes neúspěch jejich společné práce, se k problému postaví jinak. Bude si vědom energie, kterou všichni zúčastnění do projektu přinesli. Nebude křečovitě lpět na nejlepším výsledku, ale bude si vážit i pracovního procesu. Právě ten totiž může všem dát mnohem více než jen vydařený projekt. Může jim přinést nové osobní vazby, nová přátelství, můžou se v něm dozvědět něco nejen o sobě, ale i o svých kolezích. Mohou si vyzkoušet mnoho nového a neznámého. A kdo ví, třeba právě to je cesta, která vede ke skutečnému úspěchu. Dobrý režisér totiž netlačí na jednorázový aplaus, tlačí na dlouhodobý proces růstu, který vede k úspěchu založenému na pevných základech.

Titulek tohoto článku zmiňuje pracovní proces na dobu neurčitou. Čas je totiž komodita, se kterou každý nějak nakládá a každý se s ní

dokáže nějak „popasovat“. Musíte čekat hodinu na poště s balíkem? Nic příjemného, ale dá se to vydržet. Příště ovšem nejspíš zvolíte jiného dopravce. A tak je to i s režiséry. Pokud je herec v souboru repertoárového divadla, režisérovi bude nejspíš „přidělen“. Jestli si spolu porozumí nebo nikoli, bude druhořadé. A když si herec a režisér neporozumí? Není to nic příjemného, ale i to se dá vydržet. Za pár týdnů to totiž skončí. Režisér si zabalí kufr a potáhne na další štaci. V divadle si všichni oddychnou a svět se bude točit dál. Bude se čekat na dalšího režiséra, kolem kterého si všichni na první zkoušce sesednou a budou bedlivě poslouchat, jaká je jeho vize. Budou doufat a věřit, že tentokrát už to vyjde. Ono to třeba vyjde. Anebo taky ne a všechno se bude opakovat. I to je „holt“ cesta. Únavná a spleťtá, ale i na té se o sobě mohou herci ledacos dozvědět.

A co si o tomto srovnání myslíte vy? Jaké očekávání od svého duchovního máte? Jak s ním vytváříte tým společenství? Třeba se vám tato moje úvaha zdá „přitažená za vlasy“ a třeba máte jinou zkušenost. Kdybyste měli zájem, moc ráda se o vašich názorech dozvím víc. Od začátku tohoto roku pracuji v ústředí NSČU, jak jsem zmínila v úvodu, budu vám tedy k dispozici. Těším se na naši spolupráci, a hlavně na osobní setkání při nejbližší příležitosti.

Živá liturgie: Unitářská a univerzalistická liturgická teologie v teorii a praxi

Aaron McEmrys

„Koloběh času točí se dokola
Ze země chladné zas život vyvolá
Znovu se všechno překrásně zazelená
Ať mysl žasnoucí zůstává nezkalená
Ať žasne dál nade vším
Nad mrakem, hromem, nad bouří
Nad dětátkem se šňůrou pupeční
Kdopak to času pedály pohání?“
(*Andy Partridge*)

ÚVOD

Unitářská společenství se zpravidla scházejí každou neděli při duchovním shromáždění. Mnoho obcí společně zpívá, prožívá chvíle společného ticha, naslouchá promluvě a přemýšlí o ní, věnuje se responzivnímu čtení, nechává kolovat košiček na sbírku, vytváří prostor ke sdílení radostí a strastí. Některé obce dělají jen něco z toho. Další obce mají určité významné dny nebo pořádají setkání či akce, které jiné obce nemívají.

Všechny tyto zvyklosti a praktiky jsou součástí liturgie, která je podle německého teologa Friedricha Schleiermachers „posvátným a symbolickým“¹ vyjádřením našich náboženských citů a postojů. Je těžké si představit, co by bylo pro život obce zásadnější a co by si víc zasloužilo seriózní úvahu než posvátné a symbolické způsoby, jimiž vyjadřujeme své vlastní, nejhlubší náboženské a duchovní zá-

vazky (commitments). Až příliš často se však zdá, že obce věnují mnohem víc času a energie tomu, jak by mělo probíhat jednání správného sboru a zda způsob, jímž dělají to či ono, odráží unitářské hodnoty, než tomu, jak naše praktikovaná liturgie ovlivňuje a odráží společný duchovní život.²

Mnoho unitářů má liturgii své obce takzvaně zadřenou pod kůží, takže je pro ně čímsi uklidňujícím a důvěrně známým, asi jako starý přehoz na posteli. Není moc pravděpodobné, že uvažují o tom, proč shromáždění probíhá právě takto, a ne jinak: proč zpívají zrovna tohle, a ne něco jiného, nebo proč v určitém okamžiku sedí a v jiném vstávají. Z liturgického hlediska by mohlo být zajímavé už to, proč se ta či ona obec schází na shromáždění v neděli, a ne v sobotu, jiná v pátek, a ne v pondělí. Jenže to nejsou věci, o kterých by se v obcích běžně mluvilo a přemýšlelo.

Přítom úvahy o rozličných liturgických praktikách náš náboženský život obohatí. Nejde jen o to porozumět důležitosti liturgických úkonů, ale také o úpravy, nebo dokonce vytváření nových prvků či pojetí, které budou lépe odrážet naše principy a povinnosti, i obavy a aspirace jednotlivých obcí a unitářského hnutí jako celku.

V této úvaze ukážu jeden z přístupů k tomuto tématu a zkusím předložit teoretický model vývoje liturgie v rámci unitářství. Součástí tohoto modelu je příklad liturgického kalendáře, na němž se budu snažit doložit své teoretické postoje prakticky. Pro vzájemné přiblížení teorie a praxe budu také průběžně

1 Friedrich Schleiermacher píše doslova: „Ehe diese Stufe erreicht ist, findet die Frömmigkeit ihre Haltung und Mittheilung mehr in symbolischen Handlungen und heiligen Zeichen als in der Rede.“ Tedy: „Než je dosaženo tohoto stupně [zbožnosti], uchovává se a sděluje spíše v symbolických úkonech a posvátných znameních nežli v řeči.“ In: *Der christliche Glaube* 22, 1821, red. Hermann Peiter, Berlín: Walter de Gruyter 1984, s. 16 [pozn. překl.].

2 Friedrich Schleiermacher, *The Christian Faith*, překl. a red. H. R. Macintosh a J. S. Steward, New York: T&T Clark; A Continuum Imprint 2003, s. 77.

Ze země chladné zas život vyvolá, znovu se všechno překrásně zazelená. (Foto © pixabay.com.)

uvádět příklady z různých menších skupin a struktur v rámci jednotlivých obcí.

Příklad unitářského liturgického kalendáře v kruhovém diagramu

Fialová:

10. prosince – Den lidských práv
17. ledna – Den Martina Luthera Kinga
/20.–23. prosince – zimní slunovrat/
25. prosince – Vánoce

Zelená:

2. února – Hromnice
8. března – Mezinárodní den žen
/20.–23. března – jarní rovnodennost/
27. března – Velikonoce
22. dubna – Den Země

Červená:

/1. května – Beltaine/
30. května – Den obětí 2. světové války
/20.–23. června – letní slunovrat/

poslední červnová neděle – neděle odloučení
/1. srpna – Lammas/

Oranžová:

první neděle v září – neděle shledání
5. září – Den práce
/20.–23. září – podzimní rovnodennost/
13. října – Jom kipur (židovský Den smíření)
/31. října – Samhain/

ČÁST 1: TEORIE LITURGIE

„Liturgie určité obce,“ píše Aidan Kavanagh, „není nic jiného než víra dané obce v pohybu“ a „liturgická tradice“ je „dynamická situace, při níž dochází k teologické reflexi.“³

Proto liturgie spadá do oblasti praktické teologie, tedy „„techniky“ udržování a zdokonalování obce“.⁴ Jejím cílem je „uvádět emoce,

3 Aidan Kavanagh, *On Liturgical Theology*, Collegeville, MN: Liturgical Press 1992, s. 7–8.

4 Friedrich Schleiermacher, *Brief Outline of Theology as a Field of Study*, Lewiston, NY: Edwin Mellen Press 1990, s. 98.

Nad mrakem,
hromem,
nad bouří...
(Foto © pixabay.
com.)

jež vznikají v reakci na dění v obci, do řádu, po němž volá uvážená činnost“.⁵ Liturgické rámce udržují jednotlivce a jejich náboženská společenství účinně zakotvené v citění posvátného, které je základem našich obcí. Náboženská společenství se utvářejí kolem sdíleného vnímání posvátného a „symbolických“ projevů těchto citů.⁶ Liturgie je jedním ze způsobů, jak může praktická teologie do-

sáhnout svého primárního cíle, jímž je „dodávat naší činnosti soudržnost, objasňovat ji a činit ji záměrnou“.⁷

Toho dosahujeme v první řadě tím, co říkáme o povaze existence založené na našich sdílených náboženských pocitech, jimž se v jiných církvích říká doktríny. Tato tvrzení nám dávají konceptuální „prostor“, abychom mohli udržovat a reflektovat své náboženské citění. Následně rozvíjíme kontinuální řadu duchovních praktik, které počínají „makropraktikami“, jako jsou liturgické kalendáře,

5 Friedrich Schleiermacher, *Brief Outline of Theology as a Field of Study*, Lewiston, NY: Edwin Mellen Press 1990, s. 99.

6 Friedrich Schleiermacher, *The Christian Faith*, překl. a red. H. R. Macintosh a J. S. Steward, New York: T&T Clark; A Continuum Imprint 2003, s. 77.

7 Friedrich Schleiermacher, *Brief Outline of Theology as a Field of Study*, Lewiston, NY: Edwin Mellen Press 1990, s. 100.

Nad děťátkem se šňůrou pupeční... (Foto © pixabay.com.)

a končí „mikropraktikami“, jako jsou liturgické úkony jednotlivců, které často mívají podobu rituálů.

Rituální úkony v nás vyvolávají předracionální, afektivní stav zbožných citů, protože fungují jako konceptuální metafory pro to, co bylo nejprve vyjádřeno v těle. Prostřednictvím rituálu se „myslím“ může sjednotit s „cítím“.

Tyto rituální/liturgické úkony mohou mít transformativní roli dokonce i u lidí, pro které je určitý rituál nebo dané náboženské společenství něčím novým. Na tyto nové jedince bude čím dál víc fyziologicky i psychologicky působit, že se nacházejí mezi dalšími přítomnými. K tomu, aby člověk mohl rituál sdílet a mít z něj prospěch, není zapotřebí, aby se plně identifikoval s daným společenstvím nebo aby měl stejné pocity zbožnosti. Na té nejzákladnější rovině vychází rituál z „výrazů tváře, gest, zvuků a slov; a tak se pro lidi stává zjevováním nitra“.⁸ Rituál může člověka

zasáhnout tím, že je rituálu vystaven, že se do něj noří a zahaluje. Může tím i začít proces vstupu do společenství.⁹

Liturgický rituál nám pomáhá se jakoby „resetovat“, vrátit se do nějakého původního nastavení, a to na individuální i kolektivní úrovni. V jednom stavu do rituálu vstupujeme, jiný během něj zakoušíme, a pak se ocitáme ve třetím stavu, který je víc v souladu s našimi pocity zbožnosti. Tento stav podporuje náš pocit neoddělitelného propojení se vším.

Když se účastníme liturgického úkonu, účinně nás to proměňuje. Začínáme si být vědomi skutečnosti, že jsme proměňováni nebo že jsme byli proměněni, vnímáme to a následně si uvědomujeme povahu a okolnosti této proměny, vstřebáváme ji v souvislostech. Činnost, při níž jsme proměňováni, je liturgická, ale následná reflexe a konceptualizace jsou teologické. Proces této proměny (alterace), jejího uvědomění a následného přizpůsobení je samotným jádrem náboženského hledání. A tak nám liturgické struktury slouží jako „ces-

8 Friedrich Schleiermacher, *The Christian Faith*, překl. a red. H. R. Macintosh a J. S. Steward, New York: T&T Clark; A Continuum Imprint 2003, s. 27.

9 Tamtéž, s. 77.

tovní mapy“, které nás vedou, vyvolávají stavy spojující naše náboženské učení s afektivními stavy, které je zrodily, a zároveň nám umožňují přivádět k nim další.

Následující slova režiséra a divadelního teoretika Petera Brooka se sice týkají divadla, ale lze je stejně tak uplatnit na liturgii:

„Skutečnost hry je jen momentální, je to okamžik, kdy se vše kombinuje a vytváří celek, který je větší než součet jeho částí. Co zbyde, když představení skončí? Vždyť na legraci se zapomene, i silné emoce se postupně vytrácejí. Teprve když jsou emoce a argumenty propojeny s přáním diváka jasněji nahlédnout do sebe sama – pak v duši něco zahoří. Ta událost do paměti vypálí vzpomínku na určitý tvar, chuť, rys, vůni – obraz. Tím, co zůstane, je ústřední obraz hry, její silueta, a když jsou jednotlivé prvky smíchané náležitým způsobem, pak tou siluetou bude její význam. Pak tento tvar bude podstatou toho, co má hra říct.“¹⁰

A tak když jsou afektivní stavy a myšlenková shrnutí vzájemně soudržné, může člověk v daném okamžiku zažít něco, co není myšlenka ani pocit, ale je to něco víc než jen souhrn jednotlivých částí. Schleiermacher píše, že „tato spojitost pocitově daného s vyšším uvědomováním si sebe sama v jednotě okamžiku je dokonalým okamžikem sebeuvědomování“¹¹

A tak nám liturgie procesem afektivní proměny a jejího následného vědomého přijetí dává prostředek „osvobození duchovní energie společenství“ od všeho, co nám stojí v cestě k uvědomování si, čím jako společenství jsme.¹²

Jedna unitářská obec dosahuje tohoto duchovního osvobození prostřednictvím

10 Peter Brook, *Book About the Theatre: Deadly Holy, Rough, Immediate*, New York: Touchstone Books 1995, s. 136. Viz také William Benzon, *Beethoven's Anvil: Music in Mind and Culture*, New York: Basic Books 2001, s. 53: „Když se mozky spojí, vytvoří systém, jehož vlastnosti se nemožno odvozovat od vlastností jednotlivých částí.“ A také Friedrich Schleiermacher, *Brief Outline of Theology as a Field of Study*, Lewiston, NY: Edwin Mellen Press 1990, s. 103.

11 Friedrich Schleiermacher, *The Christian Faith*, překl. a red. H. R. Macintosh a J. S. Steward, New York: T&T Clark; A Continuum Imprint 2003, s. 21.

12 Jerzy Grotowski, *Towards a Poor Theatre*, Londýn: Routledge 2002, s. 22.

jednoduchého vodního rituálu, který koná před každým shromážděním. Na podstavcích před vchody do svatyně jsou umístěny keramické nádoby s vodou. Když mají členové společenství překročit práh do místnosti, kde se bude konat shromáždění, zastaví se, pokud chtějí (většina jich to dělá), a ponoří ruku do vlahe vody v nádobě. Tento úkon zastavení se na prahu a ponoření ruky do vody pomáhá členům obce, aby se symbolicky i fyziologicky „resetovali“. Členové, kteří přicházejí sami, většinou ponoří ruku do vody jednotlivě, u párů, členů rodiny nebo blízkých přátel je běžné, že noření rukou do vody a omývání probíhá vzájemně.

Nad nádržkou je nápis, který vysvětluje, že ponoření rukou do vody je výzvou k uvolnění a k tomu, aby vědomě na chvíli či natrvalo odložili všechno, co by jim mohlo bránit v plné přítomnosti – každý poutník takřikajíc „smyje prach cesty“.

Po zapálení kalicha jsou pak všechny nádržky přeneseny k němu, zde je nad nimi pronesena modlitba. Duchovní říká, že do nádržek byl smyt prach mnoha cest a mnoha životních zkušeností a je vyslovena prosba, aby došlo k proměně obsahu nádob a společenství bylo obnoveno k plnějšímu životu. Někdy bývají po shromáždění nádoby vyneseny ven a obsah využít k zavlažení komunitní zahrady.

Liturgie existuje proto, aby rozvíjela a živila naše duchovní sebeuvědomování, které se podle Schleiermachera skládá ze dvou prvků: „Jeden vyjadřuje existenci samotného subjektu, druhý jeho koexistenci s Jiným.“¹³ Proto je tak důležitá účast na společenství – naše citění posvátného je ve své podstatě vztahové a „nezbytně vede k rozvoji společenství“.¹⁴ To říká Jerzy Grotowski, když píše, že „růst člověka je udržován sledováním, úžasem a touhou pomáhat; můj růst je projektován na někoho dalšího, či spíše je v něm založen – a náš společný růst se stává zjevným“.¹⁵ Proto musí liturgie fungovat na nižších úrovních, než jsou

13 Friedrich Schleiermacher, *The Christian Faith*, překl. a red. H. R. Macintosh a J. S. Steward, New York: T&T Clark; A Continuum Imprint 2003, s. 13.

14 Tamtéž, s. 26.

15 Jerzy Grotowski, *Towards a Poor Theatre*, Londýn: Routledge 2002, s. 25.

Skutečnost hry je jen momentální, je to okamžik. (Foto © pixabay.com.)

ty, na nichž se projevují rozdíly, co nejbližší vnitřnímu životu; a musí promlouvat ke všem lidem ve společenství.¹⁶

Při účasti na liturgických úkonech se jednotlivci více propojují se sebou samými i se svým duchovním společenstvím. Propojením sdílených pocitů a projevů emocí „vzájemně regulujeme svůj tělesný stav“¹⁷ a zakoušíme pocit, že jsme nerozlučně spjati s dalšími členy společenství; minulého, současného i budoucího – a s Bohem. Liturgie také navozuje prostor, v němž „jednotlivci ve společném rituálu vytvářejí zónu, která je přístupná všem stejně“, v níž lze vyvolat a prožít celé spektrum emocionality „a vědět, že všechny tyto pocity mají ve společném světě místo“.¹⁸ Liturgik Aidan Kavanagh popisuje rozmanité účinky, které má tento proces na duchovní a sociální vývoj společenství: Dynamické vytváření vzorců, k němuž při liturgii dochází, se týká „zkušenosti, paměti, reflexe a jejich opětovného osvojení – provádějí je skuteční lidé za neustále se měnících okolností, jež tento proces ovlivňují, a jsou jím

sami ovlivňováni. Takto shromáždění tvoří svůj vlastní příběh a při tom neustále znovuobjevuje a ustavuje samo sebe, s milosrdenstvím vůči životu a světu“.¹⁹

Mnoho unitářů slaví v rámci liturgického roku Květinovou slavnost. Tuto liturgickou událost zavedl v Praze unitářský duchovní Norbert Čapek a jeho manželka Mája Čapková a ji po druhé světové válce rozšířila do dalších unitářských společenství. [..]

Základ slavnosti je prostý: každý člen obce přinese květinu, květiny jsou shromážděny ve společné váze a při odchodu si každý domů odnese jinou než tu, co do vázy vložil. Tento rituál má bezpočet variací, ale všechny spolu historicky i symbolicky souvisí. „Tím, že si vyměňujeme květiny, vyjadřujeme ochotu pokračovat společně v hledání pravdy a překonávat vše, co nás rozděljuje. Každý si domů odnáší květinu, kterou přinesl někdo jiný – což značí oslavu společenství. Tento obřad má pro svobodomyšlné lidi svobodného náboženství zásadní význam.“²⁰

16 Anthony Charles H. Smith, *Orghast at Persepolis*, Londýn: Eyre Methuen 1972, s. 45.

17 William Benzon, *Beethoven's Anvil: Music in Mind and Culture*, New York: Basic Books 2001, s. 97.

18 Tamtéž, s. 93.

19 Aidan Kavanagh, *On Liturgical Theology*, Collegeville, MN: Liturgical Press 1992, s. 93.

20 Reginald Zottoli, *UUA About UU – Flower Communion: A Service of Celebration for Religious Liberals*. Dostupné z: <http://uua.org/aboutuu/flowercommunion.html>, [cit. 30. března 2006].

Ještě důležitější než samotná liturgická událost je to, jak daná obec během času Květinovou slavnost prožívá – a to na individuální i kolektivní úrovni. Mnoho členů si během obřadu připomíná Čapkovu odvahu a odhodlání, vlastnosti, jež ztělesňoval a které v sobě chceme posilovat a podporovat. Květinová slavnost nám nepřipomíná jen Čapka a naše pražské bratry a sestry: prostřednictvím tohoto aktu vzpomínání můžeme vnímat vzájemné duchovní spojení, a to jak mezi sebou, tak i s těmi, kdo tu byli před námi.

Toto připomínání je zásadní funkcí rituálu. Dr. Čapek to dobře chápal. Při Květinové slavnosti květinám žehnal: „Květiny, buďte posvěceny láskou všech, kteří vás přinesli. Buďte posvěceny touhou všech, kteří vás v duchu k srdci tisknou jako symbol své duchovní cesty a suverenity, buďte posvěceny naším upřímným předsevzetím pěstovat bratrskou a sesterskou lásku s opravdovostí a upřímností.“²¹

Pokaždé když někdo v obci prožívá Květinovou slavnost, pravděpodobně to v něm posílí všechny tyto pocity a myšlenky. Pokaždé když někdo vidí ten výbuch květů, když se škrábne do prstu o trn růže nebo překvapeně vdechne tu směs vůní – jeho fyziologický stav začne více odpovídat společenským, historickým a duchovním vrstvám významu této slavnosti. Podpoří se i pocitový vjem, že „jsme lid, konající Květinovou slavnost“. Je to ztělesnění pocitu „jsme lid“, a to ve všech jeho podobách, čímž se z něj stává prožitek nejen duchovní, ale i náboženský.

Liturgie nás může přivádět do stavu propojenosti se vším, co je, a vrývat tento stav do živoucích tkání našich těl. Proto je mimořádně důležité zajistit, aby liturgie byla tělesná, protože naše těla jsou pro nás zásobárnami života a zahrnují ohromující množství primárně ukládaných dat, k nimž máme přístup zejména prostřednictvím pocitových vjemů. Tělo je v zásadě biologický počítač s takřka bezchybnou pamětí.²²

Je důležité mít stále na mysli, že teologie a liturgie jsou ve vztahu vzájemné závislosti.

Když jsme proměněni liturgickým úkonem, přizpůsobíme se tomu – a povaha a kvalita našeho přizpůsobení ovlivní další liturgické úkony. Tím, jak toto přizpůsobení nově změněným stavům konceptualizujeme a jak je chápeme, vznikají nové teologické perspektivy a vhledy – a tím i nové formy liturgické praxe.²³

Příkladem, jak může toto přizpůsobení vést k novým liturgickým praktikám, může být způsob, jímž byl do jednoho společenství uváděn nový člen. Jde o rituál, který vytvořil autor tohoto článku a který od svého vzniku prošel značným vývojem.

V původní podobě začíná samotné uvedení zahajovacími slovy a invokací, jež pronáší duchovní. Pak někdo z těch, kdo byli uvedeni minule, přečte jména nových členů. Noví členové se zatím shromáždí u vstupu. Členové obce se obrátí k duchovnímu, vsedě či vestoje – a začnou zpívat. Samotná slova, „SOYINABLARGA FOTTAHOANYA“,²⁴ nemají přesně daný konceptuální význam, alespoň pro uši zvyklé na angličtinu [nebo i češtinu]. Význam se vynořuje fyziologicky a nutí členy obce, aby byli pozorní vůči spontánně nastávajícím pocitovým stavům. Když to velmi volně přeložíme, vyjadřujeme zpěvem pocity přechodu z izolace do pospolnosti, světlo a stín, jasnost a zmatení, roztržštěnost a celistvost.

Další z těch, kdo byli uvedeni minule, pak přivede nové členy do středu shromáždění. Jednotlivě kráčejí, zatímco zpěv pokračuje. Jsou přivedeni k duchovnímu, kde se zastaví. Zazní gong, přichází pauza, aby všichni mohli naplno vnímat jeho vibrace. Každý z nových

23 Tamtéž, s. 73.

24 Slova „SOYINABLARGA FOTTAHOANYA“ pocházejí z jazyka, který vytvořili britský básník Ted Hughes a divadelní společnost Petera Brooka. Hughes a Brook jsou přátelé a blízcí spolupracovníci Grotowského. „Je to jazyk tónů a zvuků, bez konkrétního konceptuálního či praktického významu.“ Je naopak vytvořen k vyjadřování, sdílení a vyvolávání základních pocitových stavů. „Jestliže zvuk dokáže při nalezení správného tónu předávat složitý mentální stav, komukoli, bez ohledu na mateřský jazyk, pak z toho vyplývá, že lidské plemeno má společné tonální vědomí, jazyk, který patří pod vrstvu, na níž se objevují rozdíly.“ Tento argument má paralelu ve výroku Noama Chomského, že „v každé lidské mysli existují stejně hluboké gramatické struktury a jsou dány biologicky.“

21 Archiv NSČU, kart. NFČ 25, přednášky, 464.

22 Eugene Gendlin, *Focusing*, New York: Bantam Books 1981, s. 34.

Liturgie je jedním ze způsobů, jak může praktická teologie dosáhnout svého primárního cíle.

(Foto

© pixabay.com.)

členů si vezme svíčku (která se pak zapálí), aby si připomínali své uvedení. Pak se obrátí směrem ke společenství a připojí se ke zpěvu. Ten pokračuje, dokud a) přirozeně nedozní, b) nezazní opět gong, hlasitěji. Přijde chvíle ticha a vnímání, prostor pro potlesk, povzbuzení a další projevy uvítání.

Při pozorování afektivních stavů účastníků před, během a po rituálu postupně vycházelo najevo, že gong, třebaže byl symbolicky vhodný, nepůsobil účinně ani fyziologicky. Jeho tón a kvalita vibrací narušovaly prožitek, který lidé označovali jako vzájemné „sjednocení“, tedy prožívání individuálnosti a zároveň kolektivnosti.

Účastníci zjistili, že jak se s tímto procesem spojovali, docházelo k čím dál větší synchronizaci jejich hlasů a dechu. Když lidé cítili, že je čas skončit – zmlkli takřka všichni naráz. Gong, který byl „vně“ skupinového prožitku, byl nadbytečný a zároveň disharmonický. Když jsme o tom mluvili a společně uvažovali, došlo nám, že hlavní hodnota ze zkušenostního i teologického hlediska spočívá v tom, že si lidé důvěřují, což jim umožní ponořit se do liturgického úkonu. Zjištěním, že tento konkrétní liturgický úkon se dá „procítit“ lépe, když je řízen zevnitř místo zvenčí, vedlo k novému teologickému porozumění. To vytvořilo původní základ pro integraci a nalezení rovnováhy mezi samotným jednotlivcem a společenstvím;

partikularita i jednota vyvstávaly jasněji a přístupněji.

Teologické pochopení, jež vzniklo z úvah o afektivních stavech jednotlivců, vedlo ke vzniku řady variací na původní liturgický úkon. Ty byly z fyziologického i teologického hlediska účinnější. Jedna z nich se zrodila při jednom z prvních setkání mezináboženské skupiny, zabývající se problémy rasového a genderového útlaku. Někteří z účastníků byli bílí muži, ale většinu členstva tvořily ženy jiných barev pleti. Každé setkání jsme zahajovali krátkým rituálem, čtením nebo modlitbou.

Mnozí z účastníků se nikdy předtím nesehtkali a ve skupině jsme si navíc četli a povídali o útlaku a zkušenostech, jež mohly být velmi bolestné a znepokojující. Vzpomněl jsem si, jak skupina, která praktikovala nový rituál přijímání členů, zažívala pocit propojení individuality a společné jednoty, a zdálo se mi, že by to mohlo být užitečné i při utváření této nové skupinky. Probrali jsme to a dohodli se, že to zkusíme (s různou mírou nadšení i obav).

Chtěli jsme dosáhnout plnější přítomnosti vůči sobě navzájem i jako celek, a pak tyto pocitové stavy vyslat ve formě zvukových vln z místnosti – jako modlitbu za mír a rovnost pro všechny. Obřad začal tím, že účastníci pomalu a hluboce dýchali, jejich dech se čím dál víc „spojoval“ či synchronizoval. Brzy začal zvuk (tentokrát beze slov i bez gongu) plnit prostor.

Účastníci později mluvili o tom, že měli pocit, jak na místo obav a „rozházenosti“ nastával pocit hlubokého klidu. Po nějaké chvíli začaly jednotlivé hlasy zaznívat jemněji, jako by se ztrácely ve větší tonalitě. A pak, o chvíli později, všichni naráz přestali.

Účastníci pak působili uzemněně, uvolněněji a klidněji, někteří měli v obličeji víc barvy. Někteří mluvili o tom, že se cítí lehce a vyrovnaně. Zdálo se, jako by se tím nějak posunulo naladění celé skupiny.

O liturgii se dá uvažovat jako o působení na jednu na mnoha různých úrovních, které jsou v sobě jako ruské bábušky. Jednou z vnějších „bábušek“ je liturgický kalendář. Na této makrorovině funguje jako rámec pro život a aktivity obce, jako oblouk klenoucí se časem, který nás vede po nekončící cestě integrace a osvobození. Liturgický kalendář utváří tón a pulz náboženských aktivit, načrtává prostor, v němž dochází k uváženému dílu teologické reflexe.

Tonalita a dynamika jednotlivých ročních období, dnů či dalších časových úseků teologické reflexe v rámci liturgického roku nám pomáhá soustředit se a naladit naši pozornost na rozpoznávání různých pocitových vjemů, porozumění jim a jejich začlenění do života. Během toho se společenství (stejně jako my, jeho části) proměňuje a pak se této proměně vědomě přizpůsobujeme. Jednotlivá shromáždění a k nim i specifické liturgické prvky jsou pevně zasazeny do liturgického kalendáře a fungují podobně jako bohoslužebné shromáždění a jednotlivé úkony, z nichž sestává bohoslužebný řád.

Jednotlivé speciální liturgické úkony pro daný čas roku jsou vytvořeny tak, aby v účastnících podněcovaly proces prožití proměny, její vědomě přijetí a proměnění sebe samotného v důsledku prožitého. Zároveň mají přispívat k souladu se všemi dalšími, běžně užívanými liturgickými úkony a prvky na celé škále makroúrovně liturgického kalendáře (a ještě dál). Tyto úkony mohou mít ohromující množství forem, ale neúčinnější jsou ty, které působí co nejpříměji na afektivní cesty lidského nervového systému.

Při liturgii můžeme účinně využívat zvuky, vibrace, barvy a vůně. Jak píše básník Ted Hughes: „Čím hlouběji člověk proniká

do jazyka, tím méně vizuální jsou obrazy a tím větší/sluchovější/pudovější/svalovější je systém pnutí. To je v souladu s biologickým faktem, že zrakové nervy jsou propojené s jinou částí mozku než sluchové: sluchové nervy vedou do mozečku (cerebellum), prvotního a živočišného mozku – a to přímo.“²⁵ Právě skrze tato „přímá“ spojení máme nejlepší příležitost vytvářet nejúčinnější proces prožití proměny, vědomého přijetí a proměny v důsledku prožitého.

ČÁST 2: ANALÝZA

Liturgický kalendář, který jsem nastínil v tomto článku, si lze nejlépe představit jako spirálovitý pohyb směřující mírně vzhůru. Není to kruh, protože náboženská společenství (v ideálním případě) neustále rostou a rozvíjejí se a není pravděpodobné, že by končily ve stejném bodě, v němž začaly. To neznamená, že se budou každým rokem měnit i skutečná období, data a významné dny v kalendáři. I když je zapotřebí jisté otevřenosti, umožňující kalendář měnit, nejdůležitější nejsou významné dny samy o sobě (jako třeba Hromnice), ale způsoby, jak náboženské společenství vědomě používá tyto dny v kalendáři k tomu, aby určitým způsobem vedlo a soustřeďovalo pozornost, reflexi a pocitové stavy. Tak třeba nějaké společenství bude padesát let každoročně slavit Hromnice, ale během času se jeho zvyky nějak vyvinou, jak se bude prohlubovat a růst jeho proces prožití proměny, vědomého přijetí a následné proměny, který v něm Hromnice vyvolávají.

Jedna obec třeba začala před lety svoji liturgickou oslavu Hromnic dětskou slavností konanou v neděli kolem 2. února. Děti přehrávaly krátkou parodickou hru na „sviště“, který zjistí, že přichází jaro, a běží to říct všem kamarádům v lese. Vždyť jaro už je skutečně ve vzduchu a dospělí i děti mohou prožívat krásné chvíle plné naděje i vzájemného propojení. Obec v této praxi může několik let pokračovat, tu a tam něco trošku změnit, jak

25 Ted Hughes, cit. In: Anthony Charles H. Smith, *Orghast at Persepolis*, Londýn: Eyre Methuen 1972, s. 45. Hughesovy výroky odpovídají poznatkům neurovědy Jaaka Pankseppa a hudebního teoretika Williama Benzona.

**Dobrá liturgie
hraničí s čímsi
vulgárním, protože
často probíhá
na hraně chaosu.**

(Foto

© pixabay.com.)

se mění i její osazenstvo. Pocit naděje a pohody, který se mnoha lidem pojí s jarem, může nakonec někoho, kdo o těchto pocitech přemýšlel, vést k teologickým otázkám jako: „Co to znamená?“ „Proč něco takového cítím?“ „Co vlastně znamená jaro?“ „Jak můžeme tyto věci zkoumat a začleňovat do každoroční oslavy Hromnic?“

Když si o tom tazatelé něco zjistí, rychle přijde na to, že Hromnice byly pro lidi žijící v evropské části severní polokoule vždycky významným dnem. Dávno před vznikem Hromnic už existoval Imbolc, dávný keltský svátek označující dobu, kdy ovce začínají mít mléko a která ohlašuje počátek jara. Je to také doba, kdy začínají klíčit semena zimních plodin a lze je přenést na tající pole, protože už není tak velké riziko, že odumřou. Když semeno klíčí, ukazuje, že je čímsi skutečně živým.²⁶

Tak se oslavy Hromnic mohou s těmito novými příběhy a symboly posouvat a pomáhat společenství k hlubšímu propojení s cykly Země. Tyto změny zřejmě povedou ve shromáždění k trochu jiným, hlubším pocitovým stavům. A když budou členové o těchto pocitech znovu přemýšlet, začnou

se opět vynořovat nové významy a teologická porozumění.

Kdysi dávno možná někdo přinesl duchovnímu článek z časopisu *Počasí* nebo *Farmářův almanach*. Tehdy do diskuse vstoupila i věda, neboť se ukázalo, že 2. únor je prvním dnem solárního jara. To je den, kdy končí tři měsíce s nejnižším množstvím sluneční energie a začínají dny, kdy množství sluneční energie začne prudce narůstat. Nejenže v této době klíčí semena a ovce začínají mít mléko, ale mnoho lidí se začne cítit lépe, a to emočně i fyzicky.²⁷ Datum 2. února je velkým dnem pro naše biologické cykly, ať už mu říkáme Hromnice nebo Imbolc.

Jak budou tato pochopení („myslím“) a s nimi spojené pocity („cítím“) nacházet výraz v liturgii, začne obec postupně chápat 2. únor čím dál hlouběji a plněji. Možná teď náhodou k dalším liturgickým vrstvám začne tento den slavit sázením právě naklíčených brambor a dalších rostlin do dosud tuhé venkovní půdy nebo do květníků, které brzy přenesou ven. Možná že děti (u kterých tato cesta začala) se budou tou dobou už nějaký čas starat ve škole o semínka, a teď je přenesou do kostela.

²⁷ Keith Heidorn, *Weather Almanac for February 1998: Celebrating Groundhog Day*. Dostupné z: http://www.islandnet.com/~see/weather/almanac/arc_1998/98feb04.htm [cit. 30. března 2006].

²⁶ Amber K a Azrael Arynn K, *Candlemas: Feast of Flames*, St. Paul: Llewellyn Publications 2001.

Kalendář uvedený v tomto článku vychází z koloběhů ročních období ve střední zeměpisné šířce Severní Ameriky. Roční období nemají pro mnohá z našich společenství jen symbolický význam. Ovlivňují nás také fyziologicky. Například změny teplot, slunečního osvětlení, srážek, tlaku vzduchu a lunárních cyklů mají dokazatelný vliv na naši náladu a tělesné funkce.²⁸ Tento kalendář byl vytvořen, aby ukázal a reflektoval různé směry zbožných citů v různých obdobích roku, tak aby to co nejvíc odpovídalo našim fyziologickým biocyklům. To nám umožňuje optimalizovat soudržnost posvátných a symbolických (liturgických) úkonů s našimi biologickými cykly a dalšími afektivními stavy, což umožňuje účinnější liturgii.

V každém období, jež určuje „tón“ celé fáze roku, jsou pochopitelně ještě další zajímavé dny a období. Tyto oslavy skýtají příležitosti ke specifitějšímu zaměření naší pozornosti a k reflexi: smrt, ztráta a posvátnost života o Dni obětí 2. světové války; vzkříšení, vykoupění a znovuzrození o Velikonocích; odpuštění a usmíření o Jom kipur. Minimálně šest významných dnů tohoto kalendáře lze chápat jako „sekulární“ svátky, ale to by byl omyl. Jak správně zdůrazňuje John Haynes Holmes, rozdíl mezi posvátným a sekulárním je nejen iluzí, ale i popíráním života, protože „všechny věci jsou v nejvyšším slova smyslu posvátné“ a „všechno, co ovlivňuje život, svobodu a štěstí jednotlivce, představuje náboženské téma“.²⁹

Liturgické úkony vykonávané v určité dny nebo období by měly být koncipovány jako úkony praktické teologie. Tímto způsobem nám každý úkon poskytuje záměrnou příležitost ke zkušenosti osvobození od všeho, co nám brání v úsilí o uvědomování si sebe sama v procesu afektivní proměny a v jejím následném přijetí. Což nás vede zpátky k liturgickému kalendáři. Často (ale ne vždy!)

mívá tento proces liturgického osvobodování takovou strukturu:

1. Liturgický úkon nejprve pomůže členům duchovního společenství uvědomit si, že jejich stav v daném „proudu citění“ není ideální.
2. Pak úkon vytvoří podmínky pro symbolickou a afektivní proměnu.
3. Úkon zachovává otevřený prostor pro způsobení se harmoničtějšímu a svobodnějšímu stavu.
4. Úkon je uzavřen reflexí liturgického procesu.

Z tohoto pohledu jsou liturgický kalendář, jednotlivá duchovní shromáždění a jednotlivé úkony v nich vzájemně propojeny, a proto je třeba držet se výše uvedeného rámcového vzorce. Z odstupů je shromáždění jednotlivým liturgickým úkonem. Viděno zevnitř je to sled liturgických úkonů. „Bábuškový“ systém liturgické praxe a teologické reflexe má zásadní význam pro teorii a praxi nastíněnou v tomto článku.

ČÁST 3: CESTOVNÍ MAPA

Mnoho svátků a významných dnů tohoto liturgického kalendáře je už v unitářských společenstvích všeobecně přijímáno. To však nelze říct o uvedeném přístupu k liturgické praxi. Zaměřit se na proces prožití proměny, její vědomé přijetí a proměnění sebe sama v důsledku prožitého, se může obcím zprvu jevit jako zavádějící, matoucí, nebo dokonce rušivé, zvláště pokud je tento proces vyvolán neobvyklými liturgickými prvky.

Abychom předešli možnému odporu ze strany členů, je třeba udělat řadu věcí: ze všeho nejdřív je nutné si uvědomit, jak se obec „dostala tam, kde teď je“: pochopit, že stávající liturgická praxe má pro lidi svoji hodnotu a že tyto pocity hodnoty mají svoji platnost a nelze je opomíjet. Dále je třeba vyhodnotit adekvátnost stávající liturgické struktury, k níž patří pečlivý a trpělivý proces pozorování a komunikace.

Člověk by se při tom měl naučit rozpoznávat signály, které začne shromáždění věřících lidí vysílat, když při nějaké liturgické události dochází ke zřetelné změně, když se objeví něco, co tu na jejím začátku nebylo. Tyto

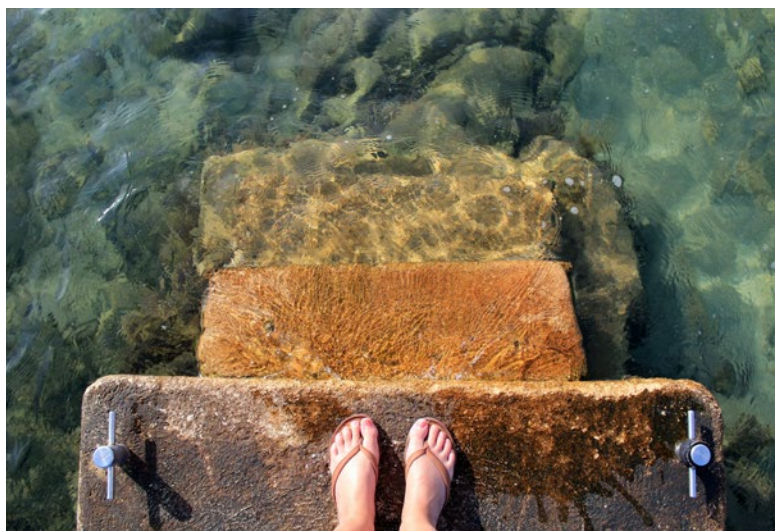
28 Christiane Northup, *Women's Bodies, Women's Wisdom: Creating Physical and Emotional Health and Healing*, New York: Bantam Books 1994, s. 354.

29 John Haynes Holmes, *The Revolutionary Function of the Modern Church*, New York: GP Putnam's Sons 1912, s. 215–216.

Povinností duchovního je pomáhat lidem v určité chvíli udělat krok kupředu.

(Foto

© pixabay.com.)

signály nejsou tak úplně nepodobné těm, které vysílají lidé ponoření do hraní hudby.³⁰

S vědomím, že může jít o přílišné zjednodušení, lze adekvátnost jakékoli liturgické praxe, ať už staré či nové, určovat pečlivým pozorováním afektivních stavů členů obce před liturgickými událostmi, během nich a po nich, a tím, že budeme věnovat velkou pozornost povaze a kvalitě následných reflexí.

Jedním ze způsobů, jak tvořit a zavádět nové liturgické prvky, jsou například nešpory. Obec může mít nešpory – večerní shromáždění –, které bude záměrně liturgicky svobodné. Tyto nešpory mohou mít funkci shromáždění, ale také „liturgické laboratoře“, kde můžete zkoumat, zkoušet a vylepšovat nové nápady. Čas od času může být vhodné zavést některé zde osvědčené praktiky do širšího liturgického rámce. Neměly by pak narazit na veliký odpor, protože už budou vyvinuté, ozkoušené a vyladěné, a protože budou v obci už nějaký čas používány, takže je významná část členstva už bude znát.

Je také důležité se ujistit, že obec rozumí tomu, co to liturgie je a jakou má (nebo by měla mít) funkci v životě společenství. Proces, při němž se obec a její duchovní dobírají k pochopení společně, je zásadním úkolem praktické

teologie, který Schleiermacher označuje za „živoucí koloběh“.³¹ Vždycky bude docházet k nějakému odporu, což je naprosto pochopitelné vzhledem k tomu, co je při liturgii v sázce. Často se stává, že lidé nedokážou svůj odpor vyjádřit dobrými teologickými argumenty, ale pokud se vyskytne, je třeba ho brát vážně. To ovšem automaticky neznamená vzdát se zavádění nových konceptů. Jak jednou poznamenal Urban Homes – „dobrá liturgie hraničí s čímsi vulgárním, protože často probíhá na hraně chaosu, a z tohoto neustálého flirtování se zkázou vzniká teologie, která se liší od všech ostatních“ – pak jsou strach a odpor zcela na místě. Ale jednou z nejposvátnějších povinností duchovního je pomáhat lidem v určité chvíli udělat krok kupředu, i když se všichni bojíme.³²

*Přeložila a drobně upravila
Ruth Jochanan Weiniger.*

30 Aidan Kavanagh, *On Liturgical Theology*, Collegeville, MN: Liturgical Press 1992, s. 76–77. Ozvuky najdeme u Benzona i Smithe.

31 Friedrich Schleiermacher, *Brief Outline of Theology as a Field of Study*, Lewiston, NY: Edwin Mellen Press 1990, s. 116.

32 Aidan Kavanagh, *On Liturgical Theology*, Collegeville, MN: Liturgical Press 1992, s. 73.

Prožitek a možnosti práce s ním v unitářském společenství

Kristýna Ledererová Kolajová

V polovině loňského roku jsme zaměřili hlavní téma praktických duchovních cvičení Unitářské akademie na prožitek, protože ho považujeme za jeden z klíčů k účinku našich duchovních shromáždění na jednotlivé účastníky. Pracovat s ním mají možnost obě strany – jak duchovní, tak každý z příchozích, který si je vědom, že může do značné míry přispět ke kvalitě svých (i cizích!) prožitků. Osobně myslím, že to bylo dobře vybrané téma v kontextu dnešní doby i aktuálních úvah a potřeb účastníků. Praktická duchovní cvičení se vyznačují tím, že teorie je v nich velmi málo, snažíme se jen o nezbytné úvody a závěrečné reflexe, jinak je vše rovnou zkoušeno, testováno, „prožíváno“. Proto vnímám jako přínosné se ještě k prožitku, a zejména prožitku spojenému s unitářským shromážděním, vrátit také v rovině určitého teoretického ukotvení.

V českém jazyce najdeme hned další dva pojmy, které s prožitkem bezprostředně souvisí, a to i ve světě náboženství – zážitek a zkušenost. Někdy se mezi prožitkem a zážitkem nerozlišuje, já však upřednostňuji psychologický

koncept, který mezi nimi rozdílly vnímá a na základě toho oba pojmy mezi sebou provazuje.

V tomto pojetí je prožitek chápán jako součást zážitku, je vůči zážitku konkrétnější svým obsahem a jasněji ohraničený. Zásadní je také

Zásadní je role času. (Foto © shutterstock.com.)

role času: za nosný považují výklad Jiřího Kirchnera, který zdůrazňuje, že předpona „pro“ dává slovu prožitek aktivní význam spojený s tady a teď a s emočním nábojem¹ (něčím jsem si bezprostředně na vlastní kůži prošel), zatímco zážitek má význam obecnější a pasivnější. Může se skládat z více prožitků a opět sama předpona za (zá) odkazuje na to, že následuje po prožitém, má význam ucelování, přesahu a zvnitřnění. Vracíme-li se k prožitku, třeba vzpomínkou, použijeme spíše termín zážitek a zpravidla v něm bude obsaženo něčeho více a něčeho méně než při samotném aktivním prožitku (nebo více prožitků), protože už s ním (s nimi) pracovala naše paměť. Zkušenost pak vzniká teprve na základě dlouhodobějšího ukládání prožitků a také uvědomování si vztahů mezi nimi a vědomým či nevědomým zaujímáním postoje, vyhodnocováním prožitků a zážitků (mimo jiné).

Důležitou otázkou je, proč je vlastně prožitek pro člověka důležitý. Na konci 70. let bylo na základě empirických výzkumů doloženo, že potřeba prožitku je dána už v genetické výbavě člověka.² Ještě dříve to na úrovni teorie (která je ovšem dodnes všeobecně výrazně známější než níže zmíněný Zuckermanův výzkum) popsal známý psycholog Abraham Maslow, který formuloval koncept takzvaného vrcholného prožitku (peak experience) v rámci své dosud nepřekonané teorie o hierarchii potřeb. Zjednodušeně řečeno: Maslow uvádí, že kromě základních potřeb (jídlo, pití, spánek a podobně), a jsou-li tyto potřeby zajištěny, jsou prakticky pro každého člověka potřebné i další hodnoty, hodnoty duchovní, a to nikoli jen pro toho, kdo je nějakým způsobem nábožensky aktivní. Tyto potřeby spadají podle jeho teorie do kategorie vyšších potřeb (metapotřeb) a patří sem například oblast estetického vnímání, kreativity,

lásky i osobního růstu (ve smyslu rozvoje).³ S naplňováním těchto potřeb jsou prožitky bezprostředně provázány, neobešli bychom se bez nich.

Je tedy zřejmé, že duchovní i náboženské aktivity včetně například shromáždění mohou (měly by) s touto oblastí lidského prožívání, emocí a zkušeností pracovat a podporovat je. Je to obrovská pravidelně opakovaná příležitost, jak přispět k duchovní cestě a rozvoji člověka a k naplňování jeho vyšších potřeb.

Důležité je ještě uvést, že ne na každého mohou mít různé druhy prožitků stejný vliv. V této úvodní části je tedy vhodné ještě doplnit alespoň základní přehled o tom, jakým způsobem silných prožitků dosahujeme. Pochopitelně platí, že každý jsme jedinečný, a tedy pravděpodobně nebude možné se jednoznačně přiřadit jen k jedné typologické oblasti prožitků, které v nás zanechávají výrazné stopy. Určité rozčlenění však může být užitečné pro to, abychom si lépe uvědomili, s kterou oblastí mohu zrovna já pracovat snáze a s vyšší úspěšností, a také třeba to, že naše shromáždění některé oblasti z povahy věci nechce nabízet (třeba balancování na hraně norem a zákonů) nebo je nabízet příliš dobře nemůže (například zvýšenou fyzickou aktivitu – ale pokud má obec v členské základně dost jedinců, jimž je zrovna tato oblast dosahování prožitků blízka, může se duchovní, který s tím samozřejmě vědomě pracuje, nebo třeba sama skupina členů, jimž není jejich unitářské společenství lhostejné, v doplňkových programech více zaměřovat právě na tuto oblast).

Jednou z těchto typologických oblastí⁴ je prožitek napětí a dobrodružství související především s již zmíněnou zvýšenou fyzickou aktivitou (sport, rychlost, nebezpečí a riziko či změny gravitace jsou některé aspekty, které k těmto prožitkům mohou vést). Zde právě lze jen stěží hledat využití pro naše běžná duchovní shromáždění, ale pokud je to pro část členské

1 Jiří Kirchner, *Psychologie prožitku a dobrodružství: Pro pedagogiku a psychoterapii*, Brno: Computer Press 2009, s. 25.

2 Uvedme alespoň Marvinu Zuckermana a jeho Sensation Seeking Scale test a uvedme alespoň některé z prvních publikací, kde se tomuto tématu věnoval: *Sensation Seeking: Beyond the Optimal Level of Arousal (1979) a Biological Bases of Sensation Seeking, Impulsivity and Anxiety (1983)*.

3 Více viz například Abraham Harold Maslow, *Náboženství, hodnoty a vrcholné zážitky*, Brno: Holar 2017.

4 Dobře popsáno například v publikaci: Jiří Kirchner, *Psychologie prožitku a dobrodružství: Pro pedagogiku a psychoterapii*, Brno: Computer Press 2009, s. 53–60.

Hudba a prožitek jsou úzce provázány. (Foto © shutterstock.com.)

základny důležitá forma cesty k prožitkům, jistě je možné to v principu zohlednit v některých speciálních programech.

Další oblastí je oblast mysli a smyslu, výrazně spojovaná s prožitky umění (například hudba, výtvarné umění), krásy (estetika), ale třeba i s gastronomií a hmatovými prožitky.⁵ Zrovna toto je pole, kde se naše shromáždění mohou velmi široce uplatňovat, stačí jen tomu věnovat patřičnou pozornost a úsilí při koncipování skladby každého konkrétního setkání. (Ostatně vědomí Boha skrze vjem popsal už v 19. století Friedrich Schleiermacher.)

Specifickou oblastí je oblast míry respektování právních a morálních norem, přesněji řečeno rizikové chování se v této oblasti, překračování hranic, ať již oficiálně definovaných, nebo jen vžitých, nedodržování pravidel a podobně. Uvádím ji pro úplnost, je třeba ji mít na paměti, jelikož s jedinci, jimž přináší uspokojení a důležité prožitky, se setkat můžeme.

⁵ A pro úplnost a lepší představu dodejme, že sem patří například i návykové látky, ačkoli to už se dostáváme mimo sféru toho, co může pomoci pokrýt unitářské shromáždění.

A poslední je tak trochu pejorativně nazvaná oblast náchylnosti k nudě (boredom susceptibility). Zde ovšem nelze hledat jen negativní, ale také velmi kladné účinky na některý typ lidí. Patří sem například potřeba harmonie (v rodinném životě i společenství) nebo prožitky a pocity naplnění umocňované opakovanou činností (rutinou) prováděnou s patřičnou koncentrací (například pro dokonalé ovládnutí nějaké techniky – řemeslné, umělecké, sportovní...). Asi není potřeba příliš zdůrazňovat, že zde má zase naše duchovní shromáždění řadu nástrojů a příležitostí, jak s takovýmto typem prožitků pracovat, je například obsažen v jádru všech rituálů, tedy v liturgických prvcích založených na povětšinou tradičních, stále opakovaných, obřadně prováděných úkonech.

Dalším aspektem, který velmi ovlivňuje hloubku a sílu prožitku, je samota anebo společenství. Některé typy prožitků jsou pro někoho lépe dosažitelné v osamění (ale rozhodně není vyloučeno jich dosáhnout i v rámci společenství, pokud se podaří nabídnout v rámci setkání tady a teď inspirativní prostředí, v němž je pro daného jedince možné se na chvíli odpou-

Předpona „pro“
dává slovu prožitek
aktivní význam
spojený s tady
a teď a s emočním
nábojem.

(Foto
© shutterstock.com.)

tat od sdíleného a svobodně se otevřít vlastní cestě, pohroužit se do sebe), jiné mohou být naopak přítomností ve společenství (třeba během duchovního shromáždění) výrazně umocněné. To jsou okamžiky, kdy si nejsilněji uvědomujeme, že jsme součástí vzájemně závislé sítě života, to jsou chvíle čistého vědomí celku, tedy toho, jak jsme spolu neoddělitelně spojeni, a určitou sílu a odhodlání k proměně sebe samého v tu chvíli čerpáme nejen ze svého nitra, ale zároveň i zvenčí, z masy bytostí, s nimiž tu chvíli prožíváme.

Bohoslužba a duchovní shromáždění tedy mohou poměrně dobře sloužit jako časoprostor, který dokáže člověka vést, pobízet a vytvářet mu příležitosti k cenným a pro

naplněný život potřebným prožitkům. Osobně bych spíše řekla, že přesně o to bychom měli při shromáždění usilovat. Samozřejmě především naši duchovní, ale ono to není jen o nich.

Zkusme se nyní trochu zamyslet i nad tím, co mohu udělat já sám (nejen co pro mě může udělat můj duchovní a mí přátelé v obci) pro to, abych prožitkům zakoušeným během shromáždění šel naproti. Tady už se dostáváme od zobecnitelného pohledu k nutně osobnějšímu přístupu, kde se pokusím nabídnout některé své myšlenky. Ovšem předem chci také podotknout, že ctím (a věřím, že stejně tak každý unitář) skutečnost, že duchovní prožitek je a bude vždy ryze individuální záležitostí – zakoušet božské a přítomnost posvátna jsou

jedinečné okamžiky v životě každého, každý je vnímá, otevírá se jim a přijímá je s různou intenzitou a citlivostí, a nejenže jim nelze plně porozumět bez vlastního osobního prožitku, ale navíc ten osobní prožitek je nepřenositelný, je jen velmi obtížně sdělitelný a neumožňuje dotyčnému nijak lépe ani snáze porozumět prožitku druhého.

Jednotlivé fáze shromáždění nejsou poskládaný náhodně a mají pro práci s prožitkem různé funkce. Vyplatí se vědět, které to jsou a jaký mají účel, abychom se s nimi i celkem lépe sladili. Pro bližší vysvětlení si dovolím použít členění, které uvedl Petr Samojský ve své knize *Spiritualita všedního dne*, protože mi připadá jednoduché a nosné.⁶ Je to přivítání, zpřítomnění, přijetí a překlenutí. Pochopitelně nikdo nečeká, že budeme během shromáždění analyzovat, v jaké fázi zrovna jsme, to by bylo kontraproduktivní, ale být si vědomi toho, že bychom se nejprve měli sami naladit na to, kam přicházíme a co necháme „přede dveřmi“ (fáze přivítání), je úplně klíčové pro to, jak se následně dokážeme otevřít jsoucímu okamžiku a necháme se vtáhnout do děje shromáždění. Další čas je potřebné věnovat zkoncentrování se, zaměření pozornosti, ujednocení mysli (fáze zpřítomnění), pak dokážeme lépe přijímat (fáze přijetí), co se nám při shromáždění nabízí za inspiraci, prožitky, výzvy a podobně. A analogicky bychom se při konci shromáždění neměli minout s určitou chvílí katarze, očisty po prožitém, zvolnění intenzity pohroužení se do shromáždění (ať již si z něj bereme cokoli), s příležitostí k lehkému uzavření nitra a podvědomou přípravou na vstup zpět do běžné komunikace a interakce s okolním světem (fáze překlenutí).

Když jsem si sama zhruba před rokem v myšlenkách procházela svou vlastní přítomnost na shromáždění, došla jsem k tomu, že se mi k tomu přílehavě hodí děj básně Georga Trakla *Zimní večer*. Ta mne kdysi hodně oslovila a navedl mě k ní tehdy jiný zajímavý muž, Christian Norberg-Schulz, norský historik architektury, a jeho kniha *Genius loci*.⁷

Když sníš padá do oken,
dlouze večer zvony znějí,
mnozí sednout k stolu směji
a dům zve dál, otevřen.

Někdo, stezku rozpoznáv,
na své pouti přijde k vchodu.
Strom milosti kvete v zrodu
zlatem z chladných zemských šťáv.

Poutník vchází, ve tváři
bolest, v níž práh zkamení tu.
Na stole vtom v čistém svitu
chléb a víno zazáří.⁸

Shromáždění samotné mi připomíná symboliku domu se stolem, který se prostírá – k nasycení – duše v našem případě. (Vím, že pro leckterého našeho člena by lépe fungoval třeba obraz ohně a kruhu kolem, pro další zase něco jiného, tak si prosím dosadte každý to své, myslím, že si s tím lze dobře hrát.)

Stůl vnímám jako velmi důležitý archetypální znak pospolitosti sobě rovných (a nemusí k tomu ani být kulatý) a zároveň bezpečného prostoru (jsme chráněni zdmi domu/stavby/svatyně). Dveře jsou dokořán (dům je „otevřen“, píše Trakl), zván je kdokoli, kdo v dobrém přichází. A nyní vše hodně záleží na poutníkovi samotném, jak pojme svůj vstup: ve verších je jen zdůrazněn motiv překročení prahu – ale je na každém, jak toto (podle mne nic méně, než vskutku rituální úkon) pojme.

Jak vcházíme na naše shromáždění? S čím překračujeme fyzický či pomyslný práh místnosti, v níž se koná? Pomalu, vědomě, s nějakým čistě osobním rituálem, který nás pomůže připravit na to, co se odehraje uvnitř? S dopomocí nějakého rituálu obce, byť by to bylo jen to, že mi duchovní podá před vstupem ruku, nebo sama obec nabídne nějakou formu zastavení se a scelení mysli s tělem (to může být třeba průchod provoněným prostorem, možnost vzít si přímo u prahu a na tom místě přečíst – nikoli

6 Petr Samojský, *Spiritualita všedního dne*, Praha: OŠS 2020, s. 29–31.

7 Christian Norberg-Schulz, *Genius loci: Krajina, místo, architektura*, Praha: Dokořán 2010.

8 Georg Trakl, *Zimní večer*. In: *Podzimní duše*, překlad Radka Malého, Praha: BB/art 2005, s. 85. Myslím, že za čtení stojí i další překlady, minimálně Zbyňka Hejdy a Jana Prokeše, ale pro účel tohoto textu se mi tento zdá nejvhodnější.

předem! – hezkou kartičku s krátkou myšlenkou nebo jen jedním slovem k tématu shromáždění nebo cokoli podobného).

A také můžeme vstoupit zabraní do hovoru nebo stále ještě do úvah, které souvisí s předchozím časem, pak ale ztrácíme cennou chvíli pro nás i ostatní. Protože rozdíl mezi tím, když vchází většina z nás s vědomou přítomností, a tím, když většina vejde jen tak mimoděk, mechanicky, se výrazně podepíše na atmosféře začátku shromáždění. Dokážeme svou vstřícností napomoci duchovnímu v jeho práci a přispět i všem ostatním členům shromáždění v posílení hloubky koncentrace hned od počátku?

Další dvě fáze, zpřítomnění a přijetí, jsou naopak hodně na duchovním: na tom, jakou zvolil liturgickou skladbu shromáždění, zda akcentuje spíš poklidné plynutí, dá důraz na emotivně zpracovaný rituál, posílí oproti tradičnímu průběhu tichou meditací nebo zařadí i něco zcela nečekaného. Lze si pohrát rovněž se scénou a třeba změnit tradiční uspořádání liturgických předmětů a/nebo nábytku, například zcela otočit jejich vizuální gradaci, lze pro jedno shromáždění vybrat a do prostoru, který důvěrně známe, zakomponovat jednu dominující barvu, kterou jinak nepoužíváme, lze pracovat s nasvícením (a přitímím; ostatně už Dante tvrdil, že místo činí posvátným přítomnost světla), lze pro dané shromáždění doplnit jeden nový artefakt znázorňující nějaký motiv z promluvy, lze změnit tradiční uspořádání židlí vůči duchovnímu, pracovat s vůněmi, chutí... Možností je nepřeberně. Určitě to neznamená vynechat tradiční základ liturgie té které obce, ale osobně mám ráda, když mne shromáždění pokaždé nebo často něčím překvapí. Ono to pak zpětně zdůrazní i účinek onoho tradičního základu. Navíc vědomá práce duchovního s momentem překvapení je taková snadno dostupná udička, na niž se ochotně chytá lidská zvědavost a těšení se na něco – očekávání. Tyto věci pak dokáží velmi přirozeně posílit a prodloužit dobu naší koncentrace, pozornosti.

Duchovní je ten, kdo pracuje s energií, my tomu ovšem můžeme jít výrazně naproti, pokud jsme otevření mu (a všem dalším účastníkům) svou energií nabídnout, propůjčit.

K tomu, abychom s ní a s emocemi a prožitky během shromáždění uměli zacházet, je dobré si čas od času položit pár otázek, jako například:

– Co ve mně může vyvolat ten který rituál? Jeho ideálním smyslem je proměnit – dokážu se proměně otevřít? A dokážu ji přijmout?

– Co mi napomůže sjednotit mé „myslím“ a „cítím“ a propojit mne s komunitou?

– Jsem v rámci shromáždění rád zapojený do nějaké činnosti? Nebo je mi lépe, když jsem jen pozorovatel?

– Jak důležité je pro mne mít v rámci shromáždění prostor (jakkoli pojatý) pro sdílení?

– Dokážu během shromáždění přestat přemýšlet a jen se pohroužit, nechat se unášet atmosférou? Pokud ano, čím je to podmiňováno, působeno? (V konceptu prožitku se k vyjádření tohoto používá anglický termín flow; české slovo plynutí pro to není úplně přiléhavé. Představme si to jako klouzání po vlně, splynutí s prováděnou aktivitou, s momentálním průběhem shromáždění, přítomnými, atmosférou.)

Takových závažných otázek jistě najdeme mnohem víc. Co však považuji za stejně důležité jako si je klást, je najít si v rámci společenství své obce několikrát do roka společný prostor a čas, kdy k nim můžeme sdílet své odpovědi. Takové naslouchání druhým i otevření sebe sama může zajímavým pozitivním způsobem ovlivnit naše prožitky při shromáždění, může ukázat další cesty a možnosti, jak k jejich posílení uzpůsobit liturgii – a mnohdy se třeba dobereme úplných maličkostí, které něco tlumí nebo blokuje a podobně. Samozřejmostí je ovšem hledat cesty společné a dokázat si vzít to dobré i z kompromisu.

Tyto dvě fáze shromáždění jsou pro mne – vrátím-li se k symbolice stolu z oněch veršů – tím, jak na každého z hostů, místních i poutníků, působí „čistý svit“, „víno a chléb“, řečeno slovy básníka. Tedy to, co je nabízeno, a také jakým způsobem: čistota svitu dokáže ovlivnit mnohé, pro mne je zástupným znakem pro atmosféru, scénu, můžeme-li si dovolit divadelní termín.

Zbývá překlenutí, tedy chvíle, kdy se poutník obohacen, posílen, „nasyčen“ chystá opustit pohostinný dům, znovu překročit práh a vyjít zpět na stezku (a účastník shromáždění zpět

Hloubku a sílu prožitku velmi ovlivňuje samota anebo společenství. (Foto © shutterstock.com.)

do běžného života). K přirozenému nenásilnému odpojení se od prožitého, aniž bychom ztratili nebo převrstvili to, co si chceme v nitru odnést, může posloužit zase nějaký osobní rituál, nebo klidně i společný, kterým se loučíme. Tím společným může být například závěrečná píseň. Zpěv je dobrá forma katarze, protože u katarze je velmi účinné, pokud jí člověk může projít i fyzicky, nejen duševně. Zpěv jako tělesná aktivita, práce s dechem a hlasem je přesně to, co pomáhá. Může to ale být i jediné, závěrečné slovo, které s ostatními sdílí každý účastník, a mnoho dalších věcí – i zde se nabízí velký prostor pro společnou práci duchovního se členy obce, aby pro své společenství našli ideální cestu k uskutečnění katarze v závěru shromáždění. Ostatně v rámci již zmíněných praktických duchovních cvičení jsme společně s účastníky objevovali a zkoušeli mnohem více cest, než jsem zde popsala, a věřím, že si účastníci odvezli podnětné inspirace.

Z mého pohledu má smysl věnovat čas od času každý sám, a třeba i v obci společně, pozornost prožitku. Každý potřebujeme prožitky k růstu své osobnosti včetně spirituality,

každý jsme uzpůsobení hlubokému prožívání. Pokud navíc dobrovolně přináležíme k nějakému unitářskému společenství, je určitě dobré zaměřit se i na prožitky v rámci duchovního shromáždění, které je základním pilířem života našich obcí. Každý z nás může svou přítomností přispět k vytváření prostoru pro posvátné – a pro jeho prožití ve skupině –, anebo to celé také znesnadňovat a blokovat, sobě i ostatním. V naší svobodomyšlné víře dvojnásob platí, že ne naše schopnosti, ale naše volby nás určují. Přesně jak to vystihl Jakub S. Trojan:

„Dům stojí ve tmě
tma stojí okolo
Jen jedno okno svítí
Někdo řekne – zoufalství
někdo řekne – naděje
A váhy nejsou po ruce

Jen rozhodnutí.“⁹

⁹ Milan Balabán, Jakub S. Trojan, *Putování k čirému*, Středokluky: Zdeněk Susa 2007, s. 98.

Jedinečné uprostřed společného

Prožitek očima některých členů NSČU

Z mého pohledu nelze dost dobře psát o prožitku a zůstat jen na obecné úrovni. Protože podle mne to nejcennější, co prožitek přináší, je naprostá jedinečnost, která někdy zasáhne každého z nás. A respekt k této jedinečnosti, to je to, že neporovnávám své a tvé, jen mne těší, pokud mohu být součástí prostředí, kde své jedinečné prožíváš ty, a stejně tak se raduji, když ty jsi součástí celku, kde své jedinečné prožívám já, to je podle mne vysokou přidanou hodnotou (nejen) unitářských společenství.

Poprosila jsem tedy deset žen a deset mužů nejrůznějšího věku z našich unitářských obcí, zda by byli ochotni se veřejně, byť anonymně, podělit o své postoje k prožitku (jako takovému i k těm, které nějakým způsobem souvisí s Unitarií). Více než dvě třetiny z nich se odhodlaly tuto poměrně niternou věc sdílet a já jim za to velmi děkuji. Dovoluje nám to aspoň trochu nahlédnout do pestrosti praktické spirituality členů našich společenství, možná nás to inspiruje pokusit se upřímně si zodpovědět stejné otázky a doufám, že to přispěje i k prohloubení vzájemné úcty a uvědomění si, jaký dostáváme dar, když můžeme čas od času prodlévat v blízkosti druhých.

Byla bych vám, milí čtenáři, velmi vděčná, kdybyste si při čtení následujících osobních výpovědí dali načas, četli pozorně, s plnou svou přítomností, a dokázali si mezi jednotlivými sděleními ponechat dostatečnou chvíli na vstřebání. Pokud

se vám povede naplno vnímat každou odpověď, věřím, že budete od následujících stránek vstávat obohaceni a s pocitem radosti, že jste součástí tohoto společenství.

Přesně tak se to stalo mně.

(Kristýna Ledererová Kolajová)

Co pro tebe znamená prožitek v rámci tvé duchovní cesty?

- Asi všichni máme nějaké prožitky, to slovo má v sobě něco prchavého. Prožitek člověku může naznačit cestu, ale smyslem cesty je spíše vyrovnanost, vhléd, poznání. Prožitek může pomoci něco odkrýt, pochopit, nebo i odložit.
- To podstatné. Protože k čemu by byla taková cesta (myslím tím cestu spíše ve smyslu putování než ve smyslu jakéhosi zvalcovaného či udusaného materiálu na zemi, který ono

Prožitek – to slovo má v sobě něco prchavého. (Foto © shutterstock.com.)

- putování usnadňuje), pokud by ji člověk nevnímal? Neprožíval?
- Co nehlubší, nejjasnější vnímání.
  - Prožitek v rámci duchovní cesty vnímám jako „prožitek – zážitek pravdy“. Jedná se o určité vnitřní prozření, které nemá čistě racionální charakter, a člověk najednou zná odpověď na otázku, na niž odpověď hledal. Lze to nazvat intuicí. Má ovšem svá úskalí. Zprv je to poznání „pouze“ pro vás, je vaše vlastní. Protože nemá čistě racionální charakter a neopírá se jen o vnější argumenty, nelze o vaši poznané pravdě ostatní racionální cestou přesvědčit. Ostatní vám mohou pouze „věřit“ – zejména pokud pro ně představujete autoritu. Mnoha lidem takovýto stupeň víry postačuje; pokud chtějí opravdu „vědět“, musí se vydat na svou vlastní vnitřní cestu. A zadruhé stále hrozí nebezpečí, že si člověk jen něco namlouvá; je přesvědčen o tom, že jeho poznání je opravdové a pravdivé, i když tomu tak není. Spolehlivá intuice je závislá na mnoha faktorech. Důležitým faktorem je i racionalita. Ta sice nedokáže získané poznatky spolehlivě potvrdit, ale dokáže je vyvrátit. Ostatně přesně takto funguje naše současná věda.
  - Prožitek? Prožitek je zkušenost. Zkušenost je milník na cestě. Prožitek je duchovní zkušenost vlastní jen sobě. Je to něco, co si uchovávám v srdci a v paměti. Něco, k čemu se mohu vrátit, když hledám cestu, jak dál. Ke krásným prožitkům se vracím, když mám pocit, že se něco nedaří. Prožitky spojené s negativní zkušeností pak mohou pomoci být lepší a vyvarovat se životním nárazům. Prožitky jsou malé dílky obrovské skládačky zvané životní pouť.
  - Prožitek je pro mě nejdůležitější, i když ne jedinou složkou duchovní cesty. Třeba moje rozhodnutí vstoupit do NSČU nebylo primárně učiněno na základě rozumové kalkulace nebo třeba tělesných slastí spojených s chutí unitářské kávy a sušenek, byť to také mohlo hrát svoji roli. Podstatný byl pro mě právě prožitek, resp. dojem, který jsem měl z unitářských shromáždění i z lidí, které jsem na nich potkal a s nimiž jsem se dal do řeči.
  - Prožitky jsou pro mě důležitým výchozím bodem, který často iniciuje nějaké další tázání a hledání. Samy o sobě jsou ale většinou celkem k ničemu, podle mě je důležitější z těch prožitků vyvodit nějakou zkušenost. Hlavní je tedy ten způsob, jakým pak prožitek integruji do svého života, víry, světového názoru. Prožitky pro mě nejsou nějaký cíl, ale spíš nástroj, jak se dozvědět něco o sobě, o světě, setkat se s Bohem.
  - Prožitek je naprosto zásadní, jenom intelektuální poznání nestačí. Duchovní cesta si zřejmě žádá celého člověka.
  - Moje duchovní cesta má dvě hlavní složky: intelektuálnější složku, která souvisí se světem myšlenek a nápadů, a emocionálnější složku, která souvisí s pocity a smysly. To druhé je po celý můj život skutečně utvářeno věcmi, které jsem zažila takzvaně na vlastní kůži.
  - Prožitek v rámci mé duchovní cesty je tím, co mě posiluje při každodenní činnosti. Na základě prožitku (příjemný nebo i nepříjemný), dokážu lépe hodnotit situace, v kterých se nacházím.
  - Zásadní a patrně nejdůležitější věc, která umožňuje, aby se víra (či případné pochybnosti nebo nevědomost) překlápěla či postupně překlápěla v osobní poznání, jež se stává nezávislé na jakékoli vnější autoritě. Jako když má člověk chuť na smaženici. To mu nestačí studovat atlas hub, ale bude se muset asi vydat do lesa. Prožitek může pomoci zesílit víru, to může v ideálním případě přinést ještě intenzivnější prožitek, a tak dokola, dokud se z víry nestane poznání, které by se pak mělo prakticky aplikovat.
  - Nejzjevnější věc, která mě napadá, jsou ohromující pocity lásky, které jsem měla, když se mi narodilo první dítě. Bylo to, jako bych do té doby opravdu nerozuměla lásce nebo prožívání lásky, všechno předchozí úplně zbledlo ve srovnání s hloubkou a silou lásky, kterou jsem pocítila. A dále poznání, že tato hloubka lásky je to, co ke mně cítila moje matka. Vyrazilo mi to dech. A myslím, že mi to pomohlo pochopit, jak mocná láska je, pomohlo mi to pochopit, že laskavost, trpělivost, pomoc a vděčnost, které si navzájem vyjadřujeme, jsou formou této lásky. Čím víc na ní zakládáme své činy, tím je silnější. Z ní vyrůstají naše společenství, která uznávají přirozenou hodnotu a důstojnost všech lidí a všeho živého.

- Prožitek na mé duchovní cestě znamená jakousi praxi v duchovní teorii, která je většinou velmi obsáhlá a prožitkem se staví do role správného či mylného směru... Jinak řečeno, unce praxe je někdy více než tuny teorie.

Když se řekne prožitek v unitářském společenství, co tě napadne?

- Přátelský duch, sdílení.
- Vzpomínka na jednu vpravdě éterickou bytost, která před svým předčasným odchodem z tohoto světa působila v Reichenbergu. Možná by mě napadlo ještě něco, ale tahle vzpomínka se vynořila jako první.
- Shromáždění.
- Nedomnívám se, že minimálně v dnešní době je běžně možné v rámci jakéhokoli společenství dosáhnout „tady a teď“ onoho výše zmíněného prožitku pravdy. Je však možné, aby se člověk uvolnil a poznal i jiné stránky, jak se na řešený problém podívat. A tím cestu kosobnímu prožitku umožnit nebo zkrátit. Je možné dosáhnout tzv. změny vědomí, změny vnímání. Shromáždění je vlastně určitým typem skupinové meditace. U někoho může být provázeno i velmi příjemnými vnitřními pocity, někdy až na hranici extáze. To obecně. Nemyslím si, že se to děje na shromážděních unitářských, a nemyslím si, že by to mělo být jejich cílem. Nemám samozřejmě nic proti příjemným vnitřním pocitům, ale vždy pouze bez ztráty vlastní vnitřní kontroly.
- Rugby. Historie. Stejně jako v unitářském společenství zažívám něco nepopsatelného i v kruhu přátel, kteří se zabývají historií. Málokdo nás chápe a málokoho zajímá, co děláme a tvoříme. Stejně to bylo v mém bývalém sportovním klubu. Moc jsme to neuměli, ale strašně jsme chtěli. Dřeli jsme na trénincích, prohrávali zápasy, ale věřili jsme, že jednou něco dokážeme. Unitářské společenství je v lecčem podobné těm dvěma, jež jsem popsals. Duchovní blázní, v co vlastně věřící? Bez knih a model schází se s rozdílnými názory, zkušenostmi, viděním (nejen) duchovního světa, ale s obrovskou chutí něco pro ten nevděčný svět dokázat. Člověk je individualita, jedinečná bytost, ale teprve společenství mu dává sílu. Společenství dává vyšší míru intenzity i prožitku.

- Některé silné okamžiky z unitářských shromáždění a z Unitářské akademie, ať už promluvy nebo některé písně. Za dvacet let, co jsem v Unitarii, mám s unitářským společenstvím spojeno pár trochu silnějších zážitků, ale upřímně – ty nejsou tím, co mě v tomto společenství drží, aspoň ne primárně. Tím je spíše dlouhodobý, byť nikoliv trvalý pocit (nebo prožitek, chceme-li) jistého duchovního domova, odkud mohu sice na čas odejít, ale kam se mohu kdykoliv vrátit.
- Komunita, pocit propojení s dalšími lidmi a s tradicí. Ale taky rozdílnost očekávání, kdy každý hledáme trochu jiný typ prožitku a nikdy se nejde zavděčit všem.
- Společné shromáždění, ztišení, zpěv, vnímání světla či přítmi, ale i prosté bytí pospolu třeba v nějaké akci.
- Něco, co se odehrává na bezpečném místě plném jedinců, kteří se navzájem respektují, chtějí se na svých osobních duchovních cestách stále rozvíjet a ctí skutečnost, že jsme všichni součástí větší společnosti a ekosystému. Také mě napadá, že to je něco jako prubířský kámen, když se na to dívám zpětně.
- Je to Lásky, Pokora, Radost, Společné sdílení a mnoho dalších atributů. Zkrátka je to něco, co nás spojuje, byť každý z nás má své vlastní, osobní prožívání.
- Patrně bude záviset na druhu a atmosféře konkrétního společenství, které člověk navštěvuje, ale vezmu-li to zcela osobně, tak se mi vybaví slova jako radost ze spirituality, pocit blízkosti s lidmi, kteří vidí svět podobně, příjemné sdílení duchovních principů, určitou legraci i smysl pro humor, oddechnutí si a prostě, že je člověku ve skupině podobně smýšlejících dobře. Bude tam i možnost spolehnout se na osoby ze společenství, dojde-li k nějakým potížím, možnost se vypovídat nebo třeba tříbit názory, které můžeme mít odlišné. Z duchovních prožitků je to určitě zesílení meditace, které je dáno i skupinovým zaměřením koncentrace účastníků, v němž spontánně dochází k vyjasnění určitých jemnějších záležitostí, zesílení vzhledů nebo umocnění prožitků srdce při meditaci na soucítění.
- Unitářské společenství pro mě znamená, že jsem součástí skupiny, která mezi sebou sdílí

Člověk najednou
zná odpovědi
na své otázky.

(Foto

© shutterstock.com.)

základní hodnoty a kde se každý člověk snaží stát se „lepší“ členem téhle komunity. Společné prožitky pomáhají tohle společenství budovat.

- První, co mě napadne, je společné sdílení a inspirace pro další cesty za poznáním i pomoc v rozhodování se na duchovní křižovatce...

Jakou roli pro tebe osobně v prožitku může mít unitářské duchovní shromáždění?

- Shromáždění může být takový malý svátek, světlo na naší životní cestě. Někdy taky kousek zdravého rozumu a citu v tom moři šílenství, které se na nás ze světa i ze senzacechtivých médií valí.
- Jako shromáždění kteréhokoli jiného společenství, pokud jde opravdu ke kořenům Bytí (bez ohledu na to, zda se samo jako „duchovní“ označuje). Protože pak si člověk může ten prožitek tak nějak vnitřně přeložit třeba z té „katolictiny“, „evangelictiny“, „buddhistictiny“ – či nevím čeho ještě – do „unitářštiny“ (přesněji do svého vlastního nářečí „unitářštiny“, které může být i dost odlišné od nářečí „unitářštiny“ jiné osoby třeba i z téže náboženské obce). A prožívat to. Užívat si to.
- Ukotvení v běhu času. Pravidelné setkání a poznávání s lidmi, se kterými bych se běžně nestýkal, a možnost podnikat společně něco smysluplného.
- Tu roli jsem obecně popsal v předchozí odpovědi. Já osobně jsem vůči nějakým hlubokým vnitřním prožitkům dost imunní, protože u mne racionalita silně převažuje nad stránkou

emocionální, a to je špatně, mělo by to být v rovnováze. Čili já v současné době od unitářského duchovního shromáždění žádné významné duchovní prožitky pro sebe ani neočekávám (má pro mne jiné benefity).

- Dovolím si odkázat na svou předchozí odpověď. Mohu doma meditovat, číst duchovní knihy, mohu jít přírodou a nahlížet na ni očima našich předků, vykonat pouť, být dobrovolníkem, mentorem. Mohu cokoli, co mě a mé okolí může udělat lepším, mohu čímkoli prospět. Ale budu sám. Nemohu sdílet svou radost z prožitku, strasti duchovní cesty, nemohu hledat oporu. To je potenciál duchovních shromáždění. Docházel jsem do Unitarie, kde se scházela poměrně malá společnost, asi tři až čtyři lidé včetně duchovního. Duchovní shromáždění bylo krásným prožitkem, ale něco tomu chybělo. Měl jsem možnost účastnit se duchovního shromáždění menších desítek unitářů (ale i jiných v rámci ekumenické mše) a prožitek byl zcela jiný. Bez toho, aniž bychom spolu nutně museli hovořit či diskutovat, jen neverbální komunikací a vyzářováním zvláštní energie, která naplní sál, se z individuálního prožitku stává kolektivní. Cítím sílu stejně smýšlejících a ta mě naplňuje zvláštním pocitem radosti, sdílení, sounáležitosti. Duchovní prožitek v unitářském shromáždění je daleko intenzivnější, radostnější.
- Ve stávající podobě duchovního shromáždění má pro mě potenciál prožitku především kvalitní promluva, písně a hudba. Zejména

u písni pak prožitek roste s počtem účastníků. Dodnes například vzpomínám na návštěvu transylvánských unitářů a jejich zapojení do našich, nebo vlastně původem jejich písni, které zpívali spolu s námi, byť každý svým jazykem. To byl jeden z těch silnějších prožitků, které jsem na unitářských shromážděních zažil.

- Hlavní přínos vidím asi v komunitě, v té přítomnosti více lidí, možnosti zažít sounáležitost. K nějakým prožitkům osobní víry mě shromáždění spíše nedovede, ten diagonální rozměr mi tam chybí, ale horizontální rozměr má myslím velký potenciál v tom pocitu propojení s unitáři napříč staletími a kontinenty.
- Viz výše – velikou! Potenciál liturgie je obrovský.
- Nejvýznamnější a nejvlivnější duchovní zážitky, které jsem měla, téměř vždy zahrnovaly i jiné lidi. V podstatě jde o prastarý princip „celek je víc než pouhý součet jeho částí“. Unitářské shromáždění vnímám jako důležitý prostor pro dosahování těchto zážitků.
- Osobně v prožitku v rámci duchovního shromáždění vnímám potenciál v tom, že jdeme společnou cestou, společným sdílením prožitků. Za moji osobu je většinou prožitek na shromážděních velmi obohacující a přínosný. Případně individuální „rozpory“ ohledně vnímání dané konkrétní situace, kdy se na ni každý dívá z jiného úhlu pohledu (na což má nárok), vnímám pro sebe jako obohacující a inspirativní.
- Na to jsem již trochu odpověděla v předchozím bodu, potenciál vidím ve skupině, či skupinové energii, která, je-li vedena správným směrem, často může zesílit to, s čím člověk do skupiny přišel. Ať již odpovědí na otázky hledajících, intenzitou přímého prožitku, pocitu sounáležitosti nebo nalezením pochopení či řešení své složité situace. Podle mne by unitářské, a nejen unitářské, ale jakékoli dobré duchovní společenství mělo poskytovat společenskou, emocionální, psychologickou, duchovní i běžnou lidskou podporu jeho členům. Mělo by to být místo, kde nalezneme pochopení, útěchu, prohloubení našich duchovních prožitků, vědomosti, ale i kritiku, nastavení zrcadla a přehodnocení svých

názorů. Prostě místo, které nám pomáhá dělat život šťastnějším.

- Je to součást sdílené zkušenosti. Myslím, že zabývat se společně tématy shromáždění je jednou z možných z cest, jak se navzájem lépe poznávat, vystavovat vlastní přesvědčení zkušenostem druhých a budovat silnější společenství. Já osobně v promluvách často slychávám výzvu k akci a moc by mě zajímalo, jestli to slyší i ostatní. Bylo by úžasné o tom mluvit.
- V každém případě jde o pozitivní, přínosnou roli, i když to zpočátku někdy tak nevypadá...

Myslíš, že ty sám můžeš v rámci unitářského společenství napomoci/ přispět někomu dalšímu nebo dalším k prohloubení jejich prožitků? Případně jak/čím například?

- Například teď chystáme shromáždění s tibetskými mísami, doufám, že to bude pro účastníky pěkný prožitek. Já na tyto nástroje nehraju, ale pomůžu je dopravit do obce. Unitářské společenství znamená pomoc a inspiraci na duchovní cestě. Ta je pro každého jedinečná.
- Myslím si, že to by měli posoudit spíše ostatní, kdo mě občas potkávají, ať už fyzicky či třeba nějakým zprostředkovaným způsobem. A opět se to nemusí nutně týkat jen unitářského společenství; je to jen jedno z míst, kde se občas vyskytují.
- Přítomností, nasloucháním, rozhovorem, projevem dobré vůle, účasti atp.
- Za sebe vidím možnosti právě v tom, že by shromáždění mělo poskytnout účastníkům oproštění se od běžných denních záležitostí (pomocí různých technik, například hudby, promluvy, zapálení svíce atd.) a uvolnit tak prostor pro řešení otázek, které se někdy označují za „vyšší“. To samo o sobě by mělo účinkovat tak, že se lidé budou na shromáždění cítit dobře. A pak je zde možnost nabízet ony pohledy z jiných stran, případně prezentovat, jak na danou problematiku pohlíží nebo pohlíželi ti, kteří v tom byli úspěšní. Různí duchovní mistři, učitelé, zasvěcenci. A pomáhat tak ostatním ve zdolávání jejich vlastní cesty poznání.

- Měl jsem možnost podílet se na shromáždění čtením. Myslím, že to mohlo přispět k prohloubení prožitku. Zatím mě víc nenapadá...
  - Věřím tomu, že ano, ale tato otázka by měla spíše směřovat na lidi kolem mě, z mé strany by to byla čirá spekulace. Často je to něco úplně jiného, co v lidech vyvolá nebo prohloubí nějaký prožitek, než to, co si sami myslíme.
  - Upřímně moc netuším jak. Snad jen tím, že se ten průběh snažím nenarušovat a před shromážděním si vypnu telefon.
  - Už jen tím, že přijdu (inspirováno Woody Allenem – all you have to do is to show up –, on měl tedy na mysli rande, ale princip je stejný). Tím, že jsem pokud možno plně přítomná, vnímám lidi, dívám se jim do očí, že při responzivním čtení nemumlám, ale opravdu říkám, co čtu. A pokud mám nějakou speciální roli například při shromáždění, jako čtení nebo zapalování svíček apod., dělám to vědomě, soustředěně a obracím se přítom do sebe i k publiku zároveň.
  - Ano, stoprocentně věřím, že tuto kapacitu máme všichni. Může to být tak jednoduché jako se jen ukázat (fyzicky i metaforicky!), ale může to tkvět také v tom, že pomůžete udržovat bezpečný a inkluzivní prostor, nabídnete mentorství, projevíte soucit nebo převezmete nějakou, klidně i malou, roli při organizování a vedení rituálů, aktivit a událostí.
  - Toť otázka. Každý (z mého pohledu) má svou individuální cestu prožitku. Jeden každý z nás je tomu druhému oporou a obohacením už jen tím, že jsme v tomto společenství, které dává každému jednotlivci možnost se svo-
- bodně vyjádřit. A v tom vidím vlastně to vzájemné prohlubování prožitku a nápomoc jeden druhému.
  - Opět to souvisí s předchozími dotazy. Domnívám se, že ano. Každý, kdo je schopen kolem sebe vytvořit určité pozitivní prostředí, pomáhá druhým k prohloubení jejich prožitků, vědomě i nevědomě. Konkrétně například hovorem na určitá témata, vhodným směřováním otázek, vedením meditace či kontemplanace anebo prostým vytvořením „lidsky“ milého prostředí, kde se druzí cítí přijímaní, což jim pomůže se více otevřít (nejen duchovnímu jako osobě, ale i obecně, třeba všudypřítomné energii). Další způsob jsou určitá cvičení, vhodně volená podle zájmu a zralosti účastníků, ale za nejdůležitější považuji samotnou osobnost duchovního, kdy nezáleží ani tak na tom, co říká/provádí, ale šíří kolem sebe určitou atmosféru tím, jaký je. Obecně totiž platí, že lidé mnohdy zapomenou na to, co jste dělali nebo říkali, ale nezapomenou, jak se s vámi cítili.
  - Myslím, že to všichni můžeme dělat jeden pro druhého – tím, že si budeme naslouchat (mám na mysli hluboké naslouchání a opravdovou přítomnost), sdílet s druhými to své, navzájem se přijímat, občas se navzájem trochu burcovat a láskyplně si odpovídat (agapé).
  - Samozřejmě, sdílením svých představ a prožitků dávám ostatním možnost růstu a prohloubení (dělají to i indiáni Toltekové, když přejímají zkušenosti jiných).

Shromáždila Kristýna Ledererová Kolajová.

Každý, kdo je schopen kolem sebe vytvořit pozitivní prostředí, pomáhá druhým k prohloubení jejich prožitků.

(Foto

© shutterstock.com.)

Střípky z unitářského setkání Leading Into the Future

Tereza Vitoušová

Loni v říjnu proběhlo v Praze mezinárodní unitářské setkání Leading Into the Future. Na čtyři dny se v prostorách pražské Unitarie sešlo zhruba padesát účastníků z celého světa, aby diskutovali o budoucím směřování naší tradice a možnostech vzájemného obohacení. Hlavním tématem bylo laické a duchovenské vedení v 21. století. Konference se zúčastnili unitáři a univerzalisté, ale i liberální křesťané z Velké Británie, Spojených států, Transylvánie, a také z Nizozemí, Jižní Ameriky, Indie či Afriky. Mezi účastníky byli duchovní, laičtí představitelé i zástupci vzdělávacích institucí. Chybět samozřejmě nemohli ani účastníci z NSČU. Následující článek není snahou podrobně popsat celý průběh konference, ale spíše přiblížit některé podněty a myšlenky, které během setkání zazněly.

Jeden z největších programových bloků byl věnovaný diskuzím v malých skupinách a následnému sdílení. V první fázi jsme se věnovali otázce, co na naší svobodomyšlné víře vnímáme jako pozitivní, co nás drží v našich společnostech. Ve druhé fázi jsme se naopak

zaměřili na to, co vnímáme jako negativní, co je pro nás rizikem či výzvou.

CO NÁS TU DRŽÍ

Jako hlavní zmiňované pozitivum našich unitářských a univerzalistických společen-

Loni v říjnu proběhlo v Praze mezinárodní unitářské setkání Leading Into the Future.
(Foto archiv TŽ.)

ství uváděla většina účastníků důraz na otevřenost a svobodu. Naše obce a sbory jsou pro nás prostorem, kde můžeme společně klást otázky, učit se a růst. Mezi důležitými rysy naší víry byla zmiňována také inkluze lidí a názorů. Zapomenout ale nesmíme ani na provázanost a pocit sounáležitosti, který můžeme ve společenstvích zakoušet, nebo humor, který nás na naší cestě za posvátnem provází.

CO JE VÝZVOU

Mezi výzvami, kterým naše unitářská společenství čelí, často padalo třeba hledání rovnováhy mezi tradicí minulosti a výzvami budoucnosti. Částečně se zde objevoval pocit nedostatečného myšlenkového zakotvení, které způsobuje, že nevíme, jak komunikovat naši teologii (případně zda vůbec nějakou máme), jak si určit priority (třeba kam směřovat naši energii v rámci úsilí o sociální spravedlnost) nebo jak si vůbec udržet jednotu, pojmenovat to, co nás spojuje. Na praktické rovině se pak objevoval také problém nerovné distribuce finančních zdrojů nebo stárnutí naší členské základny, které možná souvisí právě s tím, že sami nevíme, co bychom mladším generacím mohli nabídnout.

NACHÁZENÍ V PROPOJENOSTI

Kde ale tváří v tvář výzvám současnosti hledat naději? Odpovědí by snad mohlo být několik myšlenek hlavního řečníka Baya Akomolafa. Ve své přednášce věnované tématu víry upozornil, že víra není něčím, co můžeme vlastnit, ale je živá – vzniká a působí ve vztazích. Proto ani naše teologie, se kterou si možná občas nevíme rady, nemá být akademickým teoretizováním, ale spíše živou reakcí na volání světa. Světa, který od nás lidí není oddělený, ale který je velkou sítí vztahů, od mikroskopické až po tu makroskopickou úroveň. Světa, který tu není, abychom ho využívali, ale abychom byli jeho součástí. A možná právě v tom tkví naše naděje – v autentickém žití ve vztazích, ve společenstvích, ve kterých můžeme realizovat své lidství.

„Abychom něco našli, musíme to nejdříve ztratit,“ řekl Akomolafe v úvodu své přednášky. A já jen doplním, že cesta z tohoto ztracení možná nemusí vést jen přes strategické porady unitářských lídrů (které jsou jistě její nezbytnou součástí), ale třeba i přes naše obyčejná, malá a stárnoucí společenství – teprve když totiž naši teologii opravdu žijeme, stává se něčím životaschopným, co lze nabízet dál.

Sdílení světla 2023

Tomáš Herajt

Tradiční celounitářská slavnost Sdílení světla se v roce 2023 konala v sobotu 2. prosince od 15 hodin v Čapkově sále v sídle NSČU v Anenské ulici č. 5. Pro mnohé účastníky bude tato slavnost spojena se vzpomínkou na meteorologickou situaci, neboť počasí rázu vskutku zimního poměrně nemilosrdně zamíchalo kartami v grafikonech a jízdních řádech dopravců silničních i železničních. Také individuální doprava odkudkoli do Prahy byla menším dobrodružstvím, a tak nejvíce vydělali ti z účastníků, kteří se rozhodli dorazit o den dříve.

Podtitulem této slavnosti bylo Světlo v myšlenkách, slovech a skutcích. Symbolem slavnosti se stal had. Proč had? Živočich, kterého se mnozí (zbytečně) obávají, je symbolem odedávna a v různých kulturách je nositelem řady významů. Ten nejzásadnější přinesla schopnost hadů svlékat kůži a zdánlivě se z ní vynořovat jako znovuzrození, takže bývají označováni za symbol regenerace a nesmrtelnosti. Hadí démon nebo hadí bůh v mytologii představuje v mnoha kulturách plodnost. Symboliku hada nalezneme na dodnes užívané Aeskulapově holi (symbol lékařství) nebo Merkurově holi (symbol obchodu). Významným symbolem je rovněž Uroboros, had požírající svůj vlastní

ocas. Představuje cyklickou podstatu všech věcí, nekonečný návrat od konce k začátku, sebezničení a znovuzrození. Pro naši slavnost byl had důležitým symbolem poznávání a také symbolem světla.

Celá slavnost byla rozdělena na tři části, které byly pojmenovány podle podtitulu. První část tak byla ve znamení „světla v myšlenkách“, druhá část „světla ve slovech“ a třetí část „světla ve skutcích“.

Po příchodu a registraci dostal účastník hlasovací lístek a ještě před zahájením slavnosti jeho umístěním na příslušnou tabuli podpořil jeden ze tří programů, který uznal za vhodný k podpoře z výtěžku Unitářské pomocné

Součástí Sdílení světla 2023 bylo i ohlášení znovuoobnovení Unitářské pomocné služby. (Všechny fotografie Ondřej Svatoš.)

Světlo v myšlenkách, slovech a skutcích.

služby. Po prologu byla zahájena první část, Světlo v myšlenkách. Každá část byla symbolicky zahájena vystoupením několika členů Unitaria teamu (naši unitářské mládeže), kteří postupně odkrývali symbolickou ztemnělou oblohu v jasný, sluncem ozářený prostor. Na začátku první části byli po úvodním slovu předsedkyně ústředního správního sboru NSČU Kristýny Ledererové Kolajové vyzváni přítomní účastníci, jichž bylo tentokrát více než osmdesát (!), aby vzali své kameny, které si měli přinést, a položili je spolu s ostatními do tvaru vzpomenuťého hada, jenž se vinul uprostřed řečniště. Úvodní řeč osvětlovala letošní symboly slavnosti – symboly hada a světla. Ty se odrazily rovněž ve čtení, které provázelo shromáždění, a účastníkům v něm byly přednášeny části epické básně Johna Miltona *Ztracený ráj*. Po zapálení kalicha a společném zpěvu byla vyhlášena první nominace Ceny Čapka 2023. V kategorii Osobnost českého unitářství in memoriam byla cena udělena Drahomilu Špalemu. První část byla zakončena zapálením svíček na kamenech symbolického hada. Had se tak stal symbolem světla. V druhé části byla připomenuta členská výročí. Po rezponzivním čtení následoval společný zpěv a vyhlášení druhého držitele Ceny Čapka 2023. V kategorii Osobnost

českého unitářství si cenu převzala Květa Adamovičová. Druhá část byla ukončena společnou meditací v kruhu. Shromáždění v kruhu okolo kamenného hada, k jehož velikosti každý z nás přispěl svým kamenem a ježž osvětlovaly námi zapálené svíce, jsme si předávali vykuřovadlo ve tvaru hada s pryskyřicí mimózy, jejíž vůně naplnila nejen naši mysl, ale celý Čapkův sál po celý zbývající večer. Na začátku třetí části byli účastníci slavnosti svědky okamžiku vpravdě historického. Sestra Jana A. Rašková si převzala absolventský list Unitářské akademie s pořadovým číslem 001. Následovala její promluva, společný zpěv a poslední udílení Ceny Čapka 2023. V kategorii Osobnost se zásluhami o rozvoj českého unitářství in memoriam byla cena udělena Charlottě G. Masarykové. V kategorii Osobnost se zásluhami o rozvoj českého unitářství byla udělena Nicole C. Kirkové. Z objektivních důvodů se Nicole nemohla naší slavnosti účastnit, ale byla čtena její zdravotní a poděkování za udělení ceny. Poslední částí bylo vyhlášení příjemce výtěžku Unitářské pomocné služby. Účastníci slavnosti jednomyslně rozhodli o podpoře pro projekt Patron, který pomáhá mladým lidem z dětských domovů začlenit se do společnosti a připravit se na samostatný život.

Květiny, pestrost a sdílení.

Dospívající chlapci a dívky jsou po odchodu z dětského domova na většinu věcí sami, a proto je pro ně důležité vědět, že mají komu věřit a na koho se obrátit. Patron jim nabízí i vzácný vztah jeden na jednoho. Proto by měl mít každý z nich svého patrona! A jak v prů-

běhu večera zaznělo, každý z nás se může takovým patronem stát! Následovalo zhasnutí kalicha, benedikce a poslední společná píseň. Večer pak pokračoval volným společenským programem, který se nesl v družné diskuzi a přátelské atmosféře.

Angažovat se pro společnost

Rozhovor s Bárou Procházkovou

Bára Procházková studovala politologii na univerzitě v severoněmeckém Hamburku, poté jako novinářka působila v několika redakcích – v týdeníku *Respekt*, v Českém rozhlase, v České televizi nebo v *EDUzín*. Dlouhodobě se také věnuje vzdělávání, přednáší na Karlově univerzitě a vede různé typy workshopů. Rok 2023 byl pro ni plný změn – v září nastoupila jako manažerka do pražského Komunitního centra Unitaria a v listopadu ji Senát zvolil do Rady České televize.

Před několika měsíci ses, Báro, stala manažerkou našeho pražského Komunitního centra. Případá mi, že je to trochu mimo tvé hlavní obory a to, cos dosud dělala. Proč ses rozhodla tuhle unitářskou nabídku přijmout?

Protože je to jedinečný prostor na jedinečném místě. A připadá mi, že jde dobře využívat pro vzdělávání – což byl ostatně nápad, který vyšel z Unitarie. Je to oblast, kterou se už léta zabývám, naposledy jako šéfredaktorka magazínu o vzdělávání *EDUzín*. Vzdělání je něco, co má v Česku na jednu stranu své zaseté postupy už od doby Marie Terezie a je těžké cokoliv změnit, ale zároveň mi připadá, že mnohdy paradoxně stačí málo: někdo se potká s někým, kdo ho pozitivně ovlivní, a rázem je leccos naopak lehce změnitelné – stačí člověka nadchnout.

Mezi odborníky na vzdělávání se říká, že velikou brzdou změn ve vzdělávání bývají rodiče. A proto myslím, že nejen děti a školy, ale především rodiče potřebují podporu, podat ruku, protože se denně, nebo možná týdně setkávají se situacemi, které neznají a nevědí, jak je řešit. Pak jim může pomoci, když jim někdo nabídne inspiraci, jak se mohou posunout dál. Pokud by třeba k tomu mohlo Komunitní centrum alespoň trochu přispívat, tak je to fajn.

A čím si myslíš, že můžeš ty sama přispět? Co do toho můžeš vnést svého? Protože jak tě znám, tak bys to nedělala, kdybys věděla, že to nemůžeš nikam posouvat nebo nějakým způsobem ovlivnit.

Lidé mi říkají, že mám talent na propojování lidí. A vzhledem k tomu, že se člověk jako novinář za posledních dvacet let prostě setkal se spoustou věcí a se spoustou lidí, tak je z čeho čerpat.

Dále mohou být pro české prostředí zajímavé moje dlouholeté zkušenosti se vzděláváním v zahraničí. Jsou témata, která u nás považujeme za alternativní nebo okrajová, ale například na západ od nás jsou běžná. Věřím, že se některé věci u nás může podařit posouvat do běžného mainstreamu jenom tím, že to budeme také zkoušet.

Možná by bylo dobré upřesnit, že když mluvíš o zahraničí, tak se dlouhodobě zaměřuješ především na Německo. Z čeho to vzešlo?

Na začátku byla moje lenost, jako náctiletá jsem prostě a jednoduše nechtěla psát domácí úkoly. V osmé třídě jsem si chtěla dát přihlášku na nejbližší gymnázium, ale pak jsem se dala náhodou do řeči s o rok starší sousedkou. Vyprávěla mi, že chodí na německé gymnázium a že to je skvělé: „Nepíšeme domácí úkoly, celou dobu se smějeme, je to jako škola hrou – v tom pravém slova smyslu.“ Musím dodat, že to byl rok 1993, kdy se české školství dost lišilo od běžného školství německého. Takže jsem přihlášku nakonec podala tam. Bylo to bilingvní gymnázium, opravdu jsme v prvním roce nepsali domácí úkoly, ale hlavně jsme měli dvacet hodin němčiny týdně. Od následujícího roku jsme už měli všechny předměty

Bára Procházková vystupovala často v médiích jako expertka na Německo.
(Všechny fotografie jsou z osobního archivu Báry Procházkové.)

v němčině, s německými učiteli a německými učebnicemi. A já jsem postupně krok po kroku zjišťovala, že to není jen o cizím jazyce, ale cenné je poznávat německý způsob myšlení, německou kulturu a společnost. Po maturitním ročníku jsem získala stipendium na univerzitu do Hamburku. To bylo v roce devadesát osm.

Proč je důležité se podívat za pomyslný plot, můžu popsat úplně jednoduše: V Česku se tehdy většina lidí sprchovala večer s argumentem, že prostě nepůjdou špinaví do postele. Ale já v těch německých domácnostech zjistila, že se všichni spolužáci sprchují ráno. Mně to tehdy připadalo nemožné, ale překročila jsem svůj zažitý zvyk a vyzkoušela jsem to. No a zjistila jsem, že mi to vyhovuje víc. A začala jsem se sprchovat ráno. Ale tohle samozřejmě není vyprávění o tom, kdy se máme sprchovat. Je to o tom, že jsem se setkala s něčím, co začalo bourat můj do té doby automaticky daný život. U mě to skončilo tím, že jsem to převzala, ale i kdybych nic nezměnila, tak bych prostě vědomě věděla, proč se sprchuji večer. Ne proto, že to dělají všichni kolem, ale protože jsem si to na základě zkušeností vybrala sama. Tento proces se samozřejmě neděje jen u každoden-

ních banálních činností jako sprchování, ale daleko více v oblasti osobních hodnot a pohledu na svět. Pobyt v zahraničí tedy není jen o poznávání světa kolem sebe, ale daleko víc o poznávání sebe sama a také o novém pohledu na svou domovinu.

Jak dlouhou dobu jsi vlastně dohromady strávila v německých zemích?

Sedm let – v Hamburku a v Berlíně. Ale možná není ani tak důležitá délka, ale to, že jsem odjela v době, kdy lidé běžně neměli e-maily ani mobily a telefonáty na pevnou linku byly drahé, stejně jako cesty vlakem. Proto jsem v té době byla dost málo v kontaktu s českou společností.

A nechtěla jsi tam zůstat?

Ne. Nemyslím si, že bych byla tak výjimečná, že bych dokázala německou společnost nějak posunout, ale cítila jsem, že můžu s touhle zkušeností zkusit posunout českou společnost. To byla jedna věc. Navíc jsem už na střední škole snila o tom, že chci být novinářka. U téhle profese hraje samozřejmě jazyk velkou

roli. I když jsem pracovala pro mnoho německých médií a fungovalo to, je samozřejmě znát, že nejste rodilý mluvčí. Kromě toho jsem doma dostala pracovní nabídku, která se neodmítá, místo redaktorky v Českém rozhlase. To bylo skvělé, protože na podobné místo v Německu bych si počkala tak deset, dvacet let.

Ty jsi ale vystudovala politologii, ne žurnalistiku, pokud se nepletu. Proč, když jsi chtěla být novinářka?

To říkám na všech seminářích, když učím žurnalisty na univerzitě: největší blbost je studovat žurnalistiku. Protože její studium je v Česku postavené na tom, že student absolvuje úvod

Bára Procházková točí reklamní spot na Univerzitu třetího věku Fakulty sociálních věd Karlovy univerzity.

do všeho – do sociologie, ekonomie a spousty dalších oblastí – a pak si myslí, že všechno umí. Navíc je to disproporční: má třeba perfektní znalosti české novinářiny v meziválečném období, ale vlastně jen minimální praxi. Já bych to zavedla úplně jinak: ptám se třeba studentů, jaké noviny čtou pravidelně – a oni nečtou. Chápu, že to částečně souvisí s mladou generací, ale na druhou stranu, když chtějí pracovat v oboru, tak se nemůžou vymlouvat na to, že nikdo kolem noviny nečte. Pokud studuju s cílem pracovat pro noviny, pak je přece musím sledovat. Takže já bych třeba zavedla předmět povinná četba novin a časopisů. Navíc studenti se dostatečně neučí psát, neučí se zásadní věci jako rešerše nebo ověřování zdrojů v takové míře, v jaké je to potřeba. Dále chybí hlubší orientace alespoň v jedné další oblasti – a je úplně jedno, jestli to je medicína, ekonomie, právo, historie... Redakce potřebují znalce různých oborů, ne někoho, kdo sice měl úvody ke všemu, ale neumí žurnalisticky pracovat.

Zase pro srovnání: v Německu bývá běžné, že člověk absoluuje vysokou školu, jakýkoli obor, a pak ještě nastoupí na dvouletou odbornou přípravu, které říkají volontariat (v češtině pro to nemáme žádné slovo), což je něco jako výuční obor novinář. Během volontariatu člověk pracuje v jednom médiu a projde všechny redakce – sport, ekonomiku, zahraničí, domácí, kulturu... K tomu navštěvuje blokové semináře. Pro představu: po šesti týdnech práce v redakci následují dva týdny teoretického semináře. Díky duálnímu vzdělávání, které je v Německu běžné ve všech oborech, si studenti a žáci daleko více vyzkouší praxi. To má hluboký smysl. A třeba zrovna z toho bychom si mohli brát příklad.

Ty jsi zatím v podstatě celý život dělala něco, co souviselo s novinářinou. Vlastně i EDUzin, tvá poslední práce před námi, šéfredaktorská, byla taková. Průnik novinářiny a vzdělávání. I teď si tam necháváš nějaké spojení? A jestli ne, nemrzí tě to?

To musím upřesnit – já jsem vlastně vždycky byla rozkročená a pracovala jednak jako novinářka a jednak také ve vzdělávání. Vydělávala

jsem si tím už na své studium. Tehdy jsem vedla mimo jiné trinacionální semináře po celé Evropě, například francouzsko-německo-český projekt pro sociálně znevýhodněnou mládež, v rámci kterého jsme během roku strávili jeden týden v Česku, další ve Francii, třetí v Německu. Více než dvacet let také jezdím do Německa vést semináře celoživotního občanského vzdělávání pro dospělé. U nás toto opět neexistuje. Chtěl to před lety zavést ministr školství Ondřej Liška, který to znal také z Německa, ale bohužel se to nepovedlo. V Německu existuje síť státem financovaných subjektů, které za symbolický poplatek organizují semináře všech možných oborů, které jsou přístupné všem bez omezení. Některé spolkové země to navíc podporují tím, že poskytují pět dní vzdělávací dovolené navíc ke klasické dovolené: během ní můžeš absolvovat certifikovaný kurz z tohoto systému. A právě na několika z nich každý rok učím mediální gramotnost, což je naprosto jedinečná možnost potkat lidi z různých oborů, různých věkových skupin a z různých částí Německa. Pro mě je to vlastně osobní dovolená, moc mě to baví. Dále učím i na Karlově univerzitě, učila jsem i na univerzitách v Brně a v Plzni.

Když se vrátím zpátky k veřejným médiím, tak je v tvém životě novinkou, že jsi byla zvolená do Rady České televize. To je z mého velmi laického pohledu instituce s nepříliš dobrou pověstí. Proč ses rozhodla v ní působit? (Pro naše členy a čtenáře doplním, že kandidáty musí navrhnout nějaká organizace, například politická strana nebo klidně i registrovaná církev, a my jsme už před několika lety za tebou přišli s nápadem, že bychom tě nominovali. Tehdy jsi o tom přemýšlela, ale rozhodla ses do toho nejt. Teď jsi to přehodnotila – a povedlo se, byla jsi zvolená hned v prvním kole.) Co tě přimělo ke změně postoje?

Ráda bych na tomto místě řekla, že srdečně děkuji Unitarii za důvěru a za nominaci, moc si toho vážím. A proč jsem dlouho váhala? Radu České televize doteď volila pouze Poslanecká sněmovna. No a já jsem neměla důvěru, že by

poslanci zvolili politicky nezávislého, pouze odborného kandidáta. To se ale změnilo, nově je do výběru členů přizván i Senát, takže to tentokrát vypadalo, že by mohl mít nepolitický kandidát šanci.

Co se týče Rady ČT jako takové, už vlastně moje první věta v kandidátském projevu byla, že je nutné vrátit Radě důvěru a důvěryhodnost. V posledních letech to bylo z velké části politicky obsazené grémium. A já věřím, že s postupnou obměnou členů se podaří do Rady vrátit lidi, kteří budou kontrolovat tuto veřejnou instituci a jejího generálního ředitele čistě fakticky a odborně, ne podle zadání, ať už jde od kohokoliv.

Kam doufáš, že tohle působení posune tebe samotnou? A co do toho chceš vkládat?

Mám ráda, když se můžu ocitnout takzvaně ve středu věcí, zjišťovat, jak fungují a probíhají – v tom jsem prostě duší novinářka. Tak tohle mi to dává. A co do toho chci vkládat? Když má divák pocit, že není něco v pořádku, tak napíše stížnost a adresuje ji například Radě České televize. Pokud je to věc, kterou Radě přináležejí řešit – například stížnost na generálního ředitele nebo na porušení etického kodexu –, tak jako radní můžu už jen stylem odpovědi a tím, do jaké hloubky se tím zabývám, pomoci tomu divákovi navrátit důvěru v celou Českou televizi. Kdyby se mi tohle dařilo, byť by to byl jen třeba jeden divák, tak je to podle mě dobře. Věřím, že žít ve společnosti a mít alespoň nějakou základní důvěru v její instituce je fajn, a kdybych k tomu aspoň trochu přispěla, budu ráda.

Jak ve svém životě pracuješ s časem?

Já jsem vlastně dost líná – a s time managementem spíš bojuju. Myslím, že tohle se navíc hodně stává všem rodičům malých dětí, protože s nimi jednak logicky chtějí trávit hodně času a jednak dospělí něco naplánují a děti jako na běžícím páse ty plány zase vesele mění. Tak asi tam někde je moje hranice toho, co si mohu dovolit dělat pro společnost, a kdy se musím – a chci – věnovat svým dětem. Moje hranice jsou mé děti, jsou pro mne teď naprostou prioritou.

A jak se do toho vejdeš ty sama, se svými potřebami a zájmy?

Mě moje práce vředycky extrémně bavila a naplňovala. Baví mě, co dělám, práci jsem vždy brala jako koníčka. Možná je to tou novinářinou. Jako novinář je člověk každý den s jinými lidmi, na jiném místě, a řeší pokaždé něco jiného. Podívá se na místa, která jsou běžnému člověku zavřená. Jedna z mých prvních reportáží, když mi bylo čerstvě dvacet, byla ze zázemí plaveckého bazénu. Tam se prostě jako běžný návštěvník nepodíváte. A takových reportáží jsem dělala nespočet. Takže když si lidé vyprávějí o svých zájmech, já vyprávěla vředycky o práci, protože mě zrovna třeba obrovsky zaujalo, jak vypadá bazén z druhé strany. Prostě nemám čas rozdělený na práci a volný čas.

Navíc vycházím z toho, že každý člověk by se měl angažovat pro společnost (možná to u mě je také německý vliv, protože sama z podobně zaměřené rodiny nepocházím) – a je úplně jedno, jestli čistí potok, doučuje děti, pomáhá uprchlíkům nebo v kostele připravuje občerstvení po shromáždění. U nás to tak časté není, ale v Německu je to běžné. V listopadu jsem byla v Hamburku a tam jsem se bavila s jednou zaměstnanou matkou čtyř dětí, tedy rozhodně ne s ženou, která by se doma nudila nebo přehazovala peníze vidlemi, nicméně ona jednou za čtrnáct dní chodí dělat svačiny do místní školy, protože rodiče nechtějí, aby tam byly automaty na čokoládové tyčinky. Takže si rozdělili služby a každý den někdo koupí chleby, namaže je a jde je tam prodávat. Peníze jdou pak škole. Mně se tohle moc líbí, když pak každý dělá i mimo práci to, co ho baví, a zároveň tím pomáhá – a takhle se to všechno prolíná bez ohledu na pracovní či volný čas.

Jsi spíš vůdčí typ, nebo se radši necháváš vést?

Asi nějaký mix. Mám pořád k něčemu spousty nápadů, a když člověk není zrovna vůdčí typ nebo – přesněji řečeno – není ve vedoucí pozici s rozhodovací pravomocí, tak trochu trpím, že to nejde. Ale to je možná trochu jiná otázka. Určitě jsou momenty, kdy dokážu lidi nadchnout, kdy bych je dokázala vést, a na druhé straně jsou momenty, kdy se moc ráda vést nechám.

Předseda Senátu Miloš Vystrčil gratuluje Báře Procházkové ke zvolení do Rady České televize (prosinec 2023).

A co chceš ještě ve světě prozkoumat? Co tě láká?

My jsme se čerstvě přestěhovali do Brd a zjistili jsme, že tady blízko nás, na dohled, je pravděpodobně bývalé keltské sídliště nebo tábořiště. To bych chtěla prozkoumat. Už jsem „poptala“ odborníky, kteří nám, sousedům, přijedou udělat přednášky. To je teď moje téma, chci prozkoumat své okolí, místo, kde nově bydlím.

No a ráda bych ještě víc rozuměla dětské duši.

Co ti v životě dává pevnou půdu pod nohama?

Můj manžel. Jsme úplně jiní, on mě ukotvuje.

Poslední otázka, Báro. Pro unitáře pracuješ už delší dobu a předpokládám, že jsi měla možnost nás už trochu blíž poznat, tak mě zajímá, jestli je ti na českých unitářích něco blízké?

Mně je samozřejmě blízké volnomyšlenkářství – a určitá neinstitucionalizovanost. Jasně že jakákoliv organizace musí mít pevnou strukturu a vedení, ale pro způsob přemýšlení o věcech tu nejsou hranice. A z novinářského pohledu mi připadá nesmírně zajímavá vaše historie. A zdá se mi, že to má často přesah i daleko mimo Unitarii.

Rozhovor vedla Kristýna Ledererová Kolajová.

Zprávy z unitářské knihovny v Praze

Dvacátý díl

Bohdan Chlíbec

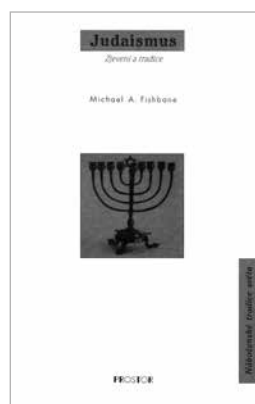
Judaica – náboženství, dějiny, národ, antisemitismus, mezináboženský dialog:

Boëlle-Rousset, Cathy – Chemla, Chantal – Rastetter, Nicole,
Klíč k náboženství: Srovnání čtyř největších světových náboženství: Co mají společného judaismus, křesťanství, islám a buddhismus?
Překl. Šárka Belisová.
Praha: Albatros, 2006. 158 s.
(Všechny fotografie pochází z archivu knihovny NSČU.)

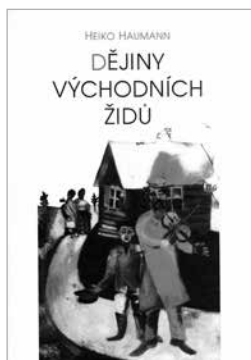
Engelmann, Bernt,
Deutschland ohne Juden: Eine Bilanz.
München: Schneekluth, 1970. 524 s.

Fishbane, Michael A.,
Judaismus: Zjevení a tradice.
Překl. Pavel Kolmačka.
Praha: Prostor, 1996. 191 s.

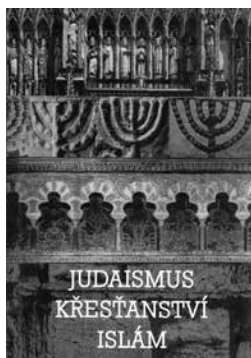
Gorion, Emanuel bin (ed.),
Der Mandelstab: Jüdische Geschichten aus drei Jahrtausenden.
Olten [u. a.]: Walter-Verlag, 1963. 430 s.

Haumann, Heiko,
Dějiny východních Židů.
Překl. Hana Linhartová.
Olomouc: Votobia,
1997. 224 s.

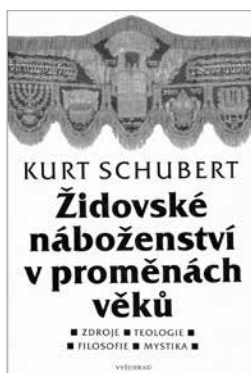
Newman,
Ja'akov – Sivan,
Gavri'el, *Judaismus od A do Z: Slovník pojmů a termínů.*
Překl. Markéta a Dušan Zbavitelovi.
Praha: Sefer,
2004. 285 s.

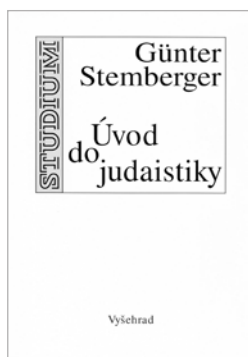
Pavlincová, Helena –
Horyna, Břetislav
(eds.), *Judaismus,
křesťanství,
islám.* Olomouc:
Nakladatelství
Olomouc,
2003. 661 s.

Schoeps, Hans
Joachim (ed.),
*Jüdische Geisteswelt:
Zeugnisse aus zwei
Jahrtausenden.*
Darmstadt [u. a.]:
Holle-Verlag,
c. 1953. 357 s.

Schubert,
Kurt, *Židovské
náboženství
v proměnách věků:
Zdroje, teologie,
filosofie, mystika.*
Překl. Jindřich Slabý.
Praha: Vyšehrad,
1995. 285 s.

Stemberger, Günter,
Úvod do judaistiky.
Překl. Štěpán
Zbytovský.
Praha: Vyšehrad,
2010. 228 s.

Kdyby někdo zakládal unitářsko-křesťanskou obec, tak se hlásím

Rozhovor s Terezou Vitoušovou, členkou POU

Jak jsi unitářství objevila?

Priznám se, že na přesnou cestu už si nevzpomenu. Jedním ze zdrojů určitě byly knížky Roberta Fulghuma, o kterém jsem věděla, že sloužil jako unitářský duchovní. Mám jeho texty ráda a vždycky mě fascinovalo, jak dokáže o víře a náboženství psát s humorem a přitom

s úctou. Ale že máme unitářství i u nás jsem zjistila až později, když jsem procházela seznam všech registrovaných církví a náboženských společností a hledala nějaké liberálně smýšlející společenství. Táhlo mě to tehdy hlavně ke křesťanství, ale nakonec jsem po delším přemýšlení navštívila POU.

Z unitářské konference *Leading Into the Future*.
(Foto James Hills.)

Proč a jak ses rozhodla stát členkou pražské obce?

Členkou jsem se rozhodla stát asi až po čtyřech letech. Dlouho jsem o členství vůbec neuvažovala, protože pro mě nemá žádný spirituální rozměr, vnímám ho jen jako formální úkon spojený s nějakou formou závazku. Navíc v době, kdy jsem do pražské obce přišla, mi bylo teprve patnáct a rozhodně jsem neměla ambice se tam angažovat nějak víc. Po pár letech mě ale začalo lákat poznávat unitářství i mimo POU, chtěla jsem jet na Unitářskou akademii, podívat se na sněm. Takže podpis přihlášky pro mě v tu chvíli byla spíš jen formalita, která mi pomohla otevřít další dveře. S osobní vírou to vlastně moc nesouviselo a mám to tak dodnes. Když o sobě někde řeknu, že jsem unitářka, odkazuju tím většinou spíš na víru v jednoho („jednojedineho“) Boha než na příslušnost k NSČU.

Studuješ obor Teologie křesťanských tradic na Evangelické teologické fakultě UK. Jak bys popsala svůj vztah ke křesťanství?

Na křesťanství se dívám hned v několika rovinách, které možná někdy jdou proti sobě, konzistentní odpověď asi dát neumím.

Z pozice nekřesťana, z odstupu, mě křesťanství fascinuje svou komplexností. Celý ten vývoj od jednoho člověka, který někde chodí a káže, až po celosvětový fenomén – všechny ty skvělé, ale i ty hrozné věci, které kdo ve jménu křesťanství udělal, víra proměňující lidské životy k lepšímu i k horšímu, církev jako instituce... To studium je pro mě trochu o snaze porozumět víc naší společnosti a jejímu vývoji jako celku, proniknout do něčeho, co spousta lidí žije, ale málokdo tomu rozumí. Je to vlastně intelektuální výzva.

Pokud se ale trochu odříznu od racionálního myšlení a dívám se na to emocionálně – a víra pro mě je primárně emoční záležitost – tak ke mně křesťanství silně promlouvá. Ten obraz Boha, který radikálně překračuje dosud známé hranice, stává se plně člověkem, prožívá s námi naši bolest; Bůh, se kterým se setkáváme v trpících, který chce vztah... vždyť to je přece tak krásné a silné! A zároveň Bůh Stvořitel, který nám dal svobodu a v té svobodě nás volá, kterým, slovy Jany Opočenské „jsme osvobozování k tomu,

Letní puťák z Mělníku k Máchovu jezeru.
(Foto z archivu Terezy Vitoušové.)

abychom se stávali hybnou silou osvobození“, což je citát, který bych bez školního semináře neobjevila a který mě hodně zasáhl. To všechno jsou obrazy Boha, které ke mně mluví, před kterými padají naše lidské kategorie a poučky.

Co se týče dalších úhlů pohledu, tak křesťanství vnímám i jako zásadní součást naší unitářské historie. Občas mám pocit, že máme tendenci definovat unitářství v protikladu ke křesťanství, v nějakém vymezení se. Studium křesťanské teologie je pro mě pokus tohle překročit, s odstupem se podívat zpátky, vrátit se ke kořenům a zjistit, jestli jsme třeba v tom procesu vymezení se neztratili něco důležitého, co by bylo možné v dialogu znovu nacházet.

A ještě úplně poslední pohled, který mě inspiruje a baví, je dívat se na Ježíše Nazaretského jako na sociálního reformátora. Jako na obyčejného člověka, který ale zásadním způsobem

Léto na skautském táboře. (Foto archiv skautského oddílu Miriklo.)

překračuje tehdejší společenské normy, baví se s lidmi, se kterými by vůbec neměl, zve je k sobě. Líbí se mi obraz Božího království jako světa sociální spravedlnosti, o který lze usilovat už tady a teď.

Na Husitské teologické fakultě UK zároveň studuješ sociální práci. Co tě k sociální práci přivedlo? A jak podle tebe souvisí se spiritualitou?

K sociální práci jsem se dostala vlastně náhodou – když jsem se kdysi účastnila Mezinárodní ceny vévody z Edinburghu, což je takový seberozvojový projekt pro mládež, hledala jsem nějakou dobrovolnickou příležitost. No a jedna z mála organizací, která brala i nezletilé dobrovolníky, byla Asistence o.p.s. Dostala jsem se tam do kontaktu s lidmi s tělesným a kombinovaným postižením a zjistila, že mě ta práce baví. Dneska tam jsem zaměstnaná, a i když jsem si původně myslela, že budu kariérně směřovat spíš k technickým oborům, nějak si mě ty sociální služby přitáhly zpátky.

Souvislost se spiritualitou tam určitě vidím, protože i když k sociální práci patří i podílení se na nějakých systémových změnách, základem je vždycky osobní práce s konkrétním člověkem v jeho kontextu, v jeho životní situaci. Vstupujete lidem do soukromí, často ve chvíli, kdy jsou velmi zranitelní, neustále balancujete mezi tím, jak nabídnout podporu, ale nechat prostor pro svobodné rozhodnutí klienta. Je to

vlastně hodně radikální způsob blízkosti, být s druhým. Člověk je zas a znovu konfrontován s vlastními předsudky, musí se naučit upozadit a respektovat i takové volby, se kterými třeba nesouhlasí, ale zároveň si pořád být vědom vlastních hranic, nezapomenout sám na sebe. V tom to má ke spiritualitě určitě blízko, to vědomí hodnoty lidského života v jeho neopakovatelnosti je tam všudypřítomné.

Předtím, než jsi začala studovat ETF a HTF, jsi studovala jadernou fakultu na ČVUT. Jak osobně vnímáš vztah mezi vědou a náboženstvím?

To je takové hodně oblíbené téma, které se pořád řeší, a já vlastně netuším proč. Zdá se mi samozřejmé, že člověk může čerpat z obojího, že pokud si ty oblasti jsou vědomy svých vlastních mezí, můžou se skvěle doplňovat. Věda i náboženství mají úplně jiné pole působnosti, kladou si jiné otázky a jinak na ně odpovídají. Fyzika nám možná jednoho dne vysvětlí, jak přesně vznikl svět, ale už nám nikdy neřekne proč, s jakým záměrem. A bible zase nikdy nenahradí učebnici biologie, ale může v nás posílovat naději, že svět je v základu dobrý. Pokud to dokážeme respektovat, můžeme čerpat z obojího.

Co mi ale připadá důležité říct, je, že i vědecké bádání může mít spirituální rozměr. Mám zkušenost, že čím více člověk světu po té vědecké stránce rozumí, tím víc nad ním žasne,

Na skautském kurzu.
(Foto Jan Hamet.)

tím víc chápe, jak komplexní je celá naše existence tady.

Loni ses významně spolupodílela na organizaci unitářské účasti na festivalu Prague Pride. Jakou roli má podle tebe unitářství ve vztahu k sexuálním menšinám?

Velká otevřenost unitářství k LGBTQ+ osobám pro mě byl zásadní faktor, který mě do NSČU přivedl, i když si myslím, že ještě máme co zlepšovat. Úctu a respekt ke každé lidské bytosti chápu jako úplně základní součást našeho étosu, nedokážu si představit být členkou společenství, kde by to tak nebylo. Bohužel žijeme ve společnosti, kde to pořád ještě není samozřejmostí, proto si myslím, že dává smysl naši pozici veřejně komunikovat, podporovat narovnání práv LGBTQ+ osob, být třeba inspirací pro jiné církve v tom, že otevře-

nost společenství nemusí ohrožovat, ale může ho posilovat. Moc ráda bych se dožila doby, kdy bude opravdu všude normou, že queer lidé jsou lidé jako všichni ostatní a žádná veřejná podpora nutná nebude. Ale tam prostě zatím nejsme. Zapojit se jako NSČU do akce Prague Pride mi dává smysl i s ohledem na komunikaci dovnitř organizace. Určitě mezi sebou máme členy, kteří z toho nejsou nadšení, nebo se jim to zdá zbytečné. Přála bych si, aby nám podobné aktivity sloužily jako impulz pro nějaký dialog uvnitř společenství. A mám radost z toho, že v rámci POU se tohle téma teď snažíme víc otvírat.

Co ti členství v POU přináší? A jak prožíváš nedělní shromáždění POU?

Procházím teď asi poslední půlrok takovou dost skeptickou fází, tak se mi na to těžko odpovídá. Díky POU jsem určitě potkala několik skvělých

Na sněmu NSČU
2023.
(Foto archiv NSČU.)

a inspirativních lidí. A nepoznat tam pár spokojených absolventů HTF, možná bych teď studovala úplně jinde. Ale kromě toho...

Bytí v tom společenství jako takovém je pro mě velkou výzvou, protože to společenství rozhodně není ideální. Občas si neumíme naslouchat, skáče se do řeči, místo otevřené komunikace si něco šeptáme v rohu. A říkám to s plným vědomím toho, že i já to občas dělám, znovu a znovu si uvědomuju, že prostě nejsem tak tolerantní, jak si o sobě myslím, že mívám tendenci lidi nějak odsuzovat, neumím přijímat odlišné názory.

Zároveň hodně vnímám, že nám ve společenství chybí děti a mládež, že i když nám pár mladých lidí přišlo, tak jsou to třeba třicátníci a ti přece jen řeší trochu jiné životní otázky než já. Sama ale nějak nemám motivaci k nám do POU mladé lidi zvat, protože vlastně nevím, co bychom jim mohli nabídnout, k čemu by jim to bylo...

To asi hodně souvisí i s tím prožíváním shromáždění, která mi moc nesedí. Užívám si hudbu, některé naše písničky mám hodně ráda, ale jinak mi to celé připadá takové strohé, neosobní. Trochu jako bychom tam všichni hráli to stejné divadlo a už jsme vlastně zapomněli proč. Je mi jasné, že spousta lidí to takhle nevidí a ta forma jim „sedne“, ale já se s ní moc nedokážu ztotožnit. Asi je to dané i tím, že jsem hodně emocionální člověk a unitářství má občas sklony být až přehnaně racionální. Když jdu třeba na křesťanskou

bohoslužbu, prožívám to mnohem intenzivněji, protože celá liturgie je vystavěná kolem příběhů, které bývají hodně silné, žalmy jsou plné emocí, odehrává se tam mystérium, setkání s Božím tajemstvím. A vlastně i ta velká ritualizace, opakování stejných slov každou neděli znovu a znovu, má obrovskou sílu. Zároveň mám asi velké štěstí, že se většinou pohybuju v křesťanském prostředí, které působí autenticky, není to nějaký samoúčelný formalismus.

Určitě to ale celé souvisí i s tím, že naše shromáždění prostě znám a aktivně se do nich při zpívání zapojuju. Jakmile se tam pak něco nepovede, stačí maličkost, třeba někdo zapomene, že má jít číst... hned si toho všimnu. No a samozřejmě si všimnu i toho, jak je z toho pak nervózní duchovní a jak na to reagují ostatní členové a je hrozně snadné se tím nechat rozhodit. V tom svém známém prostoru je asi člověk na tyhle věci citlivější, než když je někde jinde.

Poměrně nedávno jsi působila i jako místopředsedkyně MSS POU. Jak ses k tomu dostala? A co všechno místopředsednictví obnáší?

Já k tomu přišla jak slepý k houslím. Do samotného MSS mě lákali náš duchovní Petr Samojský a předseda Kuba Podlaha, protože většina lidí z té předchozí party už nechtěla pokračovat a bylo potřeba před valným shromážděním najít někoho nového. Takže tam to bylo předem

domluvené, že budu kandidovat. Ale to místo-předsednictví se seběhlo dost náhodně, řešilo se to na poslední chvíli až během VS a najednou z toho vyplynulo, že nikdo jiný to dělat nechce nebo nemůže, protože je členem moc krátce. A tak jsem tam tak seděla, třicet lidí na mě koukalo a čekalo, až budu souhlasit, protože vlastně moc nebyla jiná možnost. . . S odstupem samozřejmě vím, že jsem mohla říct ne, sice bych tím asi pár lidem trochu zkomplikovala život, ale nějak by se to vyřešilo. Ale to je věc, kterou se teprve učím, zatím to většinou dopadá tak, že ten život komplikuju spíš sama sobě.

Základem členství v MSS jsou společná zasedání zhruba jednou měsíčně, kde se řeší technické věci kolem chodu obce – finance, granty, zaměstnanci, připomínky od členů, plánování různých akcí. Občas to znamená třeba vzít si na starost vypsání grantu nebo nějakou akci zrealizovat, případně na to sehnat další lidi. V pozici místopředsedkyně mi k tomu přibývá ještě užší spolupráce s naším předsedou. Věci kolem rozpočtu, financí nebo podpisů smluv našťastí Kuba většinou řeší sám, ale občas se mu hodí druhé oči. A když zrovna nemůže, zastupuju ho třeba při vedení schůzí.

To samotné udržování obce v chodu, v nějakých vyjetých kolejích, vlastně zas tolik náročné není. Co nás ale – minimálně po té mentální stránce – zaměstnává hodně, je snaha věci měnit, posouvat někam dál, snažit se to společenství aktivizovat nebo do něj dostat nové lidi. Vyžaduje to spoustu času a energie, kterou na to teď osobně moc nemám, nejsem to vymyslet, ale pak i zrealizovat, vysvětlit členům, proč by nějaká změna mohla být dobrá. Tohle mě na tom aktuálně vyčerpává nejvíc, že mám na jedné straně nějakým způsobem zodpovědnost za desítky lidí a že v tom společenství vidím nějaké problémy, ale zároveň nemám moc kapacitu se pouštět do jejich řešení.

Co ti v pražské obci, potažmo v celé NSČU, chybí?

Mladí lidé, teologie, otevřenost ke změnám a unitářsko-křesťanská obec. . . Teď tedy trochu vtipkuju, ale v zásadě je to pravda, jsou to ty první věci, na které jsem si vzpomněla.

Že nám chybí děti a mládež, to asi vidíme všichni. Nejde jenom o to, že bych třeba v obci ráda

S kamarády během putování po Malé Fatře.
(Foto Jan Pojsl.)

měla víc vrstevníků, ale i celkově o tu atmosféru, kterou děti do společenství přinášejí – nějakou uvolněnost, radost. Zároveň si myslím, že vidět vedle sebe mladší generaci by pro nás všechny bylo motivací to společenství dál budovat, někam ho vést, protože bychom věděli, že to děláme pro někoho konkrétního, kdo stojí vedle nás. A mladí lidé by zase mohli být tím hnacím motorem, který přinášejí nové myšlenky, aktuální témata, nebojí se nabourávat zažitě představy o tom, jak se věci dělají. Což souvisí i s nějakou otevřeností ke změnám, kterou bych tu ráda viděla ve větší míře.

Druhá věc, která mi chybí, souvisí asi spíš s unitářstvím celosvětově než jenom s POU nebo NSČU. Narazila jsem na to vlastně nedávno až v rámci diskuze o principech, že se mi unitářství zdá takové hodně nezakatvené, že v té naší obrovské otevřenosti nám už skoro nezbyvá nic, na čem bychom se shodli. A vnímám to hlavně ve vztahu k té otázce Boha, Pravdy a Lásky, něčeho přesažného. . . „Unitářská teologie“ mi připadá jako oxymorón, vždyť nejen že se neshodneme, jaký ten Bůh je, my se ani neshodneme, jestli vlastně je! A ne že by ta otevřenost v tomhle směru byla

Během unitářských příprav na Prague Pride 2023.

(Foto archiv POU.)

špatná, jenom pak přemyslím, proč tedy máme v názvu to „náboženská“.

No a ten poslední bod souvisí s mým osobním hledáním. I když jsem se na nějakou dobu plně ztotožnila s unitářstvím, tak ve mně pořád ještě někde je ten malý hlásek z minulosti, který mě táhl ke křesťanství, protože křesťanská symbolika, obrazy a příběhy mě fascinují a hluboce se mě dotýkají. Ale přijmout křesťanství jako jedinou cestu prostě neumím, to bych zase popírala spoustu jiných věcí v sobě. Na křesťany bude asi moje víra vždycky málo trojiční, na unitáře zase moc biblická... Tak kdyby tady u nás někdo zakládal unitářsko-křesťanskou obec, tak se asi hlásím.

Uvažovala jsi někdy o cestě duchovenské služby?

Uvažovala, zvláště v posledním roce se mi ta myšlenka čas od času vrací. Může za to asi i několik lidí, kteří mi řekli, že si mě v té roli umí představit, ať už jsou to lidé z Unitářské akademie, z POU nebo třeba i spolužačka z teologie. Ale úplně si nemyslím, že to je něco, k čemu se člověk může „prouvažovat“, v téhle věci spíš věřím na Boží povolání. A teď mám trochu pocit, že na mě Bůh křičí jazykem, kterému ani trochu nerozumím.

Nechávám to v tuhle chvíli otevřené, je to věc, která by mě určitě lákala, ale taky je hodně náročná. Možná se tomu volání trochu vzpouzím, protože si

tím prostě nechci komplikovat život. Samozřejmě, že formálně to je práce jako každá jiná, ze které může člověk kdykoliv dát výpověď, ale osobně ji vnímám jako velký závazek, jako něco, co by pak mělo v různých formách prostupovat celým životem. A taky nevím, jak moc vlastně tu svou životní dráhu chci spojovat právě s NSČU, takže to je celé takové dost nejisté. Ale ty otevřené dveře tu jsou a uvidíme, jak to dopadne, cesta může být hodně klikatá, ale třeba k nim nakonec povede.

Co je tvůj největší životní sen?

Mám pocit, že ty moje sny jsou takové čím dál tím menší a obyčejnější. Dřív jsem snila, jak napíšu knihu, pojedu dobrovolničit do zahraničí nebo založím nějaký projekt, hodně by mě lákalo třeba zaměřit se na mezináboženský dialog mezi mladými lidmi... Ale i když tyhle sny pořád trvají, poslední dobou už na ně nejsem tolik fixovaná, pokud se nenaplní, asi se nic hrozného neděje. Ke štěstí mi vlastně úplně stačí si jen hodiny povídat s kamarádkou a vědět, že nám pořád ještě nedocházejí témata, mlčky se s někým blízkým dívat na hvězdy a všimát si světa kolem, uvařit si ráno čaj a jenom tak sedět a nic nedělat. Nejvíc bych si přála se jednou na konci ohlédnout a říct si, že to byl dobrý život.

Rozhovor vedl Matěj Čihák.

Rok 2023 v Obci unitářů v Ostravě

Libor Mikš

Naše obec patří k nejmladším v NSČU, přesto letos na jaře oslavila již sedmé narozeniny. Odštěpila se od brněnské obce, ale po celou dobu mezi námi panují velmi dobré vztahy. Projevuje se to mimo jiné pravidelnými vzájemnými návštěvami významných událostí, k nimž se řadí zejména Květinová slavnost a pak tradiční předvánoční shromáždění. A nejinak tomu bylo i letos. Obě akce jsme navštívili společně s br. Jaroslavem Grossmannem, na předvánoční shromáždění se k nám přidal i předseda naší obce br. Jaroslav Vlček. Považuji si za čest, že dostávám prostor ke krátké promluvě, ale největší úspěch vždy sklízí br. Jaroslav Grossmann se svou hrou na housle doprovázenou výkladem myšlenek z děl autorů Bílého bratrstva. Oblíbené jsou i překlady knih z bulharského prostředí Bílého bratrstva od br. Jana Grossmanna – v tomto případě bratra „dvojnásobného“, tedy nejen jako člena Unitarie, ale zároveň i bratra již zmíněného houslisty Jaroslava Grossmanna.

A když je již řeč o br. Janu Grossmannovi, musím ještě zmínit jednu významnou událost, i když s naší obcí přímo nesouvisí. Tento náš člen, byť již v důchodovém věku, je stále aktivním hudebním skladatelem a podílel se na organizaci celé řady akcí. A za tuto činnost byl letos po zásluze odměněn. Vyhrál totiž anketu Senior roku, kterou vyhlašuje každoročně město Ostrava při příležitosti Mezinárodního dne seniorů, aby ocenilo činorodé obyvatele Ostravy starší 65 let. Ještě jednou gratulujeme!

Vedle vydávání knih, kde jsme letos trochu polevili, patří k důležitým projektům v rámci na-

šeho působení i mimo obec vydávání čtvrtletníku *Zpravodaj OOU*. Právě jsme dokončili 29. číslo a vstoupili tak již do 8. ročníku. Neocenitelnou zásluhu na redakci našeho časopisu již od samotného jeho počátku má sestra Hana Kupková. Svými texty do něj přispívají nejen další členové naší obce, najdete zde i autory mimo půdu Unitarie. Nejen současné, kteří jsou s naší obcí zpravidla nějak spřízněni, objevují se také výběry z textů klasiků duchovní literatury. Ve *Zpravodaji* také naleznete připomínku našich akcí uspořádaných v minulém čtvrtletí a samozřejmě i kompletní program činnosti

**Setkání členů OOU
v Novém Dvoře
u Opavy.**
(Všechny fotografie
Hana Kupková.)

Valné shromáždění OUO.

naší obce na další čtvrtrok. Uvítali bychom větší odezvu od čtenářů, abychom mohli náš časopis obsahově lépe přizpůsobit jejich potřebám. Rádi bychom do budoucna ještě zapracovali na grafice a lepší úpravě textů.

Naše týdenní shromáždění se letos konala střídavě vždy buď ve čtvrtek, nebo v neděli. Původně jsme se scházeli pouze ve čtvrtek, ale bohužel se naše členky často nemohou čtvrtečních shromáždění zúčastnit, protože jim to jejich zaměstnání neumožňuje. Objektivně nutno přiznat, že návštěvnost nedělních shromáždění je vyšší, ale při diskusi jsme se shodli na tom, že přesun všech shromáždění pouze na neděli by již další zlepšení návštěvnosti nepřinesl, protože mnoho našich členů by nechťelo „obětovat“ všechny víkendy. Je to ovšem pouze spekulace, víme, že například v pražské obci nedělní shromáždění probíhají pravidelně a zřejmě to všem vyhovuje.

Průběh našich shromáždění se ustálil a je již několik let v podstatě beze změny. Drobnou letošní změnou je zkrácení doby věnované hlavnímu tématu, takže celková doba oficiální části již nepřekračuje dvě hodiny; většinou se vejde do hodiny a půl. Po uvítání a zapálení kalicha následuje krátká promluva duchovního a poté přichází na řadu hlavní téma. Na závěr pak probíhá náš specifický rituál nazvaný „čísla“. Myslím, že jsem jej již popisoval: každý účastník (pokud chce) si z krabičky obsahující čísla 1 až 500 jedno (někdy i více)

vytáhne a následně se všem přečte příslušná pasáž z brožurky *Svatá slova Učitele*. Zařazují tento rituál i do svých promluv v jiných obcích a zatím se vždy setkal s kladným ohlasem. Celé shromáždění je lemováno hudbou. Tu obstarává hrou na housle br. Jaroslav Grossmann většinou interpretací písní ze *Zpěvníku Bílého bratrstva*.

Zpestřením naší činnosti jsou tzv. výjezdní shromáždění. Letos proběhla celkem tři. První v Arboretu Nový Dvůr u Opavy. Součástí nedělního výletu byla samozřejmě krom shromáždění i prohlídka této významné dendrologické zahrady. Další dvě výjezdní shromáždění obohacená o pestře vegetariánské občerstvení se konala v Nýdku u manželů Grossmannových. Tyto výjezdy bývají spojeny s vycházkami do okolních beskydských hor.

Z počátku roku ještě na shromážděních dobíhal program zaměřený na myšlenky obsažené v textech *Bílého bratrstva*, tedy autorů dnes již nežijících. Přesto jsme přesvědčeni, že se jedná o sdělení nadčasová, která mají co říci i dnes. Jsou stále aktuální a možná více než dříve, v době svého vzniku.

Po prázdninách jsme se nově zaměřili na knihy mladé současné švýcarské autorky Christiny von Dreien. Jako první se u nás objevily překlady knih sepsaných její matkou, v nichž popisuje Christino dětství i mimořádné schopnosti, které se u ní již od raného věku projevovaly. Tato mladá dívenka patří k tzv. indigovým dětem, a i přes její mládí lze

v jejich textech nalézt mnoho moudrosti a praktických návodů. Některá její doporučení se objevila i v našem posledním *Zpravodaji*.

V poslední části roku, od listopadu, se ústředním tématem našich shromáždění stalo dílo pozoruhodného ruského psychologa Sergeje Nikolajeviče Lazareva. Tento vědec studuje vliv náboženského a morálního stavu lidstva na duši jednotlivce, jeho zdraví, osud a perspektivy existence. Empirickou metodou Lazarev objevil řadu posloupných zákonitostí a vytvořil ucelený filozofický systém vnímání světa, v němž hlavní roli hrají informační a energetická pole člověka. Podle mého názoru se jedná o unikátní propojení duchovních poznatků s poznatky vědeckými, v čemž vidím i jeden z hlavních cílů unitářství.

Obec unitářů v Ostravě je poměrně malou obcí s počtem členů jen těsně přesahujícím číslo dvacet. Na shromáždění se sejde maximálně deset členů, ale někdy to je pouze pět. U některých členů hraje možná částečně roli malý zájem o probíraná témata, ale hlavním důvodem je časová zaneprázdněnost. Zcela určitě se musíme zaměřit na to, jak k nám přilákat více lidí, ale zatím žádné změny průběhu shromáždění neplánujeme. Velmi málo je využitý potenciál naší knihovny. Překážkou je také probíhající rekonstrukce našich prostor. V místnosti, kde se scházíme, proběhla v létě výměna oken, a dokonce kvůli tomu naše shromáždění dvakrát odpadlo. Nyní se již pravidelně scházíme, ale stále

je rozpracovaná rekonstrukce přilehlé kuchyně. Převážnou část provádí majitel svépomocí, takže není jisté, zda se veškeré práce podaří ukončit do sněmu, který se bude tentokrát konat v Ostravě. I tak u nás samozřejmě účastníky sněmu rádi přivítáme.

Na závěr tohoto krátkého shrnutí bych rád řekl pár slov o našem nejnovějším projektu. Jde o praktický nácvik Paneurytmia, jež jsme zařadili do programu po každém nedělním setkání. Paneurytmium není jednoduché popsat několika slovy. Jedná se o spirituálně fyzické cvičení podobné tanci, doprovázené hudbou s příznivými účinky na rozvoj jednotlivce i celé společnosti. Učitel Petr Danov jej sestavil ve dvacátých letech minulého století. Celé Paneurytmium trvá zhruba hodinu a je poměrně náročné nikoli z fyzického hlediska, nýbrž na zapamatování si jednotlivých cvičení a přechodů mezi nimi. Zatím jsme na začátku a nácvik nám určitě ještě bude trvat několik měsíců. Vzácným okamžikem pro nás byla návštěva paní Marie Kissové z Bulharska, veliké znalkyně filozofie Bílého bratrstva a také skvělé instruktorky Paneurytmia, která nám poskytla mnoho cenných praktických rad. Zájemcům o podrobnější informace mohou doporučit článek ve *Zpravodaji OOU* č. 28. Znalcům díla Rudolfa Steinera se možná vybaví podobně znějící slovo eurytmie, což je zcela odlišný koncept, byť v podstatě s podobnými cíli, a nelze oba systémy vzájemně zaměňovat.

Výlet z Nýdku
na Velký Sošov.

Zprávy z brněnské obce

Pavel Sedlák

Brněnská obec nedávno přišla o několik spřízněných duší. Josef Hepp byl kdysi naším tajemníkem a zastával také funkci redaktora časopisu *Poutník* a redaktora našich webových stránek. Někteří lidi dráždil – snad i oprávněně – nepořádek na jeho pracovním stole, ale současně máme z doby jeho působení zachované vzorně srovnané matrice pro tisk *Poutníka* (tehdy se ještě dělal na kopírce). I když tehdy vycházel *Poutník* pouze černobíle, čísla, na kterých se podílel jako redaktor, patří z grafického hlediska k těm nejpovednějším. Poznáme je snadno podle „vytečkovaných grafických listů“, které vytvářel pro obálky časopisu. Po odchodu z Unitarie ještě spravoval stránky Přírodní zahrady u Smrku.

Dlouholetým věrným příznivcem naší obce byl RNDr. Milan Lustig, člen židovské obce. Proplul mnoha životními úskalími, od holocaustu přes padesátá léta po „reálný socialismus“. Profesí byl matematik, učil na VUT Brno. Ke konci života měl problémy se sociální adaptací, které byly zřejmě spojeny se syndromem přeživších holocaust. Díky notné dávce optimismu, štěstí, péči Rev. Jarmily Plotěné a podpoře židovské obce proplul i tímto nesnadným obdobím, takže svůj život zakončil důstojně v brněnské Betanii.

V roce 2023 jsme si zvykli na nové působiště na ulici Milady Horákové 13. Tyto prostory jsou sice menší než na Staňkově, ale jsou lépe dopravně dostupné. V roce 2024 chceme pokračovat ve zpřístupňování podstatné části našich shromáždění prostřednictvím Zoomu. Jako předseda se budu snažit, abychom v roce 2024 více oslovili veřejnost, abychom získali nové příznivce a snad i členy.

Replika praporce Slavníkovce Vojtěcha podle historické malby. (Foto Jarmila Plotěná.)

Unitářská akademie – co se stalo za posledního půl roku

Michal Kohout

O Unitářské akademii jsme v *Tvůrčím životě* referovali zhruba před půl rokem. To nebývá v životě institucí nijak dlouhá doba. V UA se však změnilo mnohé. V souladu s předchozími záměry a rozhodnutími ÚSS NSČU i našeho sněmu se postupně začaly uskutečňovat snahy propojit UA s činností Komunitního centra Unitaria a učinit z ní tzv. zapsaný ústav, tj. organizaci s vlastní právní subjektivitou. Co se tedy konkrétně od léta stalo?

Byly podniknuty hlavní kroky na cestě k zapsanému ústavu: ÚSS vybral hlavní řídicí orgán UA – správní radu (členy se stali – K. Ledererová Kolajová, P. Samojský a K. Ercolino, předsedou Š. Mairovský) i její akademické kolegium (R. J. Weiniger, J. Tichá, R. Figura, P. Samojský, J. Novák a J. Sušer), tj. těleso, které bude zodpovědné především za obsahovou stránku činnosti UA a její akademickou úroveň. Správní rada UA posléze vybrala staronového ředitele (M. Kohout). Do dozorčí rady nové organizace se v souladu s unitářskou nechutí k „cifršpiónství“ nakonec nikdo nepřihlásil, ale ÚSS pohotově rozšířil působnost stávající DR NSČU, s čímž její členové souhlasili. Tím se završil proces ustanovení základních orgánů nové instituce a po finalizaci zakládací listiny bude možné podat konečný návrh na zápis UA do veřejného rejstříku. Tento krok završí administrativní proces vytvoření nové organizace. Předpokládáme, že k tomu dojde někdy během února či března letošního roku.

Na základě dohody s ÚSS přebírá UA od podzimu roku 2023 rovněž odpovědnost za program KC Unitaria, který se postupně reorientovává z dosavadní více komunitní profilace v zaměření komunitně-vzdělávací. Výukový a vzdělávací program zde bude probíhat celoročně, i když samozřejmě v jiné formě než dosud. Kromě činností, které budou držet dosavadní charakter komunitního centra (otevřená dětská herna, permakulturní

knihovna), zde budou probíhat i programy více zaměřené na rozvoj spirituality a šíření myšlenek blízkých unitářskému chápání světa (ekospiritualita, rozvoj vnímání spirituality u dětí – zde proběhl již na podzim pilotní projekt s návštěvou dětí ze ZŠ v Tachově). Změnit by se měla i podoba dosavadních výukových soustředění UA – tzv. modulů. Ty budou i nadále zachovány, ale uskutečňovat se budou v sídle organizace, tj. v KC v Anenské. Důvodem je vedle lepší dopravní dostupnosti Prahy ze všech koutů republiky i snazší a levnější organizace. Výjezdní charakter si podrží pouze vhodné akce (dětský prázdninový tábor, letní duchovní cvičení, tematické semináře), které bude dobré „odclonit“ od ruchu města. Unitářská akademie tak v podstatě přechází z dosavadní „pop-up“ kočovné formy do podoby usazené, kamenné instituce.

S tím souvisí i větší profesionalizace činnosti KC – od loňského podzimu nahrazuje dosavadní provizorium, kdy se o program KC staralo ústředí NSČU, nový režim a KC získalo novou koordinátorku. Ústřední správní sbor pověřil touto funkcí na období od září 2023 do června 2024 Barboru Procházkovou, která bude spolupracovat s dosavadním týmem ústředí (K. Ledererová Kolajová a L. Hrabánková). Barbora není v Unitarii žádným nováčkem, již roky moderuje sněmy NSČU. V KC však bude mít možnost uplatnit i svoje další talenty a kvalifikace – především znalost

V Unitářské akademii se za posledního půl roku změnilo mnohé.

(Foto převzato z facebookové stránky Unitářská akademie.)

novinářské práce a organizační zkušenosti z neziskového sektoru (například z pozice šéfredaktorky magazínu *EDUzín* zaměřeného na vzdělávání).

Výhody nového uspořádání se začínají postupně projevovat již od loňského podzimu a vše míří k tomu, aby od nové sezóny 2024/2025, kdy skončí udržitelnost staršího

projektu KC Unitaria, vystupovaly KC i výukové moduly UA jako dvě synergicky se doplňující aktivity jedné instituce – Unitářské akademie. Doufejme, že tento nový impuls odstartuje další úspěšnou etapu činnosti UA a pomůže informačně i personálně podpořit unitářství v jednotlivých unitářských obcích i širší občanské společnosti.

Vztah k přírodě napříč náboženstvími

Helena Zvolská

Podle jedné z religionistických teorií o počátcích náboženství bychom mohli první stopy náboženského chování nalézt v šamanismu, který se považuje za formu animismu. Jde o víru v duše či duchy, se kterými přicházíme do kontaktu a kteří působí na naše životy. A to jak pozitivně, tak negativně. Jinými slovy by se dalo říct, že vše kolem nás je oživeno duší či spirituálním principem. Pro přírodní národy je vše kolem nás posvátné a protknuté Velkým Duchem. Můžeme se zde setkat s dušemi rostlin, zvířat, řek, hor, s vílami, skřítky, zemřelými, předky, démony a dalšími.

Šamanismus bychom tedy mohli označit za „kolébku“, ze které se postupně zrodila další náboženství. Proto se v nich můžeme setkat s podobnými prvky.

Pojďme se společně podívat na některá z nich a prozkoumat jejich vztah k přírodě...

ŠAMANISMUS

Zásadní je vztah k zemi, která je v tomto kontextu přirovnávána k Matce Zemi, k Pramatce všech bytostí. Matka Země je z jungiánského pohledu jakýmsi archetypem naší biologické matky. K té bychom se měli chovat s patřičnou úctou. A to nejenom k ní, ale ke všemu, co z ní vzešlo – ke kamenům, rostlinám, zvířatům apod. Z šamanského vnímání světa nám byla Země dána Stvořitelem, abychom se o ni starali a chránili ji. Jakkoliv Matce Zemi ublížíme, ublížíme tím také sami sobě. Proto je některým nativním kulturám, například severoamerickým indiánům, cizí myšlenka vlastnictví půdy, včetně jejího výkupu. Také vytěžování a drancování přírody za účelem získání zisku je neslučitelné s „šamanskou morálkou“.

Indiánské stvořitelské mýty vyprávějí o zrození a příchodu člověka na svět společně s dalšími tvory, a to v různém pořadí. Člověk se pokládá za posledního tvora, který se na Zemi narodil. Zvířata, rostliny a kameny se považují za naše starší, moudřejší a zkušenější příbuzné. Připomíná nám to, jak je člověk úzce spjatý s přírodou a našimi „sestrami a bratry“,

od kterých se můžeme mnohé naučit, budeme-li jim naslouchat s otevřeným srdcem a myslí.

V šamanismu se také setkáváme s tzv. silovými místy. Jak už samotný název vypovídá, jde o místa, která mívají určitou posilující, léčivou, mnohdy až mystickou moc. Mohou to být místa spojená s významnou historickou událostí, místa sloužící k rituálním účelům, může to být vrchol hory, studánka, posvátný strom atd. Oproti tomu jiná místa mohla o svou sílu vlivem různých okolností přijít. V takových případech je možno provést spirituální léčení místa. To mu má pomoci obnovit ztracenou rovnováhu.

Známým fenoménem jsou silová zvířata. V tomto kontextu jde o duchy mající podobu zvířat. Ti jsou spojeni s určitou silou nebo

Vše kolem nás je oživeno duší či spirituálním principem. (Foto © pixabay.com.)

schopností, kterou nám mohou pomáhat rozvíjet, léčit či kultivovat. V některých původních indiánských kulturách si mladí lidé, například v rámci přechodových rituálů, chodívají do divočiny vyhledat své silové zvíře a přímo se setkat s jeho fyzickým zástupcem. Kmenová společenství u nativních kultur obvykle mívala jedno zvíře, případně rostlinu či jiný přírodní prvek, jako svůj totem. Totem znamená příbuzenství, předka a ochranného ducha, který je spjat s konkrétním společenstvím jako celkem, určuje jeho identitu. Kmeni je zobrazován symbolicky prostřednictvím tzv. totemového kůlu nebo sloupu.

HINDUISMUS

Hinduismus zaujímá k přírodě respekt a úctu, proto bychom jí neměli ubližovat. Především ke zvířatům, z nichž mnohá jsou posvátná, mají hinduisté vřelý vztah. Odkazují na to i mýty, ve kterých bývají společníky bohů. Kráva je nejposvátnějším zvířetem. Objevuje se u boha Šivy, byla pokládána za symbol hojnosti a má schopnost splnit veškerá přání. Produkty krávy, jako je tvaroh, mléko, přepuštěné máslo, moč a trus, se až dodnes používají při očištných rituálech. Dalším posvátným zvířetem je had. Podle mytologie v hadech údajně sídlí nižší božstva. Ta zemi navštěvují v hadí, případně lidské podobě. Na důležitost hada poukazuje i hadí svátek Nag Panchami, který se slaví v Indii. Také želva má svůj symbolický význam. Znázorňuje vesmír – horní část krunýře symbolizuje nebe a spodní část zemi. Uctívají se rovněž opice, veverky, krokodýlové, sloni, ještěrky, lvi nebo labutě.

Krava je pro hinduisty nejposvátnějším zvířetem. (Foto © pixabay.com.)

Posvátná nejsou jen zvířata, ale i stromy. Podle mnohých mýtů sídlí ve stromech a lesích božstvo zvané jakša, které by lidé měli uctívat obětinami, chtějí-li s ním mít dobrý vztah. Nejčastěji se uctívají různé druhy fíkovníku, trávy a lotos. Fíkovník nazývaný Akjašavat (Nesmrtelný) se nachází na soutoku tří svatých řek. Je opředěn pověstí, která praví, že kdo z něj skočí do řeky a utone, bude spasen. To vyvolalo mnoho náboženských sebevražd. Dalším posvátným fíkovníkem je Pippala (Ašvattha), pod kterým údajně sedával Siddhartha. Dosáhl pod ním osvícení a stal se Buddhou. Pípalový strom symbolizuje strom života. „Jeho kořeny jsou v nebeské oblasti a symbolizují brahma; jeho koruna směřuje dolů a svými větvemi a plody symbolizuje rozmanitost a mnohost manifestovaného světa.“ Lotos je symbolem čistoty. Jeho kořeny jsou v bahně a roste kalnou vodou, která se směrem k hladině pročištuje. Míří ke světlu, kterému nad vodní hladinou otevírá svůj květ. Lotos tedy znázorňuje člověka na jeho duchovní cestě, cestu k osvícení.

S velkou úctou přistupuje hinduismus také k vodě. Například řeky mohou mít ničivou, ale i očišťující sílu. Přinášejí obnovu a novou energii, proto se považují za posvátné. Každá řeka je obvykle spojena s konkrétním bohem. Nejvýznamnější a zároveň největší indickou řekou je Ganga, která je opředena mnoha mýty. Každoročně k ní putují miliony věřících, aby se v ní rituálně očistili. Hinduisté totiž věří, že koupel v tekoucí vodě má „záračnou moc smýt viny nashromážděné v koloběhu znovuzrození“¹. Koupel v Ganze patří mezi základní povinnosti každého hinduisty. Zemřít na břehu řeky Gangy slibuje okamžité vykoupení, proto je to snem mnoha věřících. V takovém případě je tělo zesnulého spáleno a jeho popel vhozen do posvátné Gangy.

JUDAISMUS

V judaismu se člověk pokládá za správce přírody, která mu má být k prospěchu a užitku. Bal tašchit, vycházející z talmudu (ústní

¹ Karel Werner, *Malá encyklopedie hinduismu*, Brno: Atlantis 1996.

tradice vykládající tóru), znamená „nezničíš“. Zakazuje úmyslné škození rostlinám, zvířatům, přírodě a všemu, z čeho by mohli mít prospěch další lidé. Protože nejsme vlastníky přírody, neměli bychom plýtvat jejími dary a za jejich užívání bychom jim měli požehnat. Judaismus rovněž odkazuje na naše předky a na příští generace, kterým bychom náš svět měli předat buď takový, do jakého jsme se narodili, nebo v lepším stavu. Přistupuje tedy ke vztahu člověka k přírodě na základě morálních pravidel, jež jsou nezbytná pro zachování života na zemi. To nám připomíná tzv. šmita, „šabat odpočinutí pro zemi“, jak je uvedeno v tóře (pět knih Mojžíšových). Příkaz pro odpočinutí zemi zní následovně:

„Šest let budeš osívat své pole, šest let budeš prořezávat svou vinici a shromažďovat z ní úrody, ale sedmého roku bude mít země slavnost odpočinutí, odpočinutí Hospodino. Nebudeš osívat své pole ani prořezávat svou vinici. Co po tvé žni samo vyroste, nebudeš sklízet, a hrozny z vinice, kterou jsi neobdělal, nebudeš sbírat. Země bude mít rok odpočinutí. Co země v odpočinutí *sama zplodí*, bude vaší potravou, pro tebe, tvého otroka i otrokyni, tvého nádeníka i přistěhovalce, kteří u tebe pobývají jako hosté. I tvůj dobytek a zvíře, která je v tvé zemi, bude mít všechnu její úrodu za potravu.“²

Znamená to, že sabatický sedmý rok bychom neměli nic pěstovat ani sklízet a měli bychom nechat přírodu ladem. Šmita se dodnes dodržuje v Izraeli. Patří totiž mezi povinnosti vycházející z židovského náboženského práva halachy. Zároveň tímto nařízením stvrzujeme svou oddanost a úctu k předkům.

Židovská tradice také oslavuje stromy. Konkrétně se s tím můžeme setkat u svátku Tu bi-švat, který znamená „Svátek stromů“ nebo také „Nový rok stromů“. Svátek byl ustanoven talmudem a slaví se 15. dne měsíce ševatu (obvykle leden až únor). V rámci oslavy svátku je uspořádán seder, což je hostina. Během té se vypijí čtyři poháry vína (od bílého přes růžové až po červené) představující střídání ročních období a ochutnají se buď čtyři plody

stromů, nebo „sedm druhů“ vyskytujících se v Izraeli – pšenice, ječmen, vinná réva, granátová jablka, datle, olivy a fíky. Původní význam sederu má souvislost se sefirotickým stromem života, jehož koncepce se pojí s kabalistickou tradicí. Novodobou tradicí je sázení stromů, které přispívá ke kultivaci přírody.

Za zmínku stojí vztah ke zvířatům. V tóře nalezneme příkazy a zákazy, tzv. micvot, týkající se stravování. Velký důraz je zde kladen na určení toho, která zvířata můžeme konzumovat, a která je přísně zakázáno požit. Zásadní je také jejich rituální porážka, jež zahrnuje určitá pravidla. Zvíře má být vhodným způsobem porážky rychle usmrčeno, aby netrpělo. Jedním ze zajímavých výkladů, proč je v židovské tradici zakázáno jíst vepřové maso, je to, že vepři a kanci byli v minulosti považováni za naše příbuzné a za posvátná zvířata. I zde nalezneme prvky totemismu. Proto se pokládá za tabu je lovit a konzumovat.

ISLÁM

Další abrahámovské náboženství, ve kterém se v praxi setkáváme se vztahem k přírodě, je islám.

V kontextu islámského náboženství se člověk pokládá za správce přírody, není ale jejím majitelem.

Konkrétně ke zvířatům zaujímá vztah takový, že je pokládá za nižší stvoření. Alláh je totiž stvořil, aby sloužila člověku. Nicméně člověk by neměl zvířata zabíjet, pokud k tomu nemá závažný důvod. Takovým závažným důvodem je například potřeba stravy. Podobně jako tóra v judaismu i korán v islámu určuje zvířata, která se považují za čistá, halal, a zakázaná, haram, ta se nesmějí konzumovat. Kromě vepřového je zakázáno konzumovat velbloudy a psy, kteří mají v islámu důležité postavení. Arabové by se bez velbloudů neobešli, pomáhají jim pohybovat se po poušti. Psi jsou údajně jediná zvířata, která mají možnost dostat se do ráje. Zvířata jsou i v tomto případě rituálně obětována, samotná rituální porážka je způsobena islámskému prostředí.

² Lv 25:3–7.

Rovněž se setkáváme s uctíváním posvátných míst. Ta bývají spojena s životem proroka Mohameda, koránem nebo Starým zákonem. Významnými místy, na nichž se zastavují poutníci během své pouti do Mekky, jsou pahorky Al-Marwá, As-Safá a Arafát, které Mohamed navštívil. Poutníci během poutě pijí ze studny Zamzam, která se nachází ve Velké mešitě v Mekce, u Ka'by. Voda ve studni se považuje za zázračnou a je obdařena léčivými účinky. Je využívána nejen k popíjení, ale i k rituální očištění. Dalším posvátným prvkem, který poutníci navštěvují, je Černý kámen. Podle pověsti jde patrně o „meteorit údajně snesený archandělem Gabrielem“.³ Kámen prý zčernal, až když na sebe vzal všechny hříchy světa. Jakmile nastane konec světa, kámen promluví a řekne nám, jak se každý člověk choval za svého života – o tom vypráví zase jiná legenda.

V islámské tradici bývá důležitou součástí rituálů voda. Pokud chce muslim provést rituál, pomodlit se nebo se najíst, musí se předtím rituálně očistit. Voda je považována za očištnou, pokud je tekoucí. Může to být dešťová, pramenitá, říční, mořská, případně i studniční voda. Jestliže nemá muslim vodu k dispozici a je v poušti, lze očištění provést i pískem. Rozlišuje se malá a velká očištění. Při malé očištění, tzv. wudu, se omývají čtyři hlavní části těla: obličej, ústa a nos, hlava včetně uší, ruce až po lokty a nohy až po kotníky. Velká očištění, ghusl, znamená rituální očištnou koupel celého těla.

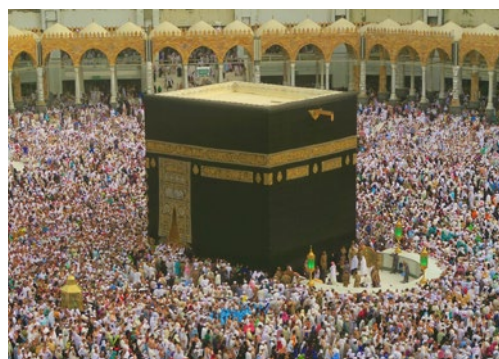
Muslimský filozof Seyyed Hossein Nasr vnímá animismus a náboženství amerických indiánů velmi pozitivně a vrací se k nim ve svých úvahách:

„V některých jiných tradicích prapůvodního charakteru, kde je samotné zjevení přímo spojeno s přírodními formami, jako je tomu v tradici amerických indiánů, zejména těch z plání, a v šintoismu, nejsou zvířata a rostliny pouze symboly různých božských kvalit, ale přímými projevy božského principu takovým způsobem, že hrají přímou roli v kultovním

aspektu daného náboženství. V těchto tradicích navíc existuje poznání přírody, které je přímé a důvěrné, ale zároveň niterné. Indián nejenže vidí medvěda nebo orla jako boží přítomnost, ale má vědomosti o tom, co bychom mohli nazvat „orlostí“ orla a „medvědotostí“ medvěda, jako by v těchto bytostech viděl jejich platonské archetypy. Jsou to epifanie posvátna založené na nejhlubším poznání samotné podstaty dotyčných přírodních forem. Představují poznání kosmu, které není v žádném případě popřeno nebo zrušeno tím, co může fyzika zjistit o dynamice vodopádu nebo anatomie o daném zvířeti. Kdo ví o kojotovi víc? Zoolog, který je schopen studovat jeho vnější zvyklosti a pitvat jeho mrtvolu, nebo indiánský šaman, který se ztotožňuje s „duchem“ kojota?“⁴

Další muslim, který navazuje na Nasra, je teolog Adnane Mokrani. Podle něj by monoteistická náboženství měla přestat odmítat animistická, pohanská či polyteistická náboženství. Ta si totiž oproti těm monoteistickým zachovala zvláštní úctu k přírodě.

Uvádím jen stručný výčet zvyků a tradic, které mají vztah k přírodě a k životnímu prostředí. Nalezneme je samozřejmě i v jiných náboženstvích, jako jsou buddhismus, taoismus nebo křesťanství, a v mnohých dalších.

„Poutníci během poutě pijí ze studny Zamzam, která se nachází ve Velké mešitě v Mekce, u Ka'by.“ (Foto © pixabay.com.)

3 Zdeněk Müller, *Islám: Historie a současnost*, Praha: Svoboda 1997.

4 Seyyed Hossein Nasr, *Knowledge and the Sacred*, New York: State University of New York Press 1989.

Permakulturní knihovna v KC Unitaria

Jakub Podlaha

V prostorách Komunitního centra Unitaria sídlí od září 2023 knihovna spolku Permakultura (CS). Při prvním pohledu bychom si mohli říct, že se jedná o prosklený regál plný knížek o zahradě, a jít dál. To by ale byla velká škoda. Takové tvrzení by navíc bylo nesprávné, a to hned dvakrát. Knihovna není jen regál s knížkami a permakultura není jen o zahradě.

Knihovnice Jitka knihovnu otevírá každý sudý týden ve čtvrtek od 15 hodin odpoledne. Vaši návštěvu uvítá, ale nečekejte knihovnici schovanou s nosem zabořeným v kartotéce. Jitka je součástí rady spolku, kde se stará o účetnictví. Také studuje Farmářskou školu a zkušenosti uplatňuje na vlastním políčku. A hlavně se dobře vyzná v kruzích permakulturní komunity a s vaším projektem vás dokáže navést

na toho správného člověka, který už třeba něčím podobným prošel. Kromě knihovnice máte právě v otevřací době příležitost potkat další návštěvníky ze společenství unitářů, permakulturistů i zájemců z řad veřejnosti.

V knihovně jsou k prostudování i k zapůjčení knihy s permakulturní tematikou v češtině i v angličtině. Svým fondem není knihovna nijak obří, i když nainstalovaná skříňka už pomalu

„V prostorách Komunitního centra Unitaria sídlí od září 2023 knihovna spolku Permakultura (CS).“
(Všechny fotografie Jakub Podlaha.)

přetéká. Najdete zde kromě permakulturního designu témata jako ekologie, udržitelnost, stravování, pěstování, uchování úrody, klima, ale i širší témata jako alternativní finanční systémy či organizace spolku a společnosti. Aktuálně je zvláště silné téma permakultura a děti, ke kterému členové spolku nedávno vydali velmi praktickou publikaci *Pozoruj a jednej: Jak na permakulturu s dětmi*. K nahlédnutí jsou dále knihy od vydavatelství Kazda, či Dharma Gaia, všechna vydání *Encyklopedie soběstačnosti*, časopisy *Pravý domácí*, *Sedmá generace* či britský časopis *Permaculture*. K zakoupení tu najdete sborníky *Klíč k soběstačnosti*, které organizace dvakrát ročně vydává s nejaktuálnějšími poznatky permakulturníků v Čechách i ve světě.

Permakultura je zejména o vytváření užitečných spojení jak mezi rostlinami, živočichy a prvky zahrady, tak i mezi lidmi. Jedno takové užitečné spojení tímto vzniklo mezi unitáři a členy spolku Permakultura (CS). Oba tyto spolky sdílejí velmi blízce svou etiku a navzájem se doplňují ve svých aktivitách. A na podobných akcích, kde se lidé setkávají, například právě na těch kolem permakulturní knihovny,

Permakultura je zejména o vytváření užitečných spojení.

mohou vznikat i další užitečná spojení (čti spolupráce či přátelství).

Rád bych si zde vypůjčil slova Terryho Pratchetta z jeho fantasy světa popisující knihovnu magických knih Neviditelné univerzity: „Knihovna byla největší sbírkou magických knih a textů v celém známém mnohovesmíru. Její regály se prohýbaly pod tisíci svazky plných okultního vědění a magických nauk. Říkalo se, že tak obrovské množství magie dokáže pokrýt obyčejný okolní svět, a proto v knihovně neplatí obvyklé zákony času ani prostoru.“ Ať je i tenhle prostor neméně magický, ať ve zpomaleném čase nad knihami vznikají užitečná propojení a svět se ohýbá a směřuje k větší péči o člověka, péči o přírodu a k férovému sdílení.

Aktuální informace a seznam knih najdete na stránce: <https://www.permakulturacs.cz/knihovna/>.

Událost v Komunitním centru najdete na stránce: <https://unitaria-kc.cz/events/otvoren-permakulturni-knihovna/>.

Knihovna není výdejním místem online obchodu.

„Knihovnice Jitka knihovnu otevírá každý sudý týden ve čtvrtek od 15 hodin odpoledne.“

Andreas Weber: *Minima Animalia*

Knižní recenze

Ruth Jochanan Weiniger

Rok v přírodě očima jednotlivce – dosti ořepané téma, navíc na každém kroku či řádku hrozí, že se autor začne vychloubat svými postřehy jako kousky ze sbírky, případně se dojímat nad vlastní citlivostí.

Proto je třeba předestřít, že Weberova kniha nevznikla jako lyrické dílo ani jako sbírka reportáží, ale jako pokus o „psaní přírodovědy v první osobě“, o maximální začlenění pozorovatele do celku pozorovaného. Tento pokus má svůj důvod: jak Weber v knize píše, považuje vydělenost člověka z přírody, zvláště pak přírodovědce jako „objektivního pozorovatele“ za tragický omyl, který je jednou z příčin současné globální katastrofy (o jejíž skutečnosti Weber nepochybuje). Je příčinou, která posunula lidské myšlení v tom směru, že se ničení přírodních systémů může člověka – zdánlivě – netýkat, protože se děje „tam“, „venku“, „v přírodě“. „Příroda“ za takového stavu věcí může být zdrojem surovin, místem zábavy, estetického či přímo náboženského prožitku, dokonce i předmětem ochrany – ale není tak úplně součástí jeho světa, který sestává převážně z lidských výtvorů. Už vůbec pak to není jeho fysis – nátura, přirozenost (příroda a přirozenost se v němčině označují jedním slovem – die Natur), takže se přírodě může vést špatně a člověku dobře.

Podle Webera to není tak docela pravda a poškození naší planety se nám nevyhne tím, že se schováme do klimatizovaného bytu za obrazovku notebooku. Zároveň sám Weber opakovaně naráží na situace, v nichž je jasné, že on sám se na tomto poškozování nemůže nepodílet. Iluze harmonického splyvání s přírodou se v jeho zápiscích nekoná. Ostatně každé setkání s něčím živoucím je setkáním s nestálostí a pomíjivostí, včetně té vlastní...

Ano, i Weber má chvíle (a není jich málo!), kdy se nepokrytě kochá růžemi v zahradě, zbarvením ptáků na krmítku nebo kaštany, které se zaujetím sbírá. Pak volně asociuje příklady a obrazy, nesmírně barvitě i vzletně – jenomže i tyto asociace jsou součástí „přírodopisu v první osobě“. Pozorovateli, který se zřekne pokusů o objektivní popis, zbývá jediné popis subjektivní – a toto popisování probíhá pomocí metafor. Metafory jsou „součástí“ pozorovatele, vždycky jen konkrétního pozorovatele v konkrétní situaci, v tomto případě Andree Webera. A samozřejmě podléhá vydaná knížka určité stylizaci, o jejíž míře čtenář neví a sám autor o ní nejspíš ví jen částečně.

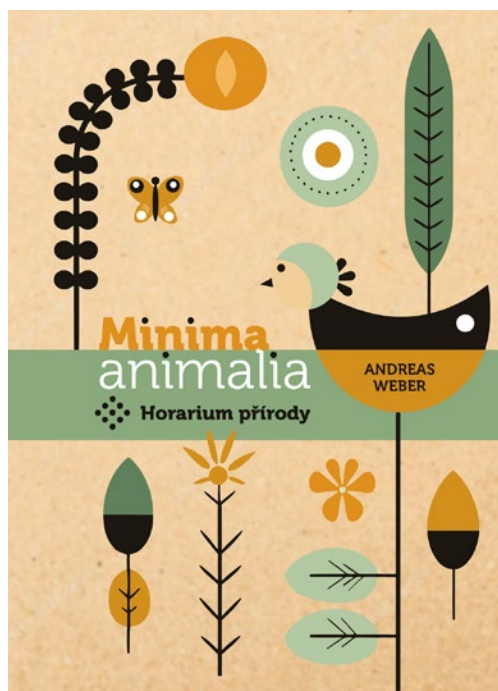
Takže jsme u zápisů konkrétního člověka. Co s nimi? Pořád ještě není jasno, do jaké míry se pokus povedl, a do jaké je to prostě jen soubor dojmů; pro vyjasnění je tedy třeba knihu aspoň prolistovat – tady recenze nepomůže. Proč to číst a nejlít radši do lesa nebo k řece?

Určitým vodítkem je název knihy. *Minima animalia* je parafrázi knihy *Minima moralia: Reflexe z porušeného života* (1951) z pera německého filozofa a sociologa Theodora W. Adorna (1903–1969). Tato kniha je – rovněž poněkud neuspořádaným – souborem krátkých úvah a aforistických poznámek, jak je zaznamenává člověk Adorno v americkém exilu, a jejím výslovným cílem je být „naukou o správném [ale také skutečném, opravdovém] životě“. Co je to ale opravdový život, když je člověk neustále uprostřed společnosti, v níž se cokoli stává předmětem obchodu,

zbožím – včetně knihy, která toto kritizuje? Jak žít lidský život ve společnosti, jež funguje pomocí postupů, které lidský život mění v jakýsi mechanický proces v rámci odlišněného systému? V německojazyčném prostředí je kniha tak známá, že se narážky na některé známé věty objevují v divadelních hrách nebo v kreslených vtipech.

Weber nikde neformuluje velké etické otázky, ale celá jeho kniha se jich tak či onak dotýká. Každé setkání s kobyolkou, s jeřábem, dokonce i s psím lejnem, které na konci vyšlápne, je součástí rozporů a mnohoznačnosti, jež provázejí nejenom člověka Webera, ale veškerý život v dnešní situaci. Tou situací je počátek ekologické katastrofy, za který jsme všichni spoluzodpovědní, ale přitom ho nikdo z nás nemůže odvrátit. Weber to vnímá, občas propadá beznaději (jako mnozí z čtenářů), ale pak se vždycky znovu nechá strhnout úžasem nad tím, jaké podivuhodnosti života lze (ještě) vidět. Otázka, co dělat, aby náš život byl správný [skutečný, opravdový], dnes zní už jinak: co dělat, aby byl skutečný život – nejen pro lidi – vůbec možný?

Nová kniha Andrease Webera, kterou vydala Obec širšího společenství českých unitářů.
(Foto převzato z unitaria.cz/eshop.)

Tvůrčí život | ČASOPIS ČESKÝCH UNITÁŘŮ | Ročník 13, 2024, číslo 1**Vydává:**

Náboženská společnost českých unitářů, Karlova 186/8, 110 00 Praha 1, IČ: 00460524
Vychází 5× ročně.

Redakce:

Kristýna Ledererová Kolajová, Matěj Čihák

Na čísle redakčně spolupracovali:

Rev. Petr Samojský, Ruth Jochanan Weiniger

Jazyková korektura:

Jarmila Colombo

Grafická úprava a sazba:

Tomáš Dušek – PunxPress

Tisk:

ON tisk, s. r. o., Křesomyslova 384/17, 140 00 Praha 4

Kontakt:

kristyna-ledererova@unitaria.cz

Registrováno pod č. MK ČR E 20775.

ISSN 2336-1107

Za původnost a věcnou správnost příspěvků odpovídají autoři. Obsah příspěvků nemusí souhlasit se stanoviskem vydavatele. Všechna práva k obsahu příspěvků náležejí autorům a jakékoli jejich další užívání musí být v souladu s autorským zákonem.

Obrázek na první straně obálky: Prožitek © shutterstock.com.

Obrázky na třetí straně obálky: Z našich obcí © OUB, OOU, OŠS, POU a LOU.

Obrázek na čtvrté straně obálky: Unitáři a LGBTQIA+ © pixabay.com.

